

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA**

**KRISTINA PAULAIŠKAITĖ
(VERSLO TEISĖS PROGRAMA)**

**VARTOJIMO SUTARTIES OBJEKTO PROBLEMATIKA
Magistro baigiamasis darbas**

**Darbo vadovas:
lektorė Rūta Lazauskaitė
konsultantas: doc. dr. Edvardas Sinkevičius**

Vilnius, 2010

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Bendrieji vartojimo sutarties reglamentavimo aspektai.....	6
1.1 Vartojimo sutarties atsiradimas ir vystymasis.....	6
1.2 Vartojimo sutarties vieta sutarčių teisėje.....	9
1.3 Vartojimo sutarties sąvoka.....	12
2. Vartojimo sutarties subjektai.....	18
2.1 Vartotojas kaip vartojimo sutarties šalis.....	18
2.1.1 Vartotojo sampratos bendrieji aspektai.....	18
2.1.2 Vartotojo sampratos subjektyvusis ir objektyvusis požymiai.....	19
2.2 Verslininkas kaip vartojimo sutarties šalis.....	27
3. Vartojimo sutarties objekto teoriniai aspektai.....	34
3.1 Vartojimo sutarties objekto sąvokos problema.....	34
3.2 Vartojimo sutarties objekto ryšys su vartojimo sutarties tikslu.....	38
4. Konkrečių vartojimo sutarties objektų ypatumai.....	40
4.1 Vartojimo sutarčių sudarymo dėl nekilnojamųjų daiktų problema.....	41
4.2 Kitų vartojimo sutarties objektų problema.....	49
Išvados ir pasiūlymai.....	52
Literatūros sąrašas.....	55
Santrauka.....	60
Summary.....	61

IVADAS

Darbo aktualumas. Su vartotojų teisėmis, vartotojų teisių apsauga ir paties vartotojo bei vartojimo sutarties sąvokomis susiduriame kiekvieną dieną. Pirkdami maisto produktą parduotuvėje, pirkdami automobilį, važiuodami troleibusu, išvykdami į turistines keliones, naudodamiesi kirpėjos paslaugomis ir t.t. Kiekvieną dieną yra sudaroma daugybė vartojimo sutarčių, kurių pagrindu įsigijamos tam tikros paslaugos ar prekės. Ir vis dėlto, nors tai kasdienės sutartys, kurios, atrodo, neturėtų kelti didelių problemų, tačiau labai dažnai tenka skaityti ar girdėti vartotojų nusiskundimų dėl tam tikrų prekių ar paslaugų suteikimo, dėl vartotojų teisių pažeidimo. Tai patvirtina ir Europos Komisijos Sveikatos ir vartotojų apsaugos generalinio direktorato užsakymu atliktas tyrimas apie vartotojų pasitenkinimą mažmeninės prekybos siūlomomis prekėmis 2009 m.¹, kur aiškiai galima matyti, kad yra sričių, kuriose vartotojai patiria teisių pažeidimų. Tačiau skundų dėl vartotojų teisių pažeidimo yra pateikiama mažiau, o kai kurie skundai netenkina vartojimo sutarties sąlygų, t.y. nėra laikomi apskritai vartotojų teisių pažeidimais. Visa tai skatina poreikį kuo išsamiau, aiškiau ir tiksliau apibrėžti vartojimo sutartį ir jos visus elementus, kurie leistų kiekvienam asmeniui identifikuoti save kaip vartotoją arba ne.

Vartotojų teisių apsaugos institutas ir apskritai paties vartotojo sąvoka išplaukia tik iš vartojimo sutarties apibrėžimo. Kadangi vis labiau yra ginamos ir saugomos vartotojų teisės, vis didesnis dėmesys joms yra skiriamas tiek Europos Sąjungos institucijų, tiek Lietuvos, tai vartojimo sutarties institutas tampa vis aktualesnis šių dienų teisėje. Jeigu nebus tinkamo vartojimo sutarties apibrėžimo, jos išaiškinimo, tai bus sunkiau ir apginti vartotojus. Dar didesnių problemų gali kelti tai, jog kartais ne visada aišku, dėl kokių prekių galima sudaryti vartojimo sutartis. Nors dėl vartotojų teisių apsaugos yra priimta nemažai nacionalinių ir Europos Sąjungos lygio teisės aktų, tačiau ne visada lengva vartotojui suprasti, ar jo sudarytai sutarčiai galima taikyti tuos teisės aktus. Pati teismų praktika parodo, jog kartais kyla problemų dėl konkrečios vartojimo sutarties objekto nustatymo. Ne visada įsigyta prekė ar paslauga gali būti laikoma vartojimo sutarties objektu. Todėl šiuo magistriniu darbu siekiama kuo išsamiau atskleisti vartojimo sutarties apibrėžimą per objektą, kadangi teismų praktikoje bei apskritai praktikoje būta problemų dėl vartojimo sutarties objekto. Juolab, kad magistrinio darbo pasirinkta tema yra mažai tyrinėta ir analizuota, nes iki šiol didesnis dėmesys analizuojant vartojimo sutartis buvo skiriamas būtent vartojimo sutarties subjektams, nesąžiningoms sąlygoms ir jų kontrolei, vartotojų teisių apsaugai ir įgyvendinimui, žalos atlyginimui ir vartojimo sutarties pasekmėms. Tačiau konkrečių darbų, kuriuose būtų plačiau

¹Tyrimas apie vartotojų pasitenkinimą mažmeninės prekybos siūlomomis prekėmis 2009 m.//<http://www.vartotojoteises.lt/index.php?2737869162> ; prisijungimo laikas: 2010-06-04.

nagrinėjamas vartojimo sutarties objektas, kokios sutartys galėtų būti pripažintos vartojimo sutartimis ir pan. ne itin ir rastume.

Darbo objektas. Magistrinio darbo objektas – vartojimo sutarties sąvokos elementai ir jų įtaka vartojimo sutarties objektui. Nagrinėjant šį objektą bus analizuojamas vartojimo sutarties institutas, vartojimo sutarties samprata, aptariami konkretūs vartojimo sutarties elementai ir vartojimo sutarties objekto įtaka apibrėžiant pačias vartojimo sutartis bei atskiriant jas nuo kitų sutarčių.

Hipotezė. Vartojimo sutarties objektas yra tiesiogiai priklausomas nuo sutarties tikslo – ne verslo tikslais - ir vartotojo sąvokos apibrėžimo.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Atsižvelgiant į pasirinktą tyrimo dalyką, tiesioginis darbo tikslas yra sistemiškai ir išsamiai išanalizuoti vartojimo sutarties objektą per pagrindinius vartojimo sutarties elementus, išanalizuoti vartojimo sutarties objekto įtaką sprendžiant dėl konkrečios sutarties rūšies, išanalizavus Lietuvos teismų praktiką bei Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) formuojamą praktiką, taip pat Lietuvos ir tarptautinius teisės aktus, susijusius su vartojimo sutarčių sudarymu.

Minėtam magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti, keliami tokie tyrimo uždaviniai:

1) Atskleisti vartojimo sutarties sampratą, analizuojant Lietuvos teismų ir ETT praktiką, taip pat analizuojant teisės aktus, susijusius su vartojimo sutarčių reglamentavimu;

2) Išanalizuoti vartojimo sutarties subjektus, analizuojant teismų praktiką ir teisės aktus bei literatūrą;

3) Apibendrinti išanalizuotą teismų praktiką, teisės aktus ir literatūrą ir nustatyti ryšį tarp vartojimo sutarties objekto ir to objekto panaudojimo tikslo;

4) Atliktos analizės pagrindu suformuluoti išvadas ir pateikti pasiūlymus dėl vartojimo sutarties objekto įtraukimo į vartojimo sutarties apibrėžimą.

Darbo metodai ir jų pagrindimas. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti, tyrimo metu kompleksiskai buvo panaudoti įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Darbe plačiai naudojamas lyginimo metodas, suteikiantis galimybę išanalizuoti Lietuvos ir tarptautinius teisės aktus bei Lietuvos teismų ir ETT sprendimus. Taip pat analizuojant mokslo darbus, susijusius su vartojimo sutarčių reglamentavimu ir vartojimo sutarčių sampratos atskleidimu bei juos palyginant. Neapsieita ir be istorinio metodo, kurio pagalba buvo siekiama išsiaiškinti, kaip vartojimo sutarties sąvoka vystėsi Lietuvos Respublikos valstybėje, siekiant išsiaiškinti šios sąvokos vystymąsi ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje bei pačioje Europoje.

Metaanalizės metodas taikytas vertinant įvairių autorių publikacijas, susijusias su bendromis žiniomis apie vartojimo sutartis, vartojimo sutarčių apibūdinimu ir pagrindinėmis vartojimo sutarčių atskyrimo problemomis.

Loginiu metodu daromi apibendrinimai, išvados bei tezės, padedančios aiškiau ir tiksliau suvokti nagrinėjamą temą. Šis metodas ypač naudingas nagrinėjant teismų praktiką, kuri nėra tiesiogiai susijusi su tyrimo objektu. Ir savaime suprantama, išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvadoms ir pasiūlymams pateikti naudojamas apibendrinimo metodas.

Pagrindinis tyrimo metu taikytas empirinis tyrimo metodas – teisinių dokumentų analizės. Naudojant šį metodą, darbe buvo tiriami Lietuvos Respublikos ir tarptautiniu lygmeniu priimti ir Lietuvoje taikomi teisės aktai, susiję su vartotojų teisių apsauga. Siekiant atskleisti vartojimo sutarties sąvoką, taip pat siekiant atskleisti vartojimo sutarties subjektų sąvokas bei paties objekto sąveiką su tikslu, kuriam objektas naudojamas, darbe buvo panaudota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) bei ETT išnagrinėtų bylų kiekybinė ir kokybinė analizė.

1. BENDRIEJI VARTOJIMO SUTARTIES REGLAMENTAVIMO ASPEKTAI

1.1 Vartojimo sutarties atsiradimas ir vystymasis

Konkrečių sutarčių sudarymas ir jų vystymasis priklauso nuo valstybių vykdomos politikos bei sutarčių teisės principų įgyvendinimo pačioje valstybėje. Kadangi visos demokratinės valstybės pripažino, jog civilinėje teisėje daugiausia veikė ekonominio liberalizmo idėjos, iš kurių pagrindinė yra sutartinių santykių nevaržomumas, o civilinėje teisėje vyraujantis metodas yra dispozityvusis, tai civilinėje apyvartoje laikui bėgant pamažu atsirado vis įvairesnių sutarčių rūšių. Ypač XIX a. stipriai išryškėjus sutarties laisvės principui, kai produktai ir paslaugos buvo pardavinėjamos individualiai, prekyba buvo grindžiama pasitikėjimo santykiais tarp pirkėjo ir pardavėjo, šalys buvo laisvos tartis dėl sutarties turinio ir sąlygų, nes valstybė nesikišo į sutartinius santykius. Tačiau toks išsikerojęs laisvės principas pasaulyje iškreipė sutartinius santykius, nes ilgainiui vartotojas buvo paliktas nuošalyje ir pamažu buvo imtasi nesąžiningos praktikos². Ypatingai tai išryškėjo vykstant pokyčiams ekonomikoje – jai tampant vis globalesnei, vystantis masinei gamybai, didėjant tarpusavio konkurencijai ir intensyvėjant prekybos srautams, nykstant asmeniniams tarpusavio santykiams tarp pirkėjo ir pardavėjo, pradėjo formotis kitokia sutarčių sudarymo praktika. Atsirado poreikis į tokius asmenų tarpusavio varžybą ar kovos santykius įsikišti ir valstybei³.

Jau XX a. pr., o ypač po Antrojo Pasaulinio karo buvo pradėtos diskusijos dėl klasikinės sutarčių teisės teorijos naudos ir atsiradusių spragų, dėl kurių vartotojai tapo pažeidžiami⁴. Kadangi paslaugas ir prekes daugiausia teikė stambios ir galingos kompanijos, kurios ir nustatydavo sutarčių sąlygas, tai vartotojui nebuvo palikta jokios galimybės rinktis. Vartotojai galėdavo arba sutikti su tokiomis sąlygomis ir nusipirkti prekę ar paslaugas, arba apskritai atsisakyti tokios sutarties, nes dauguma konkuruojančių kompanijų siūlydavo panašias sąlygas. Todėl pripažinta, kad vartotojai atsiduria nenaudingoje padėtyje sudarydami sutartis su verslininkais⁵. Pagrindinis sutarčių sudarymo bruožas – derybos, tapo daugiau išimtis negu bendra taisyklė.

„Vartotojų interesų gynimo judėjimas, žinomas terminu *consumerism*, apie 1960 metus prasidėjo Jungtinėse Amerikos Valstijose ir persikėlė į Europą“⁶. Europoje vartotojų apsaugos istorijos pradžia yra laikoma XX a. septintasis dešimtmetis, kai Paryžiuje Viršūnių Taryba

² Atiyah P.S. The rise and fall of freedom of contract. Oxford: Clarendon press; New York (N.Y): Oxford University Press, 2003. P. 544 – 547.

³ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė: monografija. Vilnius: Valstybės įmonė registru centras, 2009. P.12.

⁴ Hill J. Cross-border consumer contracts. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008. P.1-2.

⁵ Elliott C. and Quinn F. Contract law. 6th edition. Great Britain: Harlow; Pearson; Longman, 2007. P. 359

⁶ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.26.

pasisakė dėl vartotojų apsaugos politikos ir koordinavimo, o vėliau Europos Komisija priėmė Bendrijos preliminarią programą. Tokiu būdu šiuolaikinėje sutarčių teisėje išplėtota „nelygiavertės derybinės galios doktrina“⁷, leidusi valstybei kištis į privatinis teisinius santykius ir sudarydama prielaidas vartotojų apsaugos teisei atsirasti. Buvo prieita prie išvados, kad formali privatinė autonomija ne visada užtikrina interesų pusiausvyrą, dėl to atsiranda silpnoji šalis santykiuose, kurios interesai privalo būti apsaugoti. Tokiu būdu buvo įgyvendintas silpnesnės šalies apsaugos principas, nustatęs tam tikras teisės subjektų grupes (vartotojus, darbuotojus ir nuomininkus), kurios, atitinkančios nustatytus požymius, laikomos silpnesniąja šalimi. Tokiu būdu buvo prabilta apie vartojimo sutartis ir vartotojus, kokiais požymiais remiantis asmenys turėtų būti pripažinti vartotojais, kokie sutarčių požymiai galėtų lemti vienokių ar kitokių prekių ir paslaugų įsigijimą priskirti prie vartojimo sutarčių⁸. Valstybėse pamažu buvo priimta teisės aktų, susijusių su vartotojų apsauga, tuo pat metu išskirta ir vartojimo sutartis – kaip pagrindas atsirasti vartojimo sutartiniams santykiams.

Lietuvoje vartotojų teisių apsauga pradėjo formuotis tik atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, kadangi iki 1990 m. Lietuva priklausė tuometinei Sovietų Sąjungai, kurioje nebuvo apskritai įmanomas vartotojų institutas. Nors ir iki 1990 m. vartotojų teisės buvo ginamos netiesiogiai, pvz., per mažmeninės prekybos taisykles ir pan., tačiau tai negalima laikyti tikru vartotojų interesų gynimu. Tik atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi kurti savo teisinę sistemą. Šios teisinės sistemos pagrindas yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, o kalbant apie vartotojų apsaugą - Konstitucijos 46 str. „, valstybė gina vartotojo interesus“⁹. Tačiau Konstitucija nedetalizavo nei pačios vartojimo sutarties sąvokos, nei vartotojų gynimo būdų ar priemonių. Tiesa, kai kuriuos vartotojų teisių apsaugos, jų interesų gynimo klausimus reguliavo Civilinis kodeksas, Konkurencijos įstatymas, poįstatyminiai aktai, tačiau labai jau bendro pobūdžio, pvz., Civiliniame kodekse¹⁰ sprendžiami tik bendro pobūdžio pirkimo-pardavimo klausimai, nedarant jokio skirtumo, ar pardavėjas yra profesionalas, ar atsitiktinis asmuo. Kai kurių klausimų minėti teisės aktai apskritai nereglementavo, pvz. nesprenžiami paslaugų teikimo gyventojams klausimai, išskyrus kai kuriuos aspektus dėl rangos sutarties ir pervežimo sutarties¹¹.

Pirmą kartą Lietuvoje įstatyminiu lygmeniu teisiniai santykiai, kylantys iš vartojimo sutarčių, buvo reglamentuoti 1994 m. lapkričio 10 d. priimtu Lietuvos Respublikos vartotojų teisių

⁷ Ramsay I. consumer protection. Text and materials. London: Weindenfeld and Nicolson, 1989. P. 93.

⁸ Preliminary programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy //Official journal. 1975, Nr. 92 (OJ C 1975 92/2).

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

¹⁰ Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos civilinis kodeksas//Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1983, Nr. 34-363.

¹¹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo projekto//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=10447&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-06-08

gynimo įstatymu¹², kuris 2007 m. sausio 12 d. buvo išdėstytas nauja redakcija, pakeičiant įstatymo pavadinimą į Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymą¹³. Įsigaliojus šiam įstatymui, pateiktas vartotojo apibrėžimas, vartotojai įgijo įstatyme numatytas teises, tačiau tiesioginio vartojimo sutarties apibrėžimo nepateikė. Kone svarbiausias dokumentas, susijęs su vartojimo sutarties instituto atsiradimu, yra laikomas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹⁴ (toliau – CK), įsigaliojęs 2001 m. liepos 1 d. Būtent jame vartojimo sutartys išskiriamos kaip atskira sutarčių grupė (CK 6.160 str. 1 d.), CK normose įtvirtinta vartojimo sutarties sąvoka (CK 1.39 str. 1 d.), nemažai CK normų reglamentuoja specialias vartojimo sutartims taikytinas taisykles dėl sutarčių aiškinimo, sutarties šalių teisių ir pareigų bei sutarčių pabaigos klausimus.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos (toliau – ES) nare nacionalinių teisės aktų nuostatos derinamos su Bendrijos vartotojų teisių apsaugos *acquis* nuostatomis, o nacionalinė teisė turi būti aiškinama taip, kad neprieštarautų ES teisei bei ETT formuojamai praktikai¹⁵. Lietuvos Respublikos 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalyje nustatyta, kad „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis ir kad, jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus“¹⁶. Taigi ES institucijų priimti teisės aktai pagal savo pobūdį yra privalomi ar privalo būti įgyvendinti ir Lietuvos Respublikos institucijų. Tačiau nors teisinė bazė yra labai plati, bet pačiose direktyvose norminės vartojimo sutarties apibrėžties nenustatyta, o šios sutarties samprata pateikiama tik netiesiogiai, direktyvose įtvirtinant vartojimo sutartiniuose santykiuose dalyvaujančių asmenų apibrėžimus. Kadangi vartojimo teisiniams santykiams didesnę poveikį daro būtent direktyvos, kuriomis reglamentuojami materialiniai vartojimo teisiniai santykiai, tai dėl vartojimo sutarties apibrėžimo nebuvimo kartais ir kyla problemų, nors CK ši sąvoka ir pateikta.

Taigi prasidėjus vartotojų judėjimui, kovojant vartotojams dėl savo teisių, galiausiai susiformavo vartotojų apsaugos teisė, kuriai labai reikšmingas pačios vartojimo sutarties institutas, nes būtent juo kaip pagrindiniu kriterijumi remiantis yra apibrėžiama vartotojų apsaugos ideologija ir visa vartotojų apsaugos teisė. Taigi vystantis vartotojų apsaugos teisei atsirado ir vartojimo sutarties apibrėžimas, nors ir daugelyje valstybių išreikštas netiesiogiai.

¹² Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833.

¹³ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 76-3873.

¹⁵ ETT 1963 m. vasario 5 d. sprendimas byloje C-26/62 *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen* ECR (1963) 3; ETT 1964 m. liepos 15 d. sprendimas 6/64 *Costa v. Enel* ECR (1964) 1141.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1701.

1.2 Vartojimo sutarties vieta sutarčių teisėje

Civilinėje apyvartoje yra sudaroma daugybė įvairių rūšių sutarčių, kurios turi tam tikrų panašumų, tačiau galima rasti ir skirtingų bruožų. Todėl siekiant tinkamai susiorientuoti didžiulėje sutarčių įvairovėje, sutartys yra skirstomos į tam tikras grupes, yra klasifikuojamos pagal įvairius kriterijus. Sutarčių skirstymas turi tiek teorinės, tiek praktinės reikšmės, „nes leidžia civilinių santykių dalyviams surasti ir panaudoti savo veikloje esmines vienos arba kitos sutarčių rūšies savybes, panaudoti praktikoje tokį sutarties modelį, kuris geriausiai atitinka asmens siekius ir poreikius“¹⁷.

Sutartys gali būti klasifikuojamos pagal pačius įvairiausius kriterijus tiek teisės teorijoje, tiek pačiuose teisės aktuose. Įstatyminę sutarčių klasifikaciją pateikia CK 6.160 str. ir ta klasifikacija dažniausiai išskiriama tiek teorijoje, tiek praktikoje. CK 6.160 str. 1 d. nurodo, kad sutartys gali būti dvišalės ir vienašalės; atlygintinės ir neatlygintinės; konsensualinės ir realinės; vienkartinio įvykdymo sutartys ir tęstinio vykdymo sutartys; vartojimo sutartys ir kt. Tai yra tik pavyzdinis sąrašas, kadangi vystantis ekonomikai ir keičiantis poreikiams civilinėje apyvartoje ateityje gali atsirasti ir kitokių sutarčių. Juolab, kad civilinės teisės pagrindinis, vyraujantis reglamentavimo metodas yra dispozityvusis metodas. Teorijoje egzistuoja daugybę klasifikacijų, tačiau šiam magistriniam darbui pati aktualiausia klasifikacija yra pagal subjekto specifiką sudarant sutartis. Pagal tai, kokios yra sutarties šalys, sutartys gali būti klasifikuojamos į komercines ir nekomercines sutartis¹⁸ arba vartojimo ir komercines sutartis¹⁹.

Komercinėmis sutartimis yra laikomos sutartys tarp dviejų ar daugiau verslininkų, kurie užsiima nuolatine komercine ūkine veikla. Tai šalys, grynai veikiančios verslo tikslais, sudarančios sutartis su tikslu gauti pelno ar kokios nors kitos komercinės naudos. Pvz., du verslininkai sudaro prekių pirkimo-pardavimo sutartį, sudaro franšizės sutartį ir pan. Tuo tarpu nekomercinės (non-commercial) sutartys apima likusias kategorijas, tokias kaip taikos sutartys, dovanojimo sutartys, tarp privačių asmenų sudaromos prekių pirkimo-pardavimo sutartys ir kitos sutartys, prie kurių priskiriamos ir vartojimo sutartys²⁰. Tačiau dėl stiprios vartotojų teisių apsaugos, ES teisėje labiau paplitęs sutarčių skirstymas į komercines ir vartojimo sutartis. D. Bublienės manymu²¹, apskritai sutartys pagal subjekto specifiką turėtų būti skirstomos į vartojimo, komercines ir kitas civilines sutartis. Kadangi praktikoje labiau paplitęs sutarčių skirstymas yra į komercines ir vartojimo

¹⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidykla, 2004. P. 126.

¹⁸ Beale H. G./red. Chitty on contracts. 29th edition. Volume I. General principles. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 43.

¹⁹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.80.

²⁰ Beale H. G./red. Chitty on contracts. 29 edition. Volume I. General principles. P. 43.

²¹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.80 – 81.

sutartis, tai tokios sutartys kaip taikos sutartys, vedybų sutartys, sutartys sudaromos tik tarp privačių asmenų ir kitokio pobūdžio sutartys nepatektų nė į vieną sutarčių kategoriją. Todėl tikslingiau būtų išskirti dar ir trečią sutarčių kategoriją, kad būtų išvengta painiavos.

Magistro darbo autorė palaiko pastarąją nuomonę, kadangi vartojimo sutartys, nors ir priskiriamos prie nekomercinių sutarčių, tačiau neretai turi tam tikrų komercinėms sutartims būdingų požymių, pvz., viena iš sutarties šalių visada yra verslininkas. Taip pat neaiški padėtis būtų dėl tokių sutarčių, kurios negali būti pripažintos nei komercinėmis, nei vartojimo sutartimis. Juolab, kad vartojimo sutartys yra laikomos ne viena iš sutarčių rūšių, o atskiru institutu, atskira sutarčių kategorija. Todėl tikslingiau būtų sutartis pagal subjektus klasifikuoti į komercines sutartis, vartojimo sutartis ir kitas nekomercines civilines sutartis.

Analizuojant CK 6.160 str. išvardytas sutarčių rūšis aiškiai matome, kad vartojimo sutartys yra priskiriamos prie atskiros sutarčių grupės kaip atskira sutarčių kategorija ir vartojimo sutarties nebūtų galima laikyti atskira sutarties rūšimi, nes vartojimo sutartimis yra laikomos visos kitos sutartys, turinčios vartojimo sutarčiai būdingų bruožų. Prie vartojimo sutarčių galima būtų priskirti vartojimo nuomos sutartis, vartojimo paskolos sutartis, vartojimo pirkimo-pardavimo sutartis ir kt. Visos šios sutartys turi tik vartojimo sutartims būdingų bruožų, kurie ir leidžia tam tikras atskiras sutarčių rūšis priskirti prie vartojimo sutarčių kaip atskiros kategorijos. Jeigu atitinkama sutartis neturės vartojimo sutarčiai būdingų požymių, nepateks į vartojimo sutarties sampratą, tai tokia sutartis bus laikoma įprasta civiline sutartimi ir automatiškai specialios teisės normos nebus taikomos. Visa tai leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad vartojimo sutartys apima tam tikrą sutarčių grupę, kurioms būdingas specialus reglamentavimas, nors, aišku, kai kurios sutartys vien dėl savo prigimties negali būti vartojimo sutartimis ir patekti į šią grupę, pvz. franšizės ar distribucijos sutartys.

Sistemiškai analizuojant CK galima išskirti vartojimo sutartims būdingus požymius, pagal kuriuos atskiros sutartys gali būti priskiriamos prie vartojimo sutarčių:

- 1) Prekes ar paslaugas įsigyja fizinis asmuo, laikomas vartotoju;
- 2) Fizinis asmuo prekes ar paslaugas įsigyja savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti;
- 3) Prekes ar paslaugas teikia verslininkas ar asmuo, vykdamas profesinę veiklą;
- 4) Vartojimo sutartys dažniausiai yra sudaromos prisijungimo būdu. Dažniausiai vartotojams yra pateikiamos standartinės sutarčių sąlygos, skirtos daugkartiniam naudojimui, ir tos sąlygos nėra iš anksto derinamos su vartotoju. Vartotojas šiuo atveju turi sutikti su tokiomis sąlygomis ir pasirašyti sutartį arba nesutikti ir nesudaryti sutarties. Būtent dėl šios priežasties sutarties šalių derybinė galia tampa

nevienoda. Iš esmės vartotojui yra primetamos sutarties sąlygos, nes prisijungimo sutarties rengėjas gali pasinaudoti savo turima dominuojančia derybine pozicija ir numatyti tik jam palankias sąlygas;

- 5) Dėl galimų pažeidimų šioje srityje vartotojams yra suteikiamas didesnis teisių apsaugos mechanizmas, didesnis valstybės vaidmuo ir dėmesys yra skiriamas reglamentuojant vartojimo teisinius santykius „Atsižvelgiant, kad vartotojų teisių apsauga yra konstitucinis valstybės ūkio tvarkymo principas ir Lietuvos valstybės įsipareigojimas, kylantis iš ES teisės, bei į tai, kad su vartotojų teisių apsauga susijusiuose ginčiuose neretai peržengiamos privačių santykių ribos, vartotojų teisių gynimas vertintinas kaip viešasis interesas, svarbus ne tik pačiam vartotojui, bet kartu ir didelei visuomenės daliai ar net visai visuomenei“²²;
- 6) Imperatyvumas, detalumas, visiškas informacijos suteikimas vartotojui.

Taigi vartojimo sutartys pagrįstai gali būti laikomos atskira sutarčių grupe, turinčią savitą reglamentavimą. Tačiau tuo pat metu vartojimo sutarties institutas yra priskiriamas prie sutarčių teisės, todėl vartojimo sutartims, be specialių normų, yra taikomos ir bendrosios normos. CK sutarčių teisei skirta Šeštosios knygos II dalis, kuri laikoma bendrosiomis sutarčių teisės normomis, bei apima kitas CK normų dalis, reglamentuojančias atskiras sutarčių rūšis. Kartu ši dalis sistemiškai susijusi ir su kitomis CK knygų dalimis: CK Pirmosios knygos nuostatomis, reglamentuojančiomis bendrąsias civilinės teisės nuostatas, ypač CK 1.39 str. dėl vartojimo sutarties sąvokos; su Antrąja knyga „Asmenys“, taip pat Šeštosios knygos I dalimi, reglamentuojančiais bendruosius prievolių nuostatus; reikšminga Ketvirtosios ir Penktosios knygos nuostatos bei kiti specialūs įstatymai. Kadangi vartojimo sutartis yra sutarčių teisės sudedamoji dalis, tai vartojimo sutarčių reglamentavimui taip pat yra taikomos visos bendrosios nuostatos, susijusios su tam tikra sutartimi. Tačiau esant bendrosios ir specialiosios normų kolizijai yra taikoma specialioji norma. „Aiškinant vartojimo sutartis, turi būti taikomos ne tik bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės, bet ir speciali CK 6.193 str. 4d., CK 6.188 str. 6 d. įtvirtinta palankiausio vartotojo atžvilgiu sutarties sąlygos aiškinimo taisyklė (vadinamoji *contra preferentem* taisyklė), kad, kai abejojama dėl sutarties sąlygų, jos aiškinamos tas sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai“²³.

²²Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

²³ LAT Civilinių bylų skyriaus (toliau – CBS) 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Specialios paskirties AB "Vilniaus šilumos tinklai" v. B.Giedraitienė* Nr. 3K-3-1137/2002. B. Giedraitienė nuo 1998 m. spalio 1 d. iki 2000 m. balandžio 30 d. nesumokėjo už pateiktą šilumos energiją, todėl ieškovas prašė teismo priteisti jam iš atsakovės skolą už šilumos energiją bei delspinigius.

Taigi vartojimo sutartis – sutarčių teisės sudedamoji dalis, turinti savitą reglamentavimą ir specialias teisės normas. Vartojimo sutarties institutas turi tam tikros specifikos tiek sudarant tokio pobūdžio sutartis, tiek jas vykdant bei nutraukiant ar atsisakant tokios sutarties. Kadangi Lietuvos valstybė, siekdama tinkamai įgyvendinti ES direktyvas, visomis priemonėmis saugo ir gina vartotojų teises ir interesus, vartotojams suteikiamos plačios teisės sudarant vartojimo sutartis, tai kvalifikavus sutartį vartojimo sutartimi, teisiniams santykiams greta bendrųjų sutarčių teisės normų būtina taikyti specialiąsias teisės normas, užtikrinančias vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių apsaugą.

1.3 Vartojimo sutarties sąvoka

Tarptautinėje teisinėje erdvėje nėra pateikiamos visuotinai taikomos vartojimo sutarties sąvokos²⁴. Kiekviena teisinė sistema, kiekviena valstybė turi savitą vartojimo sutarties apibrėžimą, o kartais jis išvedamas netiesiogiai iš vartojimo sutartiniuose santykiuose dalyvaujančių subjektų apibrėžimo. Tokia pati situacija ilgą laiką buvo susiklosčiusi ir ES teisės aktų lygmenyje, nes apskritai nebuvo pateikta jokios vartojimo sutarties sąvokos, o buvo išvedama netiesiogiai. Tik priėmus 2008 m. birželio 17 d. Reglamentą (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, šio reglamento 6 str. atsirado vartojimo sutarties apibrėžimas, kur vartojimo sutartimi laikoma sutartis, sudaryta „tarp fizinio asmens, siekiančio tikslų, kurie gali būti laikomi nesusijusiais su jo darbu ar profesine veikla (vartotojas), ir kito asmens, atliekančio savo darbą arba vykdančio profesinę veiklą (profesionalas)“²⁵. Tačiau šis Reglamentas įsigaliojo tik nuo 2009 m. gruodžio 17 d., todėl iš esmės vartojimo sutarties apibrėžimas buvo pateikiamas netiesiogiai per direktyvas. Tačiau netgi subjektų apibrėžimai atskirose ES direktyvose buvo ir yra naudojami skirtingi, nėra vienodi ir unifikuoti ES lygmenyje. Tokiu būdu yra įnešama dar daugiau sumaišties vartojimo sutarties sąvokos apibrėžime, nes Reglamentas taikomas tik sprendžiant ginčą teisme, tuo tarpu kasdiniame gyvenime susiduriama su direktyvų nuostatų taikymu, t.y. Reglamentas taikomas tik procesiniams santykiams, o materialiniams santykiams reglamentuoti taikomos direktyvos. Tad direktyvos šiuo atžvilgiu nepadedą valstybėms narėms suvienodinti sąvokas, o atvirkščiai, įnešama dar daugiau sumaišties.

Tiesa, Romos konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (toliau – Romos konvencija) 5 str. nuostatas taip pat būtų galima laikyti vartojimo sutarties apibrėžimu, kur nurodyta, kad šio straipsnio nuostatos taikomos vartojimo sutartims, „kurios dalykas yra prekių tiekimas ar paslaugų teikimas fiziniam asmeniui (toliau – vartotojas) tokiu tikslu, kuris gali būti

²⁴ Hill J. Cross-border consumers contracts. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008. P.2

²⁵ 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)// Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2008, Nr. 177 (OJ L 2008 177).

laikomas nesusijusiu su jo verslu ar profesija, arba sutarčiai dėl kredito suteikimo tokiam dalykui įsigyti²⁶. Tačiau vėlgi, Konvencija labiau susijusi su taikytina teise ir įsigaliojus Reglamentui (EB) Nr. 593/2008, pastarasis „taikomas vietoje Romos konvencijos valstybėse narėse, išskyrus valstybių narių teritorijas, kurios patenka į Romos konvencijos teritorinę taikymo sritį, ir kurioms pagal Europos Sąjungos Sutarties 299 straipsnį šis reglamentas netaikomas“²⁷. Taip pat, anot D. Bublienės, Romos konvencija apskritai neapibrėžia pačios vartojimo sutarties sąvokos, o labiau apibūdina tik vieną sutarties šalį, vartotoją, todėl abejoja, ar apskritai tokį apibrėžimą galima laikyti vartojimo sutarties apibrėžimu²⁸. Tačiau yra autorių²⁹, manančių, kad Romos konvencijos 5 str. vis dėlto pateikta vartojimo sutarties sąvoka, tik buvo vengta Konvencijoje pateikti siauresnę sąvoką, kad nekiltų konflikto tarp sąvokų, pateikiamų Romos konvencijoje ir atskirų valstybių įstatymų. Todėl daugelį sutarčių pagal Romos konvencijos 5 str. galima laikyti vartojimo sutartimis, tokias kaip draudimo, prekių pirkimo-pardavimo, kilnojamo turto nuomos ar įkeitimo sutartys, bankininkystės sutartys ir kt. Magistro darbo autorės nuomone, Romos konvencijoje galima vis dėlto išvelgti vartojimo sutarties apibrėžimą, nors apie antrąjį subjektą nepasisakoma nieko. Vis dėlto didesnis dėmesys ir daugiau sunkumų kyla nustatant vartotoją kaip vartojimo sutarties subjektą, nei verslininką. Taip pat Romos konvencija siekiama suvienodinti jurisdikcijos klausimus, o nereglamentuoti vartojimo teisinius santykius. Romos konvencija sprendžia tik taikytinos teisės klausimus, nurodo, kokia teisė turėtų būti taikoma, kai tarp šalių kyla ginčas. Todėl iš esmės vartojimo sutarties apibrėžimas yra nustatomas pagal atskirus valstybių įstatymus, o Konvencija tik pateikia bendro pobūdžio sampratą, kas galėtų būti laikoma vartojimo sutartimi. Tačiau autorė pripažįsta, kad pateikta sąvoka tikrai nėra išsami.

Lietuvoje norminio vartojimo sutarties apibrėžimo nebuvo iki pat naujojo CK įsigaliojimo. Nors Vartotojų teisių gynimo įstatymas ir buvo priimtas anksčiau, bet buvo apsiribota tik vartotojo sampratos apibrėžimu, o vartojimo sutarties sąvoka buvo išvedama netiesiogiai. Naujajame CK vartojimo sutarties apibrėžimas pateiktas CK 1.39 str. 1 d., kur „vartojimo sutartimi yra laikoma sutartis dėl prekių ar paslaugų įsigijimo, kurią fizinis asmuo (vartotojas) su prekių ar paslaugų pardavėju (tiekėju) sudaro su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti“³⁰. Atitinkamai Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str. 14 d. nustatyta, kad vartojimo sutartis – „prekių ar paslaugų įsigijimo sutartis, su pardavėju ar paslaugų teikėju sudaroma su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t. y.

²⁶1980 m. birželio 19 d. Romos Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės//Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2005, Nr. 169 (OJ C 2005 169).

²⁷2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)//Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2008, Nr. 177 (OJ L 2008 177).

²⁸ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.83.

²⁹ Beale H. G./red. Chitty on contracts. 29 edition. Volume I. General principles. P. 1812-1813.

³⁰Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 76-3873.

vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti³¹. Taigi pateiktos sąvokos įstatymuose iš esmės yra analogiškos, tačiau gana abstrakčios, ir būtent dėl šios priežasties praktikoje kyla sunkumų dėl vartojimo sutarties atribojimo nuo įprastų sutarčių.

Pirmiausia CK naudojama vartojimo sutarties sąvoka pateikta skyriuje, kuriuo yra reglamentuojama tarptautinė privatinė teisė, o konkrečiai taikytina teisė. Ir nors CK 1.39 str. 1 d. norma yra bendroji ir taikytina visais kitais kodekso atvejais, kai yra nukreipiama į vartojimo sutartį³², tačiau sistemiškai ir logiškai analizuojant CK aiškiai matome, kad CK 6 knygos II dalis skirta sutarčių teisei, kur CK 6.160 str. išvardijamos sutarčių rūšys, CK 6.161 str. pateikiama viešosios sutarties sąvoka, o tuo tarpu vartojimo sutarties sąvokos nerandame, jos reikia ieškoti prie tarptautinės privatinės teisės. Todėl kartais gali kilti problemų vartotojui ar bet kuriam kitam Lietuvos gyventojui, sprendžiant klausimą, ar CK 1.39 str. 1d. norma galima remtis, kai santykių nėra jokio užsienio elemento. Ypatingai tais atvejais, kada yra reglamentuojamos konkrečios vartojimo sutartys, pvz., vartojimo pirkimo-pardavimo sutartis, ir pasidaro neaišku, ar galima remtis CK 1.39 str. 1 d. nuostata. Tampa nebeaiškus konkrečių vartojimo sutarčių reglamentavimas.

Antra problema, kad daugelyje ES direktyvų vartojimo sutarties ir vartotojo samprata yra platesnė, lyginant su Lietuvos teisinėje sistemoje pateiktomis sąvokomis. Pvz., Nesąžiningų sąlygų direktyvoje³³ pateikta vartotojo sąvoka yra platesnė, kadangi „fizinis asmuo veikia“, o CK pateiktas vartojimo sutarties apibrėžimas, taikomas ir CK 6.188 str., nukreipia tik į situaciją, kada vartotojas yra paklausos pusėje, o verslininkas - pasiūlos³⁴. Tačiau atvirkštinės situacijos pagal Lietuvos teisės aktus negalėtų būti, nors tuo tarpu pagal ES direktyvų nuostatas, vartotojas gali ne tik įsigyti, bet ir siūlyti kažką verslininkui, pvz., įmonė, užsiimanti automobilių prekyba, perka automobilį iš vartotojo. Nors tai ganėtinais retai pasitaikančios situacijos, tačiau negalima atmesti ir tokios galimybės. Pagal Lietuvos teisės aktus tai nebūtų laikoma vartojimo sutartimi, nes tiek CK, tiek Vartotojų teisių apsaugos įstatyme vartotojas „įsigyja“ tam tikrą prekę ar paslaugą. Taip pat aiškinant žodžių reikšmę semantiškai, žodžio reikšmė „įsigyti“ yra siauresnė nei žodžio „veikti“, nes pagal Lietuvių kalbos žodyną³⁵ įsigyti reiškia gauti, įsitaisyti. Tuo tarpu „veikti“ sąvoka yra platesnė, reškianti imtis tam tikrų veiksmų, todėl galima ne tik įsigyti tam tikrą daiktą, bet atlikti kokius nors veiksmus siekiant tą daiktą įsigyti, siekiant tą daiktą perduoti kitam asmeniui ar pan. Nors LAT pažymėjo, kad vartojimo sutartis reglamentuojama „tiek ikisutartiniuose santykiuose,

³¹ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.

³² Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.129.

³³ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva Nr. 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1993, Nr. 95 (OJ L 1993 95/29).

³⁴ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.129

³⁵ Lietuvių kalbos žodynas//<http://lkz.mch.mii.lt/Zodynas/Visas.asp>; prisijungimo laikas: 2010-08-04.

tiek organizaciniuose santykiuose, taip pat pagrindiniuose ar papildomuose sutartiniuose teisiniuose santykiuose“³⁶ įsigyjant ar parduodant tam tikras prekes ar paslaugas, tačiau naudojant CK ir įstatyme pateiktą sąvoką, susidaro įspūdis, kad vartojimo sutartis apima tik pagrindinius santykius, nes fizinis asmuo įsigyja tą prekę ar paslaugą. Todėl siekiant išvengti painiavos ir vienodinant ES vartotojų apsaugos teisę, darbo autorės nuomone, ateityje šią problemą reikėtų pašalinti ir vartoti ES direktyvose pateiktą „veikimo“ sąvoką.

Kita problema, jog vartojimo sutarties sąvokoje nėra pateikta aiškaus sutarties objekto, jis yra gana platus – tai įvairaus pobūdžio prekės ar paslaugos. Prekės sąvoka CK nėra detalizuota, ją detalizuoja Vartotojų teisių apsaugos įstatymas, kur preke laikomas kiekvienas siūlomas parduoti ar parduodamas daiktas vartotojui. Daikto sąvoka pateikta jau pačiame CK, todėl galima konstatuoti, jog Lietuvoje vartojimo sutarties objektu gali būti tik kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai. Tuo tarpu civilinėje apyvartoje gali būti prekiaujama kitais civilinės apyvartos objektais, tokiais kaip turtinėmis teisėmis, reikalavimo teisėmis, obligacijomis ir pan. Kadangi ES direktyvoje nėra prekės sąvokos apibrėžimo, tai iš esmės vartojimo sutartimis būtų galima pripažinti ir sutartis dėl turtinių teisių įsigijimo, jeigu ta prekė nėra skirta verslo tikslams. Tačiau šiuo atveju Lietuva pasirinko kitokią reglamentavimą, tik kyla klausimas, ar tas reglamentavimas tikrai įgyvendina Nesąžiningų sąlygų direktyvą.

Tačiau ne vien Lietuvoje susiduriama su vartojimo sutarties apibrėžimo sunkumais ir trūkumais. Kitose ES valstybėse narėse, taip pat ir kitų valstybių teisinėje sistemoje ne visada pateikiamas vartojimo sutarties apibrėžimas. Dažnai vartojimo sutarties apibrėžimas išvedamas iš teisės aktuose pateiktų vartojimo sutarties subjektų apibrėžimo, kaip, pvz., yra Vokietijoje³⁷, Vengrijoje³⁸, iš dalies Prancūzijoje³⁹. Vokietijos ir Vengrijos civiliniuose kodeksuose nėra pateikiamos vartojimo sutarties sąvokos, o tik apibrėžiamas pats vartotojas. Prancūzijoje nors ir yra priimtas atskiras vartotojų kodeksas (Code de la consommation), tačiau aiškios vartojimo sutarties sąvokos nėra, ją, kaip ir vartotojo sąvoką, formuluoja teismų praktika. Vartotojų kodekse yra analizuojamos grynai vartotojų teisės, kas turi būti nurodyta vartojimo sutartyje ir kiti klausimai.

Taip pat kartais net toje pačioje valstybėje nėra vieningo vartojimo sutarties apibrėžimo. Pvz., JAV kiekviena valstija savaip reglamentuoja savo civilinius teisinius santykius, todėl ir vartotojo sąvoka gali būti skirtinga. Nėra pateikiamos unifikuotos sąvokos, įstatymų leidyba šioje

³⁶ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

³⁷ Vokietijos civilinis kodeksas//http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P13; prisijungimo laikas: 2010-07-12

³⁸ Vengrijos civilinis kodeksas//<http://www.angelfire.com/mn2/reformclub/hunc1.html>; prisijungimo laikas 2010-07-12.

³⁹ Prancūzijos vartotojų kodeksas//http://195.83.177.9/upl/pdf/code_29.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-12.

srityje palikta valstijoms. Pvz., Kalifornijos civilinio kodekso 1761 dalyje (section)⁴⁰ yra pateiktos sąvokos, susijusios su vartotojų teisių apsauga. Tačiau pačios vartojimo sutarties sąvokos nerandama, ji išvedama netiesiogiai.

Vis dėlto yra valstybių, kurios ganėtinai aiškiai pateikia vartojimo sutarties apibrėžimą. Pvz., Rusijos Federacijoje galioja civilinis kodeksas, reglamentuojantis civilinius teisinius santykius, tarp jų ir vartojimo teisinius santykius, tad šioje valstybėje vartojimo teisiniai santykiai yra unifikuoti. Analizuojant Rusijos Federacijos civilinį kodeksą (toliau – RF CK), pastebima, kad LR civilinio kodekso rengimui įtakos turėjo ir RF CK, nes vartojimo sutarties apibrėžimas pateikiamas taip pat prie privatinųjų normų. RF CK 1212 str. pasakyta, kad sutartis, „kur viena iš šalių yra fizinis asmuo (vartotojas) naudojantis, įsigyjantis ar užsisakantis arba ketinantis naudoti, įsigyti ar užsisakyti kilnojamus daiktus (darbus, paslaugas) savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams ar kitiems tikslams, nesusijusiems su verslo vykdymo veikla“⁴¹, neturi sukelti vartotojui sunkumų dėl nuostolių išieškojimų pažeidus vartotojo teises<...>. Nors kita sutarties šalis šiame apibrėžime neįvardijama, tačiau ji logiškai ir sistemiškai išvedama iš kitų straipsnių. Ši sąvoka galbūt ir nėra pati idealiausia ir iki galo išsami, tačiau lyginant su LR CK pateikta sąvoka, ES reglamentuose, direktyvose ir Romos konvencijoje pateiktomis sąvokomis, galima pripažinti, kad Rusijos teisininkų suformuota sąvoka yra aiški ir nebekelianti daug diskusijų. Šioje sąvokoje aiškiai pasisakoma, kad vartotojas yra tik fizinis asmuo, tad nebekyla klausimų dėl kitų subjektų pripažinimo vartotojais. Taip pat įvardijamas vartojimo sutarties objektas. Tačiau tokiu būdu Rusijos įstatymų leidėjas pasirinko siaurą vartojimo sutarties apibrėžimą, ir ne visos sutartys gali būti pripažintos vartojimo sutartimis, o tik tos, kurių objektas yra kilnojamieji daiktai (darbai, paslaugos). Ir vis dėlto, tai konkrečiai pačios Rusijos pasirinkimas, tačiau vertinant pačią sąvoką ji yra gana išsami ir išsprendžia nemažai klausimų, kurių kyla kitose valstybėse dėl vartojimo sutarties sampratos ir apibrėžimo.

Taigi nors Europoje ir visame pasaulyje apie vartotojų teisių apsaugą jau pradėta kalbėti XX a. 7 dešimtmetyje, tačiau iki pat šiol taip ir nesugebėta unifikuoti vartojimo sutarties, vartotojų ir verslininkų (paslaugų teikėjo) apibrėžimų. Vis dar kai kuriose valstybėse pateikiamos skirtingos vartojimo sutarties sąvokos arba visai jų nėra suformuluota, taikomas skirtingas reglamentavimas ir kyla ginčų dėl vartojimo sutarties pripažinimo ja vartojimo sutartimi. Nuo to nukenčia tik vartotojai, kadangi nėra visada tikri, ar jų sudaryta sutartis galėtų būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartimi. Todėl kiekviena valstybė, taip pat ir ES, turėtų siekti kuo greičiau suvienodinti

⁴⁰ Kalifornijos civilinis kodeksas//<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=civ&codebody=&hits=20>; prisijungimo laikas: 2010-07-12.

⁴¹ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas//<http://www.russian-civil-code.com/>; prisijungimo laikas: 2010-07-12.

ar nustatyti aiškius vartojimo sutarties apibrėžimus, kad ateityje nekiltų ginčų ir abejonių dėl vienu ar kitu sutarčių priskyrimo vartojimo sutartims.

Vis dėlto, nors kiekviena valstybė pateikia savitą vartojimo sutarties apibrėžimą arba jis išvedamas netiesiogiai, tačiau esminių skirtumų tarp apibrėžimų nėra. Tiek ES institucijos, tiek konkrečių valstybių įstatymų leidėjai nustato tam tikras specialias nuostatas dėl vartojimo sutarčių, kurios nėra taikomos komercinėms sutartims ar sutartims apskritai. Vadovaujantis vartotojų apsaugos srityje priimtomis ES ir nacionalinių teisės aktų normomis, sutartis turėtų būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis, jeigu ji atitinka šiuos tris esminius požymius:

- 1) prekes ar paslaugas įsigyja fizinis asmuo (kai kuriose valstybėse gali būti ir juridinis asmuo);
- 2) fizinis prekes ir paslaugas įsigyja ne dėl savo ūkinės-komercinės ar profesinės veiklos, o grynai savo asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti (juridinis asmuo veikia už savo verslo ribų);
- 3) prekes ar paslaugas teikia verslininkas.

Esant visoms šioms aplinkybėms sutartis privalo būti kvalifikuojama vartojimo sutartimi. „Sutartys, kurios tenkina šiuos bendrus požymius, dažnai vadinamos verslininko-vartotojo sutartimis (*business-to-consumer* or *b2c contracts*) ir atskiriamos ne tik nuo verslininko-verslininko (*business-to-business* or *b2b contracts*) sutarčių, bet ir vartotojo-vartotojo (*consumers-to-consumers* or *c2c contracts*) sutarčių“⁴². Taigi nuo vartojimo sutarties subjektų priklauso, ar konkreti sutartis bus pripažinta vartojimo sutartimi.

⁴² Hill J. Cross-border consumers contracts. P. 3.

2. VARTOJIMO SUTARTIES SUBJEKTAI

2.1 Vartotojas kaip vartojimo sutarties šalis

2.1.1 Vartotojo sampratos bendrieji aspektai

„Sąvoka „vartotojas“ gali turėti įvairią prasmę atskiruose kontekstuose. Ekonomistai ir sociologai yra išvystę savitą „vartotojo“ sąvokos sampratą. Teisėje „vartotojo“ sąvoka skiriasi tiek atskirose valstybėse, tiek priklausomai nuo vartotojų teisės instituto“⁴³. Vartotojas gali būti tiek sutartinių teisinių santykių subjektu, tiek ir kitų teisinių santykių subjektu. Pvz., teisė į švietimą apima kitus teisinius santykius, tuo tarpu teisė į nuostolių atlyginimą, teisė į informaciją, teisė įsigyti saugų produktą ir pan. yra grynai sutartiniai teisiniai santykiai. Vartotojas teisiniuose santykiuose yra reikšmingiausia figūra, nes nuo jo apibrėžimo ir visų vartotojo požymių priklausys, ar tie santykiai, susiklostę tarp šalių, bus laikomi vartojimo teisiniais santykiais. Kaip LAT paminėjo byloje⁴⁴, jog „aplinkybė, ar konkreti sutartis yra vartojimo sutartis, nustatoma ne pagal prekių (paslaugų) pardavėjo (tiekėjo), o būtent pagal prekių (paslaugų) gavėjo statusą ir tikslus, kuriems įgyvendinti įsigyjama prekė (paslauga)“.

Vartotojo sąvokos atsiradimas ir jos apibrėžimas yra susijęs su silpnesniosios šalies apsauga sutartiniuose santykiuose. Vartotojo sąvoka pirmą kartą buvo apibrėžta 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencijoje dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo⁴⁵ (toliau – Briuselio konvencija). Vėliau ši sąvoka buvo įtvirtinta ir Romos konvencijoje. Kadangi pirminiam Briuselio konvencijos tekste nebuvo minimas vartotojas, o apie tai pradėta kalbėti atsiradus Romos konvencijos projektui, tai nieko stebėtina, kad Romos ir Briuselio konvencijose vartotojo sąvokos yra panašios. Vartotojo sąvoka taip pat pateikta daugelyje vartotojų apsaugos direktyvų. Tokiu būdu ES yra išvystyta sava vartotojo koncepcija, kuri aiškinama savarankiškai, nepriklausomai nuo nacionalinės teisės. ETT aiškiai nurodė, kad vartotojų teisių apsaugos taisyklėmis siekiama ginti ekonomiškai silpnesnę ir teisiškai mažiau

⁴³ Howells G., Wilhelmsson T. EC consumer law. Aldershot: Ashgate, 1997. P. 2.

⁴⁴ LAT CBS 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *791-osios daugiabučio namo savininkų bendrija v. AB „Grigiškės“* Nr. 3K-3-211/2008. Byloje 2000 m. liepos – rugpjūčio mėnesiais daugiabučio gyvenamojo namo gyventojai ir AB „Grigiškės“ (tuo metu – nurodyto gyvenamojo namo administratorius) buvo sudarę neterminuotas komunalinių ir kitų paslaugų tiekimo sutartis, kuriose, be kitų sąlygų, buvo nurodyta, kad AB „Grigiškės“, sutartyse įvardyta tiekėju, įsipareigoja tiekti vartotojui elektros energiją pagal tiekėjo patvirtintą tarifą, o vartotojas – mokėti už paslaugas pagal tiekėjo išduotą knygelę į tiekėjo kasą. 2001 m. rugsėjo 26 d. buvo įkurta 791-oji daugiabučio namo savininkų bendrija. Įkūrus Bendriją, buvo pasirašytos tiesioginės tiekėjų ir namo gyventojų vandens, šilumos tiekimo sutartys. Dėl elektros energijos pirkimo-pardavimo buvo sudaryta atsakovo AB „Grigiškės“, sutartyje įvardyto tiekėju, ir ieškovo 791-osios DNSB, sutartyje įvardyto vartotoju, 2001 m. gruodžio 20 d. sutartis. Elektros energija pagal Sutartį tiekama namo gyventojų individualiems poreikiams tenkinti ir gyvenamojo namo bendroms reikmėms.

⁴⁵ 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1972, Nr. 299 (OJ L 1972 299/32).

patyrusią sutarties šalį⁴⁶. Tačiau nors vartotojo sąvoka yra aiškinama autonomiškai nuo nacionalinės teisės, bet teisiniu lygmeniu vieningos vartotojo sąvokos ES nėra, kiekvienoje direktyvoje naudojama savita gramatinė vartotojo sąvokos konstrukcija. Ir vis dėlto, aiškinant nacionalinėje teisėje suformuluotą vartotojo sąvoką bei taikant nacionalinės teisės normas, būtina remtis ES lygmeniu vartotojų teisių apsaugos srityje priimtomis direktyvomis ir reglamentais, kiek tai susiję su vartotojų teisių apsauga, taip pat remtis ETT praktika, aiškinant vartotojo sąvoką.

Nors direktyvose ir konvencijose yra naudojamos skirtingos vartotojo sąvokos, tačiau visose sąvokose galima rasti tam tikrų bendrų požymių. Galima išskirti mažiausiai keturis požymius, lemiančius vartotojo apibrėžimą. Ar konkretus asmuo teisiniame santykiyje bus pripažintas vartotoju, reikia nustatyti tokius požymius:

1. „Vartotojas turi būti fizinis asmuo ar terminas „vartotojas“ gali būti taikomas ir juridiniams asmenims, esantiems tokioje pačioje padėtyje kaip ir fiziniai asmenys;

2. Sandoris turi būti apibrėžiamas teigiamai, kaip sudarytas dėl prekių, įsigytų asmeniniam naudojimui, ar neigiamai, kaip sudarytas su asmeniu, kuris veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo prekyba, verslu ar profesija, t.y. turi būti taikomas negatyvusis ar pozityvusis vartotojo apibrėžimas;

3. Sandoris, kuriuo siekiama mišrių tikslų, patenka į vartotojų apsaugos sritį ar ne;

4. Tikslai turi būti arba turėjo būti žinomi kitai šaliai ar ne⁴⁷.

Apibendrintai šiuos požymius galima išskirti į subjektyvius požymius (požymiai, susiję su paties subjekto specifika) ir objektyvius požymius (požymiai, susiję su tikslo specifika). Būtent pirmasis iš keturių požymių būtų laikomas subjektyviu požymiu, o visi kiti požymiai – tai požymiai, susiję su paties tikslo specifika. Taigi tolimesniame poskyryje bus nagrinėjami būtent subjektyvieji ir objektyvieji vartotojo požymiai.

2.1.2 Vartotojo sampratos subjektyvusis ir objektyvusis požymiai

Subjektyvus vartotoją apibūdinantis požymis. Vartotojas vartojimo sutarčių teisės direktyvose yra apibūdinamas kaip fizinis asmuo. Nepaisant to, direktyvose suteikiama galimybė apsaugą gauti ne tik fiziniams asmenims, nes valstybės narės gali pasirinkti ir kitokį reglamentavimą įgyvendindamos direktyvas. Todėl tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje keliamas klausimas, ar nereikėtų praplėsti vartotojų sampratos ir įtraukti juridinius asmenis – ne pelno siekiančias organizacijas ir kitus fizinius bei juridinius asmenis, kurie, nors ir vykdo

⁴⁶ Howells G., Wilhelmsson T. EC consumer law. P. 3.

⁴⁷ Wallis D. Darbo dokumentas dėl Europos sutarčių teisės ir *acquis* peržiūros: esama padėtis ir termino „vartotojas“ samprata/http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/615/615453/615453lt.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-19.

ekonominę veiklą, tačiau sudarydami sutartis užsiima neįprasta verslo veikla. Kitaip tariant taip pat atsiduria silpnesnės šalies padėtyje, kadangi sudaro jiems nebūdingas sutartis, neturi patirties ir žinių tos sutarties sudarymo srityje. Juolab, kad juridiniai asmenys, tokie kaip asociacijos ir kitos ne pelno siekiančios organizacijos, dažnai neužsiima komercine veikla, o tik atlieka būtinus veiksmus, kad išliktų. Taip pat tos organizacijos gali būti įsteigtos ar sudarytos fizinių asmenų, kurie yra vartotojai, pvz., vartotojų teises ginančios organizacijos. Ypač diskutuotina dėl tokių atvejų, kada tokie juridiniai asmenys perka prekes ar paslaugas savo nariams arba kai tas juridinis asmuo yra specialios paskirties ne pelno organizacija, pvz., daugiabučių bendrija⁴⁸. Tačiau ETT byloje *Shearson Lehman Hutton*⁴⁹, išsakė griežtą poziciją, kad negalima išplėsti asmenų rato, kuriems taikoma speciali apsauga, ir ta apsauga išimtinai yra taikoma tik privatiems galutiniams vartotojams. Todėl galima teigti, kad „ETT praktikoje formuojama siauroji vartotojo sampratos koncepcija – vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, veikiantis ne savo verslo ar profesijos tikslais“⁵⁰.

Tuo tarpu LAT laikosi kitos pozicijos dėl specialių juridinių asmenų, o konkrečiai dėl daugiabučių namų butų savininkų bendrijų. Anot LAT, „sutartis sudaryta su bendrija, kuri joje įvardyta elektros energijos vartotoju, galutinis elektros energijos vartotojas yra ne bendrija, o butų savininkai, t. y. fiziniai asmenys, naudojantys elektros energiją savo namų ūkio reikmėms. Būtent butų savininkai, o ne bendrija moka už tiekiamą elektros energiją. Vadinas, sutarties objekto – elektros energijos – vartotojai yra fiziniai asmenys, o ne bendrija“⁵¹. „Aplinkybė, kad tam tikrais atvejais sutartį pasirašo ne pats fizinis asmuo, o jam atstovaujantis specialaus teismo juridinis asmuo, pavyzdžiui daugiabučio namo savininkų bendrija, nėra pagrindas nelaikyti sutarties vartojimo sutartimi“⁵². Tačiau analizuojant teismo praktiką bei egzistuojančią vartotojo sąvoką Lietuvos teisinėje bazėje, galima daryti išvadą, kad tokia teismo pozicija yra daugiau išimtis negu

⁴⁸ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.92-93.

⁴⁹ ETT 1993 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *C-89/91, Shearson Lehmann Hutton Inc. v. TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen mbH*. ECR I-1189. Šioje byloje kilo ginčas tarp TVB, įsteigtos Vokietijoje, kuri buvo perėmusi teises iš fizinio asmens, ir E. F. Hutton & Co. Inc įsteigtos Niujorke, kuri tuo metu buvo priklausoma nuo Shearson Lehman Hutton Inc kompanijos, taip pat įsteigtos Niujorke. Byloje iškilo klausimas dėl Briuselio konvencijos 13 str. aiškinimo: ar šis straipsnis apima ir atstovavimo sutartis dėl valiutos, vertybinių popierių, išankstinių prekių sandorių sudarymo. Teismas pabrėžė, kad jurisdikcijos taisyklė taikoma tik išimtinai vartotojams, motyvuodamas tuo, kad šia taisykle yra siekiama apsaugoti vartotoją kaip sutarties šalį, kuri ekonomiškai silpnesnė ir mažiau patyrusi teisiniuose reikaluose palyginti su kita sutarties šalimi. Todėl teismas padarė išvadą, kad konvencijos išimtinės normos taikomos tik privatiems galutiniams vartotojams, neužsiimantiems verslo ar profesine veikla. Taip pat teismas pabrėžė, kad ieškinį pateikė ne privatus asmuo, o įmonė – fizinio asmens teisių perėmėja. ETT konstatavo, jog Briuselio konvencija saugo vartotojus tik tada, kai jie asmeniškai yra ieškovai ar atsakovai teismo procese.

⁵⁰ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

⁵¹ LAT CBS 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *791-osios daugiabučio namo savininkų bendrija v. AB „Grigiškės“* Nr. 3K-3-211/2008.

⁵² Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

taisyklė. Visais kitais atvejais vartotoju laikomas tik fizinis asmuo. Šiuo atveju LAT pasirinkta pozicija aiški, nes kaip ir minėta, galutiniu vartotoju vis tiek pripažįstamas būtent fizinis asmuo. Teismas savo nutartyse visada pažymi, kad vartotojo teisės ir teisėti interesai ginami tik tais atvejais, jeigu vartotojas yra fizinis asmuo ir prekes ar paslaugas vartoja asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Individuali įmonė ir jos savininkas yra atskiri teisinių santykių subjektai, todėl individuali įmonė negali būti laikoma vartotoju, nes yra juridinis asmuo⁵³. Taigi Lietuva vartotojo sąvokos taip pat neišplėtė.

Ir nors ETT praktika griežta pripažįstant juridinius asmenis vartotojais ir atsisakoma jų naudai plėsti vartotojo sąvoką, nes ETT teigimu, vartotojais gali būti tik fiziniai asmenys, tačiau teismas pripažįsta⁵⁴, kad minimalaus harmonizavimo pobūdis leidžia pačiai nacionalinei teisei išplėsti vartotojo sampratą ir nustatyti palankesnes vartotojams taisykles. Tad visoje Europoje atskirų valstybių praktika yra labai įvairi.

Platesnė vartotojo sąvoka pateikta tose ES valstybėse, kuriose direktyvų nuostatos nebuvo pažodžiui perkeltos. „Latvijoje, Liuksemburge ir Lenkijoje“⁵⁵ vartotojais laikomi tik fiziniai asmenys, tačiau šiose valstybėse taip pat yra ginamos ir verslininkų teisės, jeigu jie veikia už savo verslo ribų. Anglijoje⁵⁶ vartotojas yra apibrėžiamas kaip „asmuo“, aiškiai neįvardijant, kad tai yra fizinis asmuo. Anglijos teismai nusprendė, kad dėl nesąžiningų sąlygų gali būti ginamos ir juridinių asmenų teisės, t.y. gali būti laikomi vartotojais, jeigu jie sudaro sutartis, kurios įmonei įprastai nėra būdingos. Prancūzijoje⁵⁷ vartotojo sampratos reguliavimas yra labai ypatingas, nes joje formalios sąvokos nepateikiama, nors ir egzistuoja Vartotojų kodeksas, o vartojimo sutarties ir vartotojo sąvoką formuoja teismų praktika. Prancūzijoje vartotojais laikomi tiek fiziniai, tiek

⁵³ LAT CBS 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tele2“ v. IĮ „Rogrinta“ Nr. 3K-3-579/2008. Šalys 2005 m. lapkričio 8 d. ir 2006 m. kovo 30 d. sudarė mobiliojo (fiksuito) telefono ryšio paslaugų sutartis. Šių sutarčių prieduose šalys susitarė, kad klientas (šios bylos atsakovas) įsipareigoja nenaudoti Tele2 paslaugų pokalbių srautams terminuoti komerciniais tikslais. Ieškovas teigia, kad atsakovas ši susitarimą pažeidė. Taigi šioje byloje keliamas šalių sudarytų sutarčių ir jų priedų dėl elektroninių ryšių paslaugų teikimo aiškinimo ir vykdymo klausimas.

⁵⁴ ETT 1991 m. kovo 14 d. sprendimas byloje C-361/89 *Criminal proceedings v. Patrice Di Pinto*. ECR I-1199. Šioje byloje Di Pinto buvo privačios kompanijos direktorius. Ši kompanija leidžia žurnalą, kuriame yra dedami skelbimai apie parduodamus verslus. Siekdamas surinkti daugiau tokių skelbimų, Di Pinto samdo atstovus, kurie agituoja prekybininkus įdėti savo reklaminius skelbimus per pirmuosius telefoninius pokalbius su tais atstovais. Di Pinto už tokią veiklą buvo iškelta baudžiamoji byla ir nuteistas atlikti bausmę bei sumokėti baudą. Byloje kilo klausimas dėl to, ar verslininkas, kuriam siūloma parduoti reklaminį skelbimą, susijusį su jo verslo pardavimu, gali būti laikomas vartotoju, kuriam yra garantuojama Prekybos ne verslo patalpose direktyvoje 85/577 numatyta apsauga. ETT nustatė, kad direktyvos garantuojama apsauga yra taikoma priklausomai nuo to, ar yra ryšys tarp sandorio, kurį raginama sudaryti, ir asmens veiklos. Kitaip tariant direktyva yra taikoma tik tada, kai sandoris, kurį asmuo raginamas sudaryti, yra nesusijęs su jo verslu ar profesija. Teismo nuomone tokie veiksmai, kaip kad sutarties sudarymas dėl skelbimo leidinyje, yra susiję su verslininko profesine veikla, nors tokie veiksmai gali nulemti verslo pabaigą, jie iš esmės yra vadybinio pobūdžio, atliekami kitais tikslais nei asmeniniais ar šeimos interesais.

⁵⁵ Shulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC consumer law compendium: the consumer acquis and its transposition in the member state. München: Sellier European Law Publishers, 2008. P. 455-462.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Prancūzijos Respublikos vartotojų kodeksas/<http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=30&r=1465#art2452>; prisijungimo laikas: 2010-09-27.

juridiniai asmenys, kurių sudaromos sutartys nėra tiesiogiai susijusios su jų profesine veikla. Tuo tarpu „Austrijoje, Danijoje, Slovėnijoje, Belgijoje, Čekijoje, Slovakija (su tam tikrom išimtim), Vengrijoje, Graikijoje ir Ispanijoje“⁵⁸ juridiniai asmenys yra laikomi vartotojais, jeigu įsigyta prekė ar paslauga yra naudojama grynai privatiems tikslams. Šiuo atveju pastarosiose trijose valstybėse juridiniai asmenys gali būti laikomi vartotojais, jeigu jie yra galutiniai vartotojai, kadangi šiose valstybėse galutinis prekės ar paslaugos adresatas gali būti ginamas kaip vartotojas. „Kipre, Estijoje, Suomijoje, Italijoje, Airijoje ir Švedijoje“⁵⁹ vartotojais laikomi tik fiziniai asmenys, kurie veikia siekdami tikslų, nesusijusių su jų prekyba, verslu ar profesija. Vokietijoje⁶⁰ vartotojais taip pat pripažįstami tik fiziniai asmenys, tačiau vartotojo sąvoka yra šiek tiek platesnė, nes darbuotojai taip pat pripažįstami vartotojais.

Taigi Europos valstybių praktika yra labai įvairi ir nors ETT neišplėtė vartotojo sąvokos, tačiau kai kurios valstybės esant tam tikroms sąlygoms vartotojais laiko ir juridinius asmenis. Vis dėlto D. Wallis pranešime⁶¹ pažymėta, kad Europos šalių civilinių kodeksų studijų grupės nuomone, standartiniame apibrėžime turėtų būti tik fiziniai asmenys, o kai reikia ginti mažas įmones ar kitus nefizinius asmenis, reiktų naudotis kitais problemos sprendimo būdais.

Objektyvusis vartotoją apibūdinantis požymis. Vartotojo samprata, pateikta ES teisės aktuose, atskleidžiama ne apibrėžiant konkrečias asmens savybes, bet per to asmens veiksmus rinkoje. Vartotojas nėra tam tikras statusas, kuriuo asmuo gali naudotis sudarydamas sutartis. Nepakanka fizinio asmens, kaip vartotojo, teisių gynimo būdams ir apimčiai nustatyti ir taikyti. Turi būti įvertinta kiekvienos konkrečios sutarties prigimtis, šalių siekiami tikslai ta sutartimi, o ne atlikti tik abstrakčius veiksmus. ETT yra pabrėžęs, kad „siekiant nustatyti, ar asmuo veikia kaip vartotojas, turi būti vertinama asmens padėtis konkrečios sutarties atžvilgiu, atsižvelgiant į sutarties prigimtį ir tikslą, bet ne į kiekvieno konkretaus asmens subjektyvią situaciją“⁶². Tad vartotojas tuo pačiu metu gali sudaryti identišką sutartį, kuriose vienu atveju bus laikomas

⁵⁸ Shulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC consumer law compendium...P. 455-462.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Shulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC consumer law compendium...P. 455-462.

⁶¹ Wallis D. Darbo dokumentas dėl Europos sutarčių teisės ir *acquis* peržiūros: esama padėtis ir termino „vartotojas“ samprata/http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/615/615453/615453lt.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-19.

⁶² ETT 1997 m. kovo 7 d. sprendimas C-296/95 *Francesco Benincasa v. Deltakit Sr.* ECR I-3767. Šioje byloje F. Benincasa, norėdamas įkurti parduotuvę Miunchene, sudarė franšizės sutartį su kompanija Deltakit Srl, kuri Italijoje franšizės būdu yra išvysčiusi dantų higienos prekių parduotuvių tinklą. Ši kompanija F. Benincasa suteikė teisę naudotis prekės ženklu tam tikroje geografinėje teritorijoje, o F. Benincasa įsipareigojo įkurti verslą ir prekiauti išimtinai Deltakit Srl produktais ir sumokėti 8 mln. LIT kaip užmokestį už komercinę ir techninę pagalbą, suteiktą atidarant parduotuvę. Taip pat įsipareigojo mokėti 3 % nuo jo metinės apyvartos. Taip pat šalys susitarė, kad bet kokią ginčą spręs Florencijos teismai. ETT konstatavo, kad atskleidžiant vartotojo sampratą, turi būti vertinama asmens padėtis konkrečios sutarties atžvilgiu, atsižvelgiant į sutarties prigimtį ir tikslą, bet ne į kiekvieno konkretaus asmens subjektyvią situaciją. Šioje byloje jau pati sutarties prigimtis ir tikslas lemia, ar sutartis bus laikoma vartojimo ar komercine sutartimi. Tokios sutartys kaip franšizės sutartys, kurios aiškiai yra komercinės prigimties, visada bus susijusios su šalių verslu ar profesija.

vardotoju, o kitu atveju bus laikomas verslininku. Tačiau niekada toje pačioje sutartyje tas pats asmuo negali būti ir verslininku, ir vartotoju. Teisinėje literatūroje⁶³ yra pateikiamas labai puikus pavyzdys: restorano savininkas A nusiperka orkaitę su tikslu ją naudoti savo restorane. Ši sutartis nebus pripažinta vartojimo sutartimi, nes sutarties tikslas yra susijęs su verslo veikla. Tačiau tas pats restorano savininkas, nusipirkęs orkaitę su tikslu naudoti ją savo namuose, bus laikomas vartotoju ir sudaryta sutartis bus aiškiai pripažįstama vartojimo sutartimi. Tad antrasis vartotoją apibūdinantis požymis yra tikslas, kuris atskleidžiamas ne tik atsižvelgiant į sutarčių prigimtį bei tikslą, bet ir iš įvairių sutarties sudarymo ir kitų aplinkybių.

Nors ankstesniame skyriuje buvo minėta, kad objektyvųjų požymių apima keletas požymių, tačiau jie visi iš esmės apibūdina vieną ir tą patį požymį, kuris tiesiog vertinamas skirtingais aspektais. Objektyvusis požymis yra vartotojo tikslas, kuris yra vienas iš svarbiausių požymių, nustatant, ar konkreti sutartis gali būti laikoma vartojimo sutartimi. Taip pat nuo sutarties tikslo priklausys, ar konkretus sutarties objektas galės būti laikomas vartojimo sutarties dalyku. Todėl galima pagrįstai manyti, kad vartojimo sutarties objektas yra tiesiogiai priklausomas nuo sutarties tikslo – ne verslo tikslais.

Nacionaliniuose teisės aktuose ir tarptautinėse konvencijose gali būti naudojami du būdai, apibūdinant vartotojo sąvoką ir fizinio asmens veikimo tikslus. Vartotojo samprata gali būti pateikiama nustatant ne kokiais tikslais sudarytos sutartys laikomos vartojimo sutartimis, bet kokiais tikslais jos negali būti sudarytos, kad priklausytų vartojimo sutartims. Tai negatyvusis vartotojo sąvokos pateikimas. Pozityviuoju būdu vartotojo samprata pateikta Jungtinių Tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (toliau – Vienos konvencija)⁶⁴, taip pat kai kuriose ES valstybėse. ES direktyvose ir anksčiau minėtuose reglamentuose yra formuojamas tik negatyvusis apibrėžimas. Todėl kyla klausimas, kuris vartotojo apibrėžimas yra labiau tinkamas?

Negatyvusis vartotojo apibrėžimas yra daug platesnis nei pozityvusis, kadangi apima bet kokias sutartis, kurios nėra sudaromos verslo tikslais. Todėl vartotojų ratas yra daug platesnis, o kadangi vartotojas yra silpnesnė sutarties šalis, tai negatyvusis vartotojo apibrėžimas labiau apsaugo vartotojus. Jeigu vartotojo sampratą apibrėžtume pozityviuoju būdu, tai kai kurie atvejai gali nepriklausyti vartotojų apsaugos sričiai. Pavyzdžiui: vartotojas nusiperka prekę su tikslu perduoti tą prekę labdaros organizacijai, kad ji galėtų ta preke naudotis vykdydama savo veiklą. Šiuo atveju ta prekė nėra naudojama šeimos, namų ūkio ar asmeniniams poreikiams tenkinti, todėl, esant pozityviajam apibrėžimui, toks asmuo nepatektų į vartotojo sąvoką ir negalėtų apginti savo pažeistų teisių. Tačiau jeigu vartotojo sąvoka būtų apibrėžta negatyviuoju būdu, tai asmuo būtų

⁶³ Hill J. Cross-border consumers contracts. P. 89.

⁶⁴ Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio pirkimo-pardavimo sutarčių//Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.

laikomas vartotoju, nes prekė naudojama ne verslo tikslais. Pažymėtina, kad daugelyje ES valstybių narių teisėje yra pasirinktas būtent negatyvusis apibrėžimas, sekant ES pėdomis.

Tuo tarpu Lietuvos teisinėje sistemoje yra naudojami abu metodai apibrėžiant vartotojo sąvoką. Vartotojų teisių apsaugos įstatyme vartotojas apibrėžiamas kaip „fizinis asmuo, kuris pareiškia savo valią pirkti, perka ir naudoja prekę ar paslaugą asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti“. CK 1.39 str. 1d. vartotojas taip pat įsigyja prekes ar paslaugas su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Semantiškai ir logiškai aiškinant sakinius, galima daryti pagrįstą išvadą, kad Lietuvos teisinėje sistemoje vis dėlto vartotojo sąvoka yra susiaurinama, nes „ne verslo ar profesijos tikslai“ yra aiškinami naudojant pozityvųjį metodą. Todėl anksčiau minėtame pavyzdyje asmuo nebūtų pripažintas vartotoju, nes, nors ir veikė ne verslo ar profesijos tikslais, tačiau prekė nebuvo piršta savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Todėl galima sakyti, kad nors Lietuvoje naudojami abu metodai, tačiau pozityvusis metodas yra vyraujantis, papildantis negatyvųjį metodą. Negatyviuoju metodu siekiama išvengti dvigubo naudojimo tikslų, kada prekė gali būti naudojama tenkinti ir šeimos poreikius, tačiau gali būti naudojama ir profesijos ar verslo tikslais.

Su objektyviuoju vartotoją apibūdinančiu požymiu yra susijęs ir vienas svarbus klausimas, kuris turėtų būti išspręstas, siekiant konstatuoti konkrečią sutartį vartojimo sutartimi, o vieną iš sutarties šalių – vartotoju. Ar asmuo būtų pripažįstamas vartotoju, jeigu kita sutarties šalis, t.y. verslininkas ar paslaugos teikėjas, nieko nežinojo apie vartotojo tikslus, t.y. nežinojo, kokiais paskirčiai yra įsigyjamas daiktas ar paslauga? Kitaip tariant, priskiriant sutartį vartojimo sutarčiai, turi būti taikomas tik objektyvus kriterijus, ar vis dėlto būtinai turi egzistuoti ir subjektyvus? Atsakymą į šį klausimą nepateikia nei Briuselio konvencija, nei Romos konvencija, nei viena ES vartojimo sutarčių direktyvų. Netgi tose valstybėse, kurios laikomos teisiškai labai gerai išsivysčiusios, atsakymai skiriasi pagal tai, su kokiomis problemomis susiduriama teisės aktuose⁶⁵. Pvz., Vokietijos nuostatos dėl vartotojų prekių pardavimo netaikomos, jeigu pirkėjas savo veiksmais suklaidina pardavėją ir pardavėjui susidaro įspūdis, kad ta prekė bus naudojama verslo tikslais⁶⁶. Tačiau Vokietijos civiliniame kodekse ir kituose teisės aktuose apie objektyvų požymį nieko neužsimenama. Tik Vienos konvencija pasirinko objektyvų požymį, kur 2 str. a punkte pasakyta, kad Konvencija netaikoma prekių pirkimo-pardavimo atvejams, kai tos prekės pirktos

⁶⁵ Wallis D. Darbo dokumentas dėl Europos sutarčių teisės ir *acquis* peržiūros: esama padėtis ir termino „vartotojas“ samprata//http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/615/615453/615453lt.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-26.

⁶⁶ Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). Contract II: general provisions, delivery of goods, package travel and payment services. Principles of the existing EC contract law (Acquis principles). München: Sellier European Law Publishers, 2009. P. 62.

„asmeniniam, šeimos ar namų ūkio naudojimui, nebent pardavėjas prieš tai ar sudarydamas sutartį nežinojo ir neturėjo žinoti, kad prekės perkamos tokiam naudojimui“⁶⁷. Tuo tarpu ES sutarčių teisėje pateikti apibrėžimai vartotojo sąvokos nesieja su objektyviu požymiu ir nebūtina žinoti, kokių tikslų yra sudaroma vartojimo sutartis. Taip pat ETT Gruber⁶⁸ byloje pažymėjo, kad verslininko žinojimas neturi reikšmės vertinant sutartis sudaromas dvigubu tikslu. Tačiau nacionalinis teismas turi nustatyti, ar kita šalis galėjo protingai nežinoti apie privatų tikslą, jei kita šalis savo aplaidžiais veiksmais sudarė išpūdį pardavėjui, kad jis veikia verslo tikslais. Taigi aplinkybė, kad verslininkas nežino apie vartotojo tikslus, neturi jokios reikšmės ir nėra vartotojo sampratos požymis. Ši aplinkybė yra labiau palanki vartotojui ir mažiau verslininkui. Tačiau manytina, kad žinojimo kriterijaus įvedimas tik apsunkintų vartotojų teisių įgyvendinimą bei toks „žinojimas“ būtų nesuderinamas su silpnesnės sutarties šalies principo įgyvendinimu. Vis dėlto, kaip Gruber byloje ETT pasakė, žinojimas yra pakankamai svarbus, kai yra sudaromos dvigubo naudojimo sutartis ir nacionaliniai teismai turi spręsti dėl žinojimo fakto.

Taigi nagrinėjant vartotojo sampratą kyla klausimas, kaip reikėtų elgtis tais atvejais, kada sutartis turi vadinamą dvigubo naudojimo tikslą, t.y. kai prekė yra įsigyjama turint tikslą ją naudoti tiek verslo tikslais, tiek ir asmeniniais tikslais. Pvz., labai dažnas pavyzdys teisinėje literatūroje, kai teisininkas perka kompiuterį, kurį naudos tiek atlikdamas savo darbą, tiek ir namuose savo asmeniniams poreikiams tenkinti. Ar tokia pirkimo-pardavimo sutartis galėtų būti laikoma vartojimo sutartimi? ES direktyvose nėra pateikiama aiškių taisyklių, kaip reikėtų elgtis esant tokiai situacijai, išskyrus Tarybos direktyvoje 85/374, kur 9 str. b punkte pasakyta, kad žala atlyginama, jeigu turtas „paprastai yra skirtas asmeniniam naudojimui ir buvo nukentėjusio asmens naudojamas ar vartojamas asmeniniams tikslams“⁶⁹. Šiuo atveju dėl dvigubo tikslo pasisako ETT, kuris ir formuoja vartotojo sampratą. Jau anksčiau cituotoje Gruber byloje ETT teigia, kad „ Briuselio konvencijoje nustatytos specialios taisyklės, skirtos vartotojui kaip silpnesniajai šaliai apsaugoti, taikomos tik sutartims, kurios buvo sudarytos siekiant patenkinti privačius asmens

⁶⁷United nations convention on contracts for the international sale of goods//<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/treaty.html>; prisijungimo laikas: 2010-07-26.

⁶⁸ ETT 2005 sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*. ECR I-3767. Byloje kilo ginčas tarp ūkininko J. Gruber ir Bay Wa AG įmonės dėl stogo dangos įsigijimo. Gruberis kartu su šeima gyvena name, kurį sudaro ūkininko gyvenamasis namas (daugiau kaip 60 % visų grindų ploto), o likusiose patalpose laikomos jo auginamos kiaulės, taip pat naudojamos patalpos kaip sandėlys pašarams laikyti bei kitiems ūkio prietaisams. Įmonė užsiėmė ūkine komercine veikla Vokietijoje, tačiau savo lankstinukus dalijo ir Austrijoje. Gruberis pagal lankstinukuose paskelbtą informaciją paskambino įmonei ir norėjo sužinoti apie galimybę uždengti stogą ir dangos kainas. Gruberis prisistatė vardu, paminėjo kur gyvena, tačiau nepasakė, kad yra ūkininkas. Nuvykęs į įmonę jis pateikė rašytinį pasiūlymą, kartu informuodamas, kad jis yra ūkininkas ir kad nori uždengti ūkinio pastato stogą. Jis taip pat paminėjo, jog turi kitų pastatų, kurie iš esmės naudojami ūkininkavimo tikslais, tačiau nepateikė jokios informacijos apie tai, koks sudaromo sandorio tikslas yra vyraujantis – privataus ar verslo. Jau baigiant padengti stogą Gruberis pastebėjo, kad stogo danga yra nevienodos spalvos, todėl pradėjo teismo procesą.

⁶⁹1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva Nr. 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 210 (OJ L 1985 210/29).

poreikius ir kurios niekaip nesusijusios su jo verslu ar profesija, o ši apsauga nepateisinama tada, jei sutartis buvo sudaryta siekiant su profesine veikla susijusių tikslų. Jeigu asmuo sudarė sutartį, siekdamas su savo profesija susijusių tikslų, jis turi būti laikomas lygiavertės padėties su kita sutarties šalimi, ir todėl ypatinga Briuselio konvencijos teikiama apsauga nepateisinama. Šiai išvadai neturi įtakos tai, kad nagrinėjama sutartimi siekiama ir privačių tikslų, ir netgi tuo atveju, kai prekės ar paslaugos būtų naudojamos daugiausia privatiems tikslams, nebent naudojimas profesiniams tikslams būtų visiškai nereikšmingas⁷⁰. Vertinant, ar verslo tikslas buvo nežymus, turi būti nustatoma pagal sutarties turinį, prigimtį ar sutarties tikslą, taip pat turi būti vertinamos jau anksčiau minėtos objektyvios aplinkybės, susijusios su verslininko žinojimu dėl sutarties tikslo. Jei pirkėjas veikia ne verslo tikslais, bent jau pagrindinis jo tikslas yra įsigyti prekę ne verslo tikslais, tačiau kita šalis apie tai nežinojo ir negalėjo žinoti, jis neturi būti laikomas vartotoju. Jeigu pirkėjas, laikantis save veikiančiu už verslo ribų, užsako prekes, kurios faktiškai gali būti naudojamos jo versle arba užsakant prekes naudoja savo verslo blankus, arba prekės pateikiamos verslo adresu, arba minima galimybė susigrąžinti pridėtinės vertės mokestį, tai tokiu atveju sąžiningumo principas reikalauja apsaugoti pardavėją ir netaikyti vartotojų apsaugos normų. Tokiu atveju teismas gali daryti pagrįstą išvadą, kad pats asmuo atsisakė jam garantuojamos apsaugos ir jis negali būti laikomas vartotoju.

Tačiau ES valstybėse yra susiklosčiusi visai kitokia praktika. Sandoriai, turintys tiek privačių, tiek ir verslo tikslų yra vadinami mišriais sandoriais (angl. „mixed purpose transactions“) ir kai kuriose valstybėse yra laikomi vartojimo sutartimis, jeigu asmuo daugiausia veikia už verslo ribų, t.y. daugiausia naudoja tą prekę ar paslaugą ne verslo tikslais⁷¹. Pvz., „Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje ir Danijoje“⁷² pripažįstamos mišrios sutartys ir diferencijuojamos pagal pirminius vartojimo kriterijus. Jeigu pirminis vartojimo kriterijus yra vartoti asmeniniams tikslams, tada sutartis pripažįstama vartojimo sutartimi. Tuo tarpu Austrijoje⁷³ ir Belgijoje⁷⁴ pripažįstami tik grynai privatūs tikslai, todėl mišrių sutarčių ar sutarčių su dvigubu tikslu šiose valstybėse negali būti. Italijoje⁷⁵ taip pat pripažįstami mišrūs tikslai pagal susiklosčiusią teismų praktiką, tačiau lieka neaišku, ar privatūs tikslai turi būti dominuojantys, ar vis dėlto nėra svarbus jų dominavimas. Likusiose ES valstybėse narėse nėra išskiriamos aiškios taisyklės dėl tokio pobūdžio sandorių. Lietuva taip pat patenka į tokių valstybių ratą. Lietuvos teisinėje erdvėje nėra jokių normų, kuriomis būtų reglamentuojami dvigubi sutarties tikslai, nors tokių sutarčių tikrai pasitaiko. Šiuo

⁷⁰ ETT 2005 sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*. ECR I-3767.

⁷¹ Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). *Contract II...* P. 61.

⁷² Shulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. *EC consumer law compendium...*P. 463.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Ibid.*

atveju tik Lietuvos teismai sprendžia bylas ir formuoja tam tikrą precedentą, kilus klausimui dėl tinkamos sutarties kvalifikavimo. LAT savo praktikoje pripažino, jog prekės ir paslaugos negali būti skirtos verslui ar profesinei veiklai, jog ūkininkas negali būti pripažintas vartotoju, nes durpių substratą pirkto verslo tikslais ir yra laikomas verslininku⁷⁶. Vartotojo teisės ir teisėti interesai gali būti ginami tik tada, jeigu vartotojas prekes ar paslaugas vartoja asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti⁷⁷. Tačiau koks būtų teismo sprendimas, jeigu ta pati prekė būtų naudojama tiek verslo, tiek šeimos, asmeniniams ar namų ūkio poreikiams tenkinti teismai nepasisako. Kadangi ETT sprendimai yra privalomi ir Lietuvos teisinei sistemai, tai manytina, jog esant tokiai situacijai būtų atsižvelgta į ETT sprendimus ir suformuotus vartotojo sąvokos aspektus.

Apibendrinant visa tai, kas buvo išsakyta, galima daryti išvadą, jog ETT pasirinko siaurąjį vartotojo apibrėžimą ir vartotoju laiko tik privatų individą, kuris neužsiima verslu ar profesija, neišplečia šios sąvokos ir juridinių asmenų bei verslininkų nepripažįsta vartotojais. Lietuvos teisinėje sistemoje vartotoju laikomas taip pat tik fizinis asmuo, tačiau specialius juridinius asmenis, t.y. daugiabučių namų gyventojų bendriją, LAT pripažįsta vartojimo sutarties šalimi. Ir nors Lietuvoje pasirinktas mišrus vartotojo sąvokos apibrėžimas, kai vartotojo sąvoka apibrėžiama naudojant tiek negatyvųjį, tiek pozityvųjį metodus, tačiau vyraujantis pozityvusis metodas vis dėlto susiaurina vartotojo sąvoką. Todėl vartotoju laikomas tik fizinis asmuo, kuris prekes ar paslaugas vartoja ar įsigyja ne verslo tikslais ir jas vartoja tik asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Dėl mišrių sutarties tikslų Lietuvos teismai kol kas dar nieko nepasisakė, bet darytina išvada, kad atsiradus tokiai situacijai, kada įsigyta prekė ar paslauga būtų naudojama tiek verslo, tiek privatiems tikslams, tai būtų remiamasi ETT suformuota praktika.

2.2 Verslininkas kaip vartojimo sutarties šalis

Kvalifikuojant konkrečią sutartį vartojimo sutartimi, būtina tinkamai identifikuoti sutarties šalis. „Vartojimo sutarties subjektinės sudėties reikšmingumas lemia būtinybę identifikuoti ne tik vartotoją, bet ir kitą vartojimo sutarties šalį – prekių ir paslaugų pardavėją (tiekėją)“⁷⁸. Priešinga vartotojui sutarties šalis yra verslininkas. Skirtingai nei vartotojas, verslininkas gali būti tiek fizinis, tiek ir juridinis asmuo, užsiimantis verslo ar profesine veikla. Tačiau ES vartotojų sutarčių teisės direktyvose verslininko sąvokai apibūdinti, skirtingai negu vartotojo sąvokai, neturi vieningo kitos vartojimo sutarties šalies apibrėžimo, todėl yra

⁷⁶ LAT CBS 2005 m. spalio 19 d. nutartis byloje *V. Pečiulis v. AB „Durpeta“* Nr. 3K-3-458/2005. Ūkininkas V. Pečiulis įsigijo iš trečiojo asmens A. Banio individualios įmonės atsakovo AB „Durpeta“ prekiaujamo durpių substrato. Persodinęs savo auginamus sodinukus į durpių substratą, augalai sunyko. Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto augalų apsaugos laboratorijoje buvo patvirtinta, jog sunyko dėl netinkamos kokybės durpių substrato.

⁷⁷ LAT CBS 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tele2“ v. IĮ „Rogrinta“* Nr. 3K-3-579/2008.

⁷⁸ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

naudojamos skirtingos sąvokos: pardavėjas⁷⁹, tiekėjas⁸⁰, pardavėjas ar tiekėjas⁸¹, prekiautojas⁸², prekybininkas⁸³, kreditorius⁸⁴, kelionių organizatorius⁸⁵ ir pan. Nors tokia verslininko sampratos įvairovė gali sukelti abejonių dėl sampratos aiškinimo ir vieningos ES vartotojų teisių apsaugos formavimo, tačiau analizuojant direktyvas galima suprasti, kodėl pateikiama tokia sąvokos įvairovė. Kiekviena direktyva dėl vartotojų teisių apsaugos yra skirta tam tikrai sričiai, todėl dažnai tos sąvokos yra skirtingos. Bet iš esmės direktyvose pateiktos sąvokos yra gana panašios, tik yra naudojamos kitokios žodžių junginių konstrukcijos apibūdinant kitą vartojimo sutarties šalį, kurios turi bendrų bruožų.

Lietuvos nacionalinėje teisėje kitai vartojimo sutarties šaliai apibrėžti yra vartojama prekių ar paslaugų pardavėjo (tiekėjo) sąvoka. Lietuvos Respublikos CK 1.39 str. 1d. pateiktoje vartojimo sutarties sąvokoje kita sutarties šalimi yra laikomas prekių ar paslaugų pardavėjas (tiekėjas). Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str. 5 d. ir 14 d. taip pat naudojama „pardavėjo“ sąvoka. „Pardavėjas - asmuo, kuris verčiasi prekyba ir vykdydamas savo verslą siūlo ir parduoda prekes vartotojams“⁸⁶. Analogiškos kitos vartojimo sutarties sąvokos apibrėžimai pateikti CK normose, skirtose atskiroms vartojimo sutartims reglamentuoti. Tik CK 6.342 str. 3 d. užsiminta apie pardavėją-verslininką. Tačiau teismų praktikoje yra labiau naudojama verslininko sąvoka kaip apibendrinamoji sąvoka, nors šios sąvokos savo gramatinėmis prasmėmis ir reikšmėmis yra ne tapachios. Pagal Lietuvių kalbos žodyną pardavėjas – „tas, kas parduoda“⁸⁷, o parduoti – „atiduoti už pinigus“⁸⁸. Tuo tarpu verslininkas – „kas verčiasi, dirba gaudamas pelno ar užmokestį; pramoninkas, įmonininkas; komersantas, prekybininkas; amatininkas; kas verčiasi gavyba“⁸⁹. Taigi verslininko sąvoka apima ir pardavėją, todėl aiškumo dėlei ir siekiant labiau apsaugoti vartotoją,

⁷⁹ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva Nr. 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose //Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 372 (OJ L 1985 372/31); 1994 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 94/47/EB dėl pirkėjų apsaugos, susijusios su teisės tam tikru laiku naudotis nekilnojamaisiais daiktais pirkimo sutarčių tam tikrais aspektais// Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 1994, Nr.280 (OJ L 1994 280/83); 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų //Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1999, Nr. 171 (OJ L 1999171/21).

⁸⁰ 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 97/7/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1997, Nr. 144 (OJ L 1994 144/19).

⁸¹ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva Nr. 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1993, Nr. 95 (OJ L 1993 95/29).

⁸²1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 98/6/EB dėl vartotojų apsaugos, žymint vartotojams siūlomų prekių kainas//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1998, Nr. 80 (OJ L 1998 80/27).

⁸³ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2005/29/EB dėl nesąžiningos verslo įmonių komercinės praktikos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2005, Nr. 149 (OJ L 2005 149/22).

⁸⁴ 1986 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva Nr. 87/102/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu, suderinimo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1987, Nr. 42 (OJ L 1987 42/28).

⁸⁵ 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva Nr. 90/314/EB dėl kelionių ir organizuotų išvykų paketų//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1990, Nr. 158 (OJ L 1990 158/61).

⁸⁶ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.

⁸⁷ Lietuvių kalbos žodynas//<http://lkz.mch.mii.lt/Zodynas/Visas.asp>; prisijungimo laikas: 2010-08-16.

⁸⁸ Lietuvių kalbos žodynas//<http://lkz.mch.mii.lt/Zodynas/Visas.asp>; prisijungimo laikas: 2010-08-16.

⁸⁹ Ten pat.

įstatymuose naudojamos sąvokos turėtų būti keičiamos į verslininko sąvoką, kadangi ji apima bet kokią veiklą, kuri suteikia tam tikros ekonominės naudos. Tačiau analizuojant CK pastebima nesutapimų su verslininko sąvokos naudojimu, kadangi CK 2.4 str. 2 d. verslininku laikomi fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka gali verstis ūkine komercine veikla, tačiau CK 2.176 str. 1d. jau minimas juridinis asmuo. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo 2 str. 14 d. verslininku taip pat pripažįstamas tik fizinis asmuo, kuris „įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla (įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą)“⁹⁰. Nors kitose CK normose yra naudojama verslininko sąvoka greta juridinio asmens sąvokos. Tad įstatymų leidėjas aiškumo dėlei turėtų suvienodinti verslininko sąvoką. Magistro darbe taip pat naudojama apibendrinamoji verslininko sąvoka.

Nors ES ir nacionalinėje teisėje nėra pateikiama vieninga kitos vartojimo sutarties šalies sąvoka, yra naudojami skirtingi apibrėžimai, tačiau visos šios sąvokos iš esmės turi bendrų bruožų, dėl kurių kitą sutarties šalį galima pripažinti verslininku ir vartojimo sutarties šalimi. Verslininko sąvoka, kaip ir vartotojo, ES teisėje aiškinama savarankiškai, nepriklausomai nuo nacionalinės teisės. Verslininko kaip ir vartotojo sampratai yra būdingi keli požymiai, kuriuos galima išskirti į subjektyvius ir objektyvius požymius.

Subjektyvus verslininką apibūdinantis požymis. Skirtingai negu apibūdinant vartotoją, verslininku gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, kurie gali užsiimti verslo veikla įstatymų nustatyta tvarka. Verslininko apibrėžimas, kitaip negu vartotojo apibrėžimas, pateikiamas pozityviuoju būdu, nurodant, kokia veikla asmuo turi užsiimti. Todėl tais atvejais, kai asmuo užsiima veikla, kuri nepatenka į verslo, taip pat į šeimos, asmeninių ir namų ūkio sritis, toks asmuo nebus laikomas verslininku. Šiuo atveju nėra svarbi verslo organizavimo forma, o faktas, ar tas asmuo užsiima verslo veikla. Nesąžiningų sąlygų direktyvoje⁹¹ ir Finansinių paslaugų teikimo nuotoliniu būdu direktyvoje⁹² papildomai nurodyta, jog verslininku laikomas asmuo nepriklausomai nuo to, ar tai būtų privatus ar viešasis asmuo. Toks reglamentavimas gali sukelti abejonių dėl kitų direktyvų, kuriose nėra nurodyta, jog taikoma ir viešiesiems juridiniams asmenims. Tačiau kadangi kiekviena vartojimo sutartis privalo atitikti ir Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatas, t.y. vartojimo sutartyje negali būti nesąžiningų sąlygų, tai ES lygmenyje tiek viešieji, tiek privatieji juridiniai asmenys patenka į verslininko sąvoką. „Nesąžiningų sąlygų direktyvos požiūriu viešosios teisės reguliuojami juridiniai asmenys būtų laikomi verslininkais, jei

⁹⁰ Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 38-1775.

⁹¹ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva Nr. 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1993, Nr. 95 (OJ L 1993 95/29).

⁹² 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2002, Nr. 271 (OJ L 271/16).

jie užsiima ir privačia veikla⁹³. Lietuvoje viešieji juridiniai asmenys taip pat gali būti civilinių teisiųjų santykių subjektais, jeigu jie užsiima ūkine komercine veikla⁹⁴. Tačiau įvairių valstybių teisės skirtingai priskiria veiklą viešosios ir privatinės teisės sričiai. „Austrijoje viešieji juridiniai asmenys visada yra laikomi verslininkais. Belgijoje sąvoką „pardavėjas“ apima ir vyriausybės institucijos, kurios vykdo komercinę, finansinę ar gamybinę veiklą ir siūlo ar parduoda prekes ir paslaugas. Graikijoje, Ispanijoje ir Italijoje prie verslininkų taip pat priskiriamas viešasis sektorius. Slovėnijoje verslininku laikomas fizinis ar juridinis asmuo nepriklausomai nuo teisinės formos ar savininko. Anglijoje verslininko sąvoka apima ir bet kurį vyriausybės departamentą, viešąją ar privačią valdžią. Kitose valstybėse narėse, tokioje kaip Vokietijoje, iš bendrai pateiktos verslininko sąvokos išplaukia, kad prie juridinių asmenų taip pat yra priskiriami ir viešieji organai“⁹⁵. Lietuvoje taip pat viešojo juridinio asmens atsakomybė išplaukia iš bendrų CK ir kituose įstatymuose numatytų pagrindų, kada viešasis juridinis asmuo veikia civilinėje apyvartoje ne kaip valdingus įgaliojimus turinti valstybės valdžios institucija, o kaip eilinis civilinės teisės subjektas.

Taigi verslininku gali būti visi fiziniai asmenys, kurie vykdo tam tikrą ekonominę veiklą, bei juridiniai asmenys, ypač akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės ir kiti juridiniai asmenys, iš kurių pavadinimų jau galima pagrįstai manyti, jog tai yra verslą vykdomas asmuo. Viešieji juridiniai asmenys, sudarydami civilines sutartis, taip pat daugelyje valstybių yra laikomi verslininkais.

Objektyvus verslininką apibūdinantis požymis. Tiek nacionalinės teisės aktų normose, tiek ir ES direktyvose dėl vartotojų apsaugos yra nustatytas vienas bendras ir pats svarbiausias požymis, kurio pakanka, kad kita vartojimo sutarties šalis būtų pripažinta verslininku – jis turi veikti verslo, darbo ar profesijos tikslais. Verslininkui yra būdinga, jog jis užsiima prekybine, komercine, profesine veikla, kuri apibendrintai gali būti vadinama verslo veikla. Ir nėra būtina kiekvieną veiklą išskirti atskirai, nes jos visos apima verslo veiklą. Tačiau profesinė veikla privalo būti savarankiška veikla. Lietuvoje verslui apibūdinti vartojamos ekonominės, ūkinės-komercinės, individualios veiklos sąvokos, kurių reikšmė, kvalifikuojant vartojimo sutartį, yra analogiška, t.y. „konstatavus, kad asmuo užsiima ekonomine, ūkine-komercine, individualia veikla ar verslu ir ši veikla atitinka tris esminius požymius: yra tęstinė (nuolatinė), savarankiška, ja siekiama ekonominės naudos,- prekių pardavėjas ar paslaugų teikėjas vartojimo sutartyje pripažintinas verslininku“⁹⁶. Taigi verslo veiklai yra būdingi du pagrindiniai požymiai: ekonominės naudos

⁹³ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.124 - 125.

⁹⁴ Pakalniškis V., Kiršienė J., Ruškytė R., Vitkevičius P. S. Civilinė teisė. Bendroji dalis. 1 tomas. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004. P. 259 – 261.

⁹⁵ Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). Contract II...P. 64.

gavimas ir veiklos tęstinumas. Savarankiškumas svarbus tais atvejais, kada fizinis asmuo vykdo tam tikrą profesinę veiklą. Tokiu atveju ta veikla turi būti savarankiška.

Ekonominės naudos gavimas arba pelno siekimas⁹⁷ yra vienas iš verslo veiklą apibūdinančių požymių. Tačiau šis požymis yra kvestionuojamas, nes direktyvose nereikalaujama, kad verslininkas būtinai gautų naudos. Nesąžiningų sąlygų direktyvoje ir Finansinių paslaugų teikimo nuotoliniu būdu direktyvoje nurodyta, kad verslininkais gali būti ir viešieji juridiniai asmenys, todėl naudos gavimas nėra svarbus. ETT, aiškindamas ekonominės veiklos sąvoką, ją aiškino plačiai ir bet kokią veiklą, susijusią su prekių ir paslaugų siūlymu konkrečioje rinkoje, laikė ekonomine veikla⁹⁸ ir vertinant, ar konkreti veikla patenka į ekonominę veiklą nėra atsižvelgiama į tos veiklos tikslus ar rezultatus⁹⁹. Todėl galima pagrįstai daryti išvadą, kad naudos gavimas arba pelno siekimas nėra pagrindinis kriterijus, kuriuo turėtų būti vadovaujama vertinant kitą sutarties šalį. Vis dėlto jau vien vertinant pačią sąvoką „ekonominė veikla“, suponuojama mintį, jog asmuo už savo siūlomas prekes gauna tam tikros naudos. Tiesiog šiuo požymiu siekiama atskirti atlygintinus sandorius nuo neatlygintinų sandorių, nes jeigu asmuo negavo visiškai jokios naudos, tai jis nebus laikomas verslininku, nes verslas neįmanomas be naudos gavimo, be pelno siekimo. Išsamesnė šio požymio analizė nėra magistrinio darbo objektas, todėl plačiau nebus analizuojama. Tačiau galima pripažinti, kad plačiaja prasme verslininkas už sudarytą vartojimo sutartį turi gauti tam tikros ekonominės naudos. Lietuvoje ekonomine veikla yra laikoma tik tokia veikla, kurią vykdant siekiama gauti bet kokių pajamų, išskyrus darbo veiklą, kaip ji apibrėžta pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje ir valstybės ir savivaldybių veiklą, kaip ji apibrėžta Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2 straipsnio 38 dalyje, net jeigu už tokią veiklą mokami mokesčiai ar rinkliavos¹⁰⁰.

⁹⁶ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

⁹⁷ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.127.

⁹⁸ ETT 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje C-180/98 ir C-184/98 *Pavlov ir kt.* ECR I-6451. Ponas Pavlov ir dar kiti 5 praktikuojantys medicinos specialistai turėjo pareigą iki 1995 m. pabaigos priklausyti Pensijos fondui. Tačiau nuo 1996 m. liepos 1 d. jie atsisakė Fondui mokėti įmokas, nes manė, jog jie nuo šiol tapo algas gaunantys specialistai ir narystė Fonde nebėra privaloma pagal Fondo taisykles. Tačiau Fondas nesutiko, kad Pavlov ir kiti specialistai gali verstis praktika pagal darbo sutartis ir įteikė vykdomuosius raštus dėl jų išsiskolinimų išieškojimo. ETT konstatavo, jog valstybių narių institucijos gali numatyti privalomą narystę profesiniuose pensijų kaupimo fonduose.

⁹⁹ ETT 2007 m. birželio 26 d. sprendimas byloje C-284/04 *T-mobile Austria ir kt.* ECR I-5189. Šioje byloje 1999 m. per surengtą aukcioną TCK suteikė tele.ring Telekom Service GmbH teises naudoti vadinamuosius „GSM“ dažnius ir 2000 m. vasario mėn. master-talk Austria Telekom Service GmbH & Co. KG suteikė teises naudoti dažnius Europos radijo komunikacijų sistemoje „TETRA“. 2000 m. lapkričio mėn. TCK suteikė teises naudoti dažnius, susijusius su judriojo telefono ryšio sistemomis „UMTS“. Pasibaigus procedūrai, kuri taip pat vyko aukciono forma, minėtos teisės buvo suteiktos T-Mobile Austria GmbH, 3G Mobile Telecommunications GmbH, mobilkom austria AG & Co. KG, Hutchison 3G Austria GmbH, ONE GmbH ir TRA 3G Mobilfunk GmbH. Savo ieškiniu ieškovės pagrindinėje byloje siekia, kad Austrijos Respublika joms išduotų sąskaitas faktūras, susijusias su pagrindinėje byloje nagrinėjamos naudojimo teisėmis, nes šios sąskaitos faktūros reikalingos atskaityti pirkimo PVM pagal nacionalinės teisės aktus.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės įstatymas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 86-4541.

Kitas svarbus požymis yra ekonominės veiklos tęstinumas arba ta veikla turi būti nuolatinė veikla, ne vienkartinio pobūdžio. Tačiau tas faktas, kad asmuo atitinkamą sandorį sudaro pirmą kartą, dar nėra pagrindas jį priskirti vartotojui, nes verslo sampratai priklauso visos sutartys, kurios reikalingos, jog būtų galima tinkamai vykdyti savo verslą¹⁰¹. Vertinant, ar asmuo tikrai gali būti priskirtas verslininkui, pirmiausia turi būti atsižvelgiama į jo deklaruojamą veiklą, į vykdomą konkrečią veiklą ir į sudaromą sandorį. LAT praktikoje¹⁰² pripažinta, kad sutuoktinių tęstinai vykdoma buto statyba ir pardavimas yra laikomas verslu iš jų visų vykdytinų veiksmų. Taip pat teisės aktais gali būti „nustatyti specialūs reikalavimai, tokie kaip registracija, verslo liudijimo gavimas ir kita, kuriuos įvykdęs asmuo įgyja teisę verstis ūkine-komercine veikla. Asmuo, nesilaikęs šių reikalavimų, bet faktiškai vertęsis ūkine-komercine veikla, santykiyje su vartotoju turi būti laikomas verslininku ir negali remtis tuo, kad formaliai nebuvo verslininkas. Tai, kad verslininkas nedeklaravo teikiamų paslaugų, negali apsunkinti silpnesniosios sutarties šalies padėties“¹⁰³. Tačiau teisinėje literatūroje pateikiama nuomonė, kad parengiamieji veiksmai, skirti verslo veiklos pradžiai, nėra priskiriami verslo veiklai, nes asmeniui dar trūksta žinių ir patyrimo verslo srityje. Parengiamieji veiksmai kaip tokie turi būti atskiriami nuo kitų veiksmų¹⁰⁴. Prie parengiamų veiksmų galima priskirti kursų lankymą, paskolos ėmimas tvarkant teisinius reiklaus dėl įmonės įsteigimo ir pan. Tačiau kai asmuo sudaro sutartį verslo tikslais, tai nors to verslo nepradeda vykdyti, jis laikomas jau verslininku pagal ETT formuojamą praktiką¹⁰⁵.

Europos Bendrija (toliau – EB) kai kuriose direktyvose yra išplėtusi verslininko sąvoką. Pvz., Tarybos direktyvoje Nr. 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose pardavėju laikomas ne tik fizinis ar juridinis asmuo, kuris konkrečiame sandoryje vykdo savo komercinę ar profesinę veiklą, bet ir kiekvieną, kuris veikia pardavėjo vardu¹⁰⁶. Taip pat direktyvoje dėl kreditų kreditoriais gali būti ir asmenų grupė. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje Nr. 2005/29/EB dėl nesąžiningos verslo įmonių

¹⁰¹ ETT 1991 m. kovo 14 d. sprendimas byloje C-361/89 *Criminal proceedings v. Patrice Di Pinto*. ECR I-1189.

¹⁰² LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis byloje R. K v. A. K. Nr. 3K-3-366/2008. Šioje byloje ieškovė R. K. su atsakovais sudarė preliminarįsias buto pirkimo-pardavimo sutartis. Atsakovui A. L. bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklauso gyvenamasis namas, kuriame jie stato ir parduoda butus. Ieškovė ginčijo preliminarįsias buto pirkimo-pardavimo sutartis pagal CK 3.96 str. 2d. (1.80 str.). LAT konstatavo, kad ieškovei ir atsakovui A. K. butų statyba ir pardavimas yra verslas, šiuo atveju atsakovas A. K. dėl savo patirties, ekonominės padėties yra stipresnioji, o pirkėjas – silpnesnioji sutarties šalis. Be to, būsimo buto pirkimo-pardavimo santykiai pagal subjektinę sudėtį ir tikslą, kurio siekiama, yra artimi iš vartojimo sutarčių atsiradusiems santykiams, iš kurių kylančioms prievolėms vykdyti stipresniajai sutarties šaliai keliami didesni sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai, ir tam tikros abejonės aiškinamos ekonomiškai silpnesnės šalies naudai.

¹⁰³ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

¹⁰⁴ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.126 - 127.

¹⁰⁵ ETT 1997 m. kovo 7 d. sprendimas byloje C-296/95 *Francesco Benincasa v. Deltankit Sr*. ECR I-3767.

¹⁰⁶ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva Nr. 85/577/ EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose // Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 372 (OJ L 1985 372/31).

komercinės praktikos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje prekybininku taip pat gali būti asmuo, kuris veikia prekybininko naudai ar jo tikslais¹⁰⁷. Tačiau ETT iki šiol nėra nieko išaiškinęs, ką reiškia, kai asmuo veikia verslininko vardu ar jo naudai. Praktikoje ETT tik yra užsiminęs, jog „Tarybos direktyva Nr. 85/577 turi būti aiškinama taip: kai trečiasis asmuo pardavėjo vardu ir sąskaita dalyvauja derybose dėl sutarties arba sudarant sutartį, direktyvos taikymas negali priklausyti nuo sąlygos, ar pardavėjas žinojo arba turėjo žinoti apie sutarties sudarymą ne prekybai skirtose patalpose“¹⁰⁸. Iš bylos aplinkybių galima konstatuoti, jog esant komerciniam atstovavimui, prekybos agentas yra laikomas veikiantis verslininko naudai. Valstybėse narėse ši problema yra reglamentuojama skirtingai. „Belgijoje, Kipre pardavėju laiko bet kurį asmenį, nepriklausomai nuo to, ar veikia savo vardu, ar trečio asmens naudai. Latvijoje taip pat pardavėju laikomas bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, įskaitant ir tuos, kurie veikia pardavėjo vardu ar pagal jų nurodymus. Kitose teisinėse sistemose nėra aiškiai pasisakyta dėl šios problemos, tačiau tai išplaukia iš bendros vartotojo sąvokos bei toje valstybėje susiklosčiusių atstovavimo santykių“¹⁰⁹. Lietuvoje veikimas kito asmens naudai taip pat yra reglamentuojamas atstovavimo normomis, CK 2 knygos III dalyje.

Taigi apibendrinus galima padaryti išvadą, kad tiek ES vartojimo sutarčių teisėje, tiek ir valstybėse narėse bei pačioje Lietuvoje nėra pateikiamos vieningos, unifikuotos kitos vartojimo sutarties šalies – verslininko sąvokos. Teismų praktikoje ir teoriniame lygmenyje yra vartojama apibendrinamoji sąvoka „verslininkas“, kuri iš esmės būtų pati tiksliausia ir teisingiausia, kadangi apimtų visas veiklos sritis. Ir nors egzistuoja tokia sąvokų įvairovė, tačiau galima išskirti tų sąvokų bendrus bruožus, iš kurių būtų galima spręsti, ar priešinga vartotojui šalis gali būti

¹⁰⁷ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2005/29/EB dėl nesąžiningos verslo įmonių komercinės praktikos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2005, Nr. 149 (OJ L 2005 149/22).

¹⁰⁸ ETT 2005 m. spalio 25 d. sprendimas byloje C-229/04 *Crailsheimer Volksban*. ECR I-09273. 1990 m. pradžioje teritorijos užstatymo bendrovė Štutgarto regione pastatė apartamentų kompleksą, kurie turėjo būti nuomojami būtent verslininkams. Ši apartamentų kompleksą turėjo kaip viešbutį administruoti administruojanti bendrovė, veikianti kaip nuomotojas. Tačiau apartamentai bendrasavininkų teisėmis buvo perduoti fiziniams asmenims, tarp jų ir paskolos gavėjams. Teritorijos užstatymo bendrovė šiam tikslui pasinaudojo jos kontroliuojamos pardavimų bendrovės paslaugomis, kuri parengė „tvarkaraštį“, numatantį įvairius būtinus pirkimo ir jo finansavimo įvykdymo etapus. Minėta pardavimų bendrovė į šią veiklą įtraukė nepriklausomus tarpininkus, tarp jų ir agentą M. W. (toliau – agentas), tarpininkavusį įsigyjant turtą, kuris yra pagrindinių bylų dalykas. Agentas veikė susitikdamas, kartais keletą kartų, su paskolos gavėjais jų gyvenamojoje patalpoje, kad pateiktų jiems „skaičiavimo pavyzdžius“ ir surinktų prašymus dėl finansavimo parengimo reikalingus asmeninius duomenis bei informaciją apie jų mokumą. Agentas grįždavo po kelių savaitių ir pateikdavo pasirašyti per tą laiką Banko parengtą paskolos sutartį. Tuo pat metu atitinkamos nekilnojamojo turto pirkimo sutartys arba tokios sutarties sudarymui suteiktas įgaliojimas buvo patvirtinami notariškai. 1993 m. vasario mėnesį pastatas buvo baigtas statyti. Po penkių mėnesių administravimo bendrovė nutraukė nuomos mokesčio mokėjimą ir 1994 m. pradžioje tapo nemokia. Teritorijos užstatymo bendrovė nustatytą nuomos mokesčių mokėjo iki 1993 m. pabaigos ir 1995 m. bankrutavo. Planuotas viešbučio užimtumas niekada nebuvo pasiektas. Pajamos iš investicijų buvo nepakankamos. Susitarime dėl pasidalijimo numatyti apribojimai trukdė apartamentus eksploatuoti atskirai, kadangi nėra jokios privataus naudojimo arba individualios nuomos galimybės. Paskolos gavėjai taip pat nutraukė mokėjimus Bankui. Paskolos gavėjams nutraukus paskolos sutartį, Bankas kiekvienam iš jų pareiškė ieškinį dėl skolos bei delspinigių mokėjimo.

¹⁰⁹ Shulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC consumer law compendium... P. 467.

pripažinta verslininku: tai kvestionuojamas ekonominės naudos gavimas, kadangi direktyvose šis kriterijus aiškiai neišskiriamas, veiklos tęstinumas ir savarankiškumas. Esant visų šių kriterijų visetui, asmuo būtų laikomas verslininku vartojimo sutarties prasme. Vis dėlto tam tikrais atvejais gali nebūti šių kriterijų tiesiogine prasme, kai verslininko naudai ar jo interesais veikia tretieji asmenys. Tokiais atvejais tretieji asmenys nebus laikomi verslininkais, o tam tikrais verslininkų atstovais, tačiau sudaryta sutartis su vartotoju bus pripažįstama vartojimo sutartimi. Kai kurios direktyvos pripažįsta, jog tokie veiksmai laikomi kaip verslininko veiksmams. Tačiau vienodos praktikos šiuo klausimu valstybėse nėra. Taip pat apibrėžiant verslininką visada svarbūs ir faktiniai asmens atlikti veiksmai, nes gali būti situacijų, kada teisiškai asmuo nebus laikomas verslininku, tačiau faktiškai vykdys ekonominę veiklą, todėl net jei verslininkas nedeklaruoja savo paslaugų, jis vis tiek bus laikomas verslininku.

3. VARTOJIMO SUTARTIES OBJEKTO TEORINIAI ASPEKTAI

3.1 Vartojimo sutarties objekto sąvokos problema

Sutarties objektas – tai vertybė, kurią viena sutarties šalis perduoda kitai sutarties šaliai. Sutarties objektu gali būti daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai ir kitas turtas bei neturtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės teisės (CK 1.97 str.)¹¹⁰. Kadangi sutarčių teisei būdingas dispozityvumo metodas, sutarčių laisvės, sutarčių privalomumo, konsensualizmo, silpnesniosios sutarties šalies bei kiti principai, tai sutarties objektu gali būti įvairiausios vertybės. Šalys gali sudaryti sutartis dėl įvairių vertybių, jos yra laisvos disponuoti savo nuosavybe. Tačiau pažymėtina, jog visais atvejais šalys privalo laikytis imperatyvių teisės normų, todėl daiktai ar vertybės, kurios civilinėje apyvartoje yra uždraustos, negali būti civilinių teisinių santykių objektais. Taip pat šalys privalo laikytis sutarčių sudarymo tvarkos ir paisyti imperatyvių teisės normų, kai vertybė civilinėje apyvartoje yra ribojama¹¹¹, pvz., sutartys dėl šaunamųjų ginklų, sutartys dėl tam tikrų vaistinių preparatų ir pan.

Kaip jau buvo minėta magistro darbo ankstesniuose skyriuose, kad vienas iš svarbiausių kriterijų, konstatuojant tam tikrą sutartį vartojimo sutartimi yra sutarties subjektai. Vis dėlto ne dėl visų civilinėje apyvartoje esančių daiktų, vertybių, turtinių teisių ir kitų objektų galima sudaryti vartojimo sutartis, net kai yra tinkamos sutarties šalys. Tokį apribojimą nustato kiekvienos valstybės tiesiogiai ar netiesiogiai suformuluota vartojimo sutarties sąvoka. Taip pat iš pačios vartojimo sutarties prigimties ir esmės išplaukia, jog dėl tam tikrų objektų negalima sudaryti vartojimo sutarties.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 76-3873.

¹¹¹ Pakalniškis V., Kiršienė J., Ruškytė R., Vitkevičius P. S. Civilinė teisė. Bendroji dalis. P. 27 – 28.

Lietuvos Respublikos CK 1.39 str. 1 d. pateikta vartojimo sutarties sąvoka, kurioje sutarties objektu yra įvardytos prekės ar paslaugos. Tačiau nei prekių, nei paslaugų sąvoka toliau nėra aiškinama, nors CK greta „prekės“ sąvokos naudojama ir „daikto“ sąvoka. Lietuvių kalbos žodyne „prekė“ reiškia darbo produktą, skirtą parduoti, o daiktas – kiekvienas materialinis tikrovės objektas¹¹². Vartotojų teisių apsaugos įstatyme prekės sąvoka taip pat labai plati - kiekvienas daiktas, siūlomas parduoti arba parduodamas vartotojui. Šilumos ir elektros energija, vanduo, gamtinės dujos taip pat laikomos prekėmis. Pridėtinės vertės mokesčio įstatyme prekė – „bet koks daiktas (įskaitant numizmatinės paskirties pinigus), taip pat elektros energija, dujos, šilumos ir kitų rūšių energija. Preke nelaikoma kompiuterinė laikmena, jeigu jos turinį sudaro nestandartinė programinė įranga – nemasiniam naudojimui sukurta programinė įranga, kurios vartotojai negalėtų savarankiškai naudoti po įdiegimo ir riboto apmokymo, reikalingo standartinėms operacijoms ar funkcijoms atlikti“¹¹³. Taigi prekė iš esmės yra daiktas, kurio sąvoka pateikta CK 1.98 str. Tokiu būdu įstatymų leidėjas susiaurino vartojimo sutarties objektą, nes civilinių teisinių santykių objektais gali būti ne tik daiktai, bet ir vertybiniai popieriai bei pinigai, taip pat kitas turtas bei turtinės teisės. Šiuo atveju apibūdinant prekės sąvoką įstatymų leidėjas pasirinko daikto sampratą, todėl darytina išvada, kad vartojimo sutarties objektu gali būti tik kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai. Tačiau vartojimo sutartis gali būti sudaroma ir dėl paslaugų, kurios Vartotojų teisių apsaugos įstatyme įvardijamos kaip „atlygintina veikla arba (ir) jos rezultatas, kuriais siūloma tenkinti ar yra tenkinamas konkretus vartotojo poreikis“¹¹⁴. Tai labai plati sąvoka, nes iš esmės kiekvienas asmens atliktas atlygintinas veiksmas bus laikomas jau paslauga. Todėl nors tiesioginių sandorių dėl tam tikrų objektų negalima sudaryti, pvz., vertybinių popierių pirkimas-pardavimas, tačiau kai tokie sandoriai sudaromi pasinaudojant verslininko suteikiamomis paslaugomis, pvz., banko teikiamos investicinės paslaugos, tokiu atveju tokie objektai netiesiogiai tampa sutarties dalyku, nes sutarties šalys privalo tinkamai įvykdyti sudarytą vartojimo paslaugų sutartį.

Lietuvos teisinėje sistemoje dar yra vartojama produkto sąvoka, apimanti tiek paslaugas, tiek gaminius. Produktų saugos įstatyme¹¹⁵ įvardijama, kad produktas yra gaminys arba paslauga. Nors gaminių ir prekę galima būtų laikyti sinonimais, tačiau Produktų saugos įstatyme įvardijama, kad gaminys – tai „kiekvienas gaminys, taip pat ir naudojamas teikiant paslaugas, skirtas vartotojams ar gali būti jų vartojamas ir teikiamas už atlyginimą ar be jokio atlyginimo, kai vykdoma komercinė veikla, nepaisant to, ar gaminys naujas, naudotas ar perdirbtas“. Taigi šiuo atveju įstatymų leidėjas pateikė išsamesnę gaminių sąvoką ta apimtimi, jog nedaromas joks skirtumas dėl pačios prekės būklės, t.y. nesvarbu ar prekė nauja, ar ne. Taip pat sudarant vartojimo

¹¹² Lietuvių kalbos žodynas//<http://lkz.mch.mii.lt/Zodynas/Visas.asp>; prisijungimo laikas: 2010-08-23.

¹¹³ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 86-4541.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 25-757.

sutartį prekė gali būti siūloma vartotojui tiek tiesiogiai, tiek ir netiesiogiai. Tačiau šiuo atveju sąvoka turėtų būti aiškinama Produktų saugos įstatymo prasme, kadangi įstatymu siekiama užtikrinti, kad į rinką būtų teikiami tik saugūs produktai, todėl susiję ne tik su vartotojų apsauga, bet apskritai su visos rinkos apsauga. Siekiama ginti ir saugoti svarbiausias žmogaus vertybes – sveikatą ir gyvybę, į kurią gali būti pasikėsinta, jeigu produktas bus nesaugus. Todėl keliami didesni reikalavimai ir pačiam produktui, pateikta sąvoka Produktų saugos įstatyme yra išsamesnė, negu anksčiau minėtuose įstatymuose. Tačiau visais atvejais vartojimo sutarties prekė bus laikoma gaminiu Produktų saugos įstatymo prasme, bet ne visada gaminyje gali būti vartojimo sutarties objektu, nes gaminio sąvoka platesnė ir apima visas prekes. Pvz., masažuotojas teikia savo masažavimo paslaugas ir naudoja kremą, kuris iš esmės nėra vartojimo sutarties objektas. Tačiau kremas yra priemonė, kuria yra pasiekiamas tinkamas sutarties įgyvendinimas ir kuris naudojamas teikiant šią paslaugą. Todėl šiuo atveju kremas nebus tiesioginis vartojimo sutarties objektas, tai nebus vertybė, dėl kurios vartotojas susitarė su verslininku. Išsamesnis saugių produktų reglamentavimas nėra šio magistro darbo nagrinėjimo dalykas, todėl apie produktų saugą nebus plačiau analizuojama.

Vartojimo sutarties objekto sąvoka yra formuojama ir ES institucijų, leidžiant tam tikro pobūdžio teisės aktus ir tokiu būdu veikiant valstybių narių nacionalinę teisę dėl vartojimo sutarčių sudarymo ir reglamentavimo. Vartotojų apsaugos srityje yra priimama teisės aktų, iš kurių tiesiogiai susiję su vartotojų apsauga yra direktyvos. Jas galima suskirstyti į dvi rūšis: tai bendro pobūdžio direktyvos, taikomos visoms vartojimo sutartims, ir direktyvos, susijusios su konkrečiomis sutartimis ar tam tikrais specifiniais prekybos metodais.

Nesąžiningų sąlygų direktyva yra viena iš svarbiausių direktyvų vartojimo sutarčių teisėje, nes yra taikoma „visoms pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudaromoms sutartims“¹¹⁶ be jokių išimčių, skirtingai negu kitose direktyvose. Vis dėlto šioje direktyvoje vartojimo sutarties objektas nėra konkrečiai įvardytas nei norminėje dalyje, nei pačioje preambulėje. Direktyvos preambulėje yra nurodyta, jog vartojimo sutartimi asmenys įsigyja prekes ar paslaugas, tačiau sąvokų nepateikiama ir nepaaiškinama, kas laikoma preke ar paslauga. Sąvokos nepateikiama ir direktyvoje dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose, kur užsimenama, jog „pardavėjas tiekia prekes ar paslaugų teikėjas teikia paslaugas vartotojui“¹¹⁷. Panašiai reglamentuojama ir kitose bendro taikymo direktyvose. ETT savo praktikoje taip pat nėra nieko pasisakęs dėl prekės ar paslaugos sąvokos, tik konkrečiose bylose

¹¹⁶1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva Nr. 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1993, Nr. 95 (OJ L 1993 95/29).

¹¹⁷ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva Nr. 85/577/ EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 372 (OJ L 1985 372/31).

sprendavo, ar sutarties dalykas gali būti laikomas preke. D. Bublienės nuomone¹¹⁸, nesąžiningų sąlygų direktyvoje naudojamos prekės sąvoka yra daug platesnė negu Lietuvos teisinėje sistemoje egzistuojanti prekės sąvoka, nes nėra daroma jokių išimčių, dėl kokių prekių ar kokios sutartys negalėtų būti laikomos vartojimo sutartimis. Darytina išvada, kad pripažinus sutartį vartojimo sutartimi kaip atitinkančią vartojimo sutarties požymius, tos vartojimo sutarties objekto tinkamumas nebus analizuojamas ir vertinamas, kadangi pats reikšmingiausias kriterijus bus atitikimas vartotojo sąvokai ir tos prekės ar paslaugos naudojimas savo poreikiams tenkinti. Galima pripažinti, kad Nesąžiningų sąlygų direktyvoje vartojimo sutarties objektas yra labai platus, nedarant jokio skirstymo, kas galėtų būti laikomi vartojimo sutarties objektu, o yra atsižvelgiama grynai į pačios vartojimo sutarties prigimtį ir į tai, koku tikslu ta prekė ar paslauga yra įsigyjama.

Tačiau ES vartotojų teisių apsaugos srityje yra priimta specialių direktyvų, kurios taikomos tam tikroms sritims ar reglamentuoja tik specialius klausimus. Viena iš tokių direktyvų yra Tarybos ir Europos Parlamento priimta direktyva dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų¹¹⁹. Vis dėlto ši direktyva apima tik tuos atvejus, kada prekių pardavėjas vartotojui privalo suteikti tam tikras garantijas, jog daiktas yra kokybiškas ir atitinkantis sutarties kriterijus bei vartotojo tikslus, tačiau nėra tiesiogiai susijusi ši direktyva su vartojimo sutarties objekto apibrėžimo suvienodinimu, įtraukiamos tik vartojimo prekės. Tuo tarpu paslaugų teikimas nepatenka į šios direktyvos taikymo ribas. Direktyva apima tik sutartis dėl vartojimo prekių pardavimo taisyklių nustatymo, kur vartojimo preke yra laikomas tik kilnojamas materialus daiktas pagal direktyvos 1 str. 2 d. b punktą. Vadinasi, sutartys sudarytos dėl nekilnojamojo daikto taip pat dėl vartojimo paslaugų suteikimo nėra laikomos vartojimo sutartimis pagal šią direktyvą. Bet tai nereiškia, jog tokios sutartys negali būti sudaromos civilinėje apyvartoje ir nebus laikomos vartojimo sutartimis. Tiesiog minėtos sutartys nepateks į Direktyvos dėl vartojimo prekių pardavimo reguliavimo apimtį ir nebus taikomos direktyvos nuostatos minėtoms sutartims. Todėl atskirų sričių direktyvos yra siauresnio pobūdžio ir neapima visų vartojimo sutarčių. Dėl šios priežasties gali kilti painiava dėl vartojimo sutarties objekto ir konkretaus atsakymo, kas vis dėlto galėtų būti vartojimo sutarties objektu, kai Nesąžiningų sąlygų direktyvoje nėra daroma jokių išimčių dėl vartojimo sutarties objekto, o specialiose direktyvose jau išskiriamas konkretus objektas. Vis dėlto turėtų būti atsižvelgta į tai, jog Nesąžiningų sąlygų direktyva yra bendro pobūdžio, taikoma visoms vartojimo sutartims. Tuo tarpu specialios direktyvos apima tik tam tikras vartojimo sutartis ir reglamentuoja tų konkrečių vartojimų sutarčių ypatumus ir kylančias

¹¹⁸ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.130.

¹¹⁹ 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 99/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų/Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1999, Nr.171 (OJ L 1999 171/12).

problemas, todėl ir apibrėžia tokių sutarčių objektą. Tačiau bendrais atvejais vartojimo sutarties objektu turėtų būti visi kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, taip pat kitos vertybės, kurios gali būti naudojamos vartotojo poreikiams tenkinti.

Taigi Lietuvos teisinėje sistemoje vartojimo sutarties objektu gali būti tik kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai bei paslaugos, kurios skirtos vartotojo asmeniniams poreikiams tenkinti. Tuo tarpu ES teisėje vartojimo sutarties objekto sąvokos nėra pateikiama. Tačiau specialiose atskirų vartojimo sutarčių direktyvose, siekiant suregulamentuoti tam tikrų vartojimo sutarčių ypatumus, dažnai apibrėžiamas ir tokios sutarties objektas. Nepaisant to, turi būti remiamasi bendrąja Nesąžiningų sąlygų direktyva, kurioje nėra daroma jokių išimčių dėl vartojimo sutarties objekto kaip tokio, o reguliavimas siejamas su pačia vartojimo sutarties bei vartotojo sąvoka, kai bet koks vartojimo sutarties objektas turi būti skirtas vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti.

3.2 Vartojimo sutarties objekto ryšys su vartojimo sutarties tikslu

Vartojimo sutarties objekto sąvoką netiesiogiai reglamentuoja valstybių teisės aktai apibrėžiant konkrečių vartojimo sutarčių sąvokas ar tiesiogiai pateikiant vartojimo sutarties objekto sąvoką. Tiek vienu, tiek kitu atveju įstatymų leidėjas tam tikra prasme nusprendžia, kas gali būti laikoma vartojimo sutarties objektu. Kitaip tariant, teisiniu reglamentavimu yra nusakoma, dėl kokių prekių ar paslaugų vartotojas gali sudaryti vartojimo sutartis. Jeigu tam tikra prekė ar paslauga nepateks į pačios vartojimo sutarties apibrėžimo apimtį, tai sutartis dėl tokios prekės nebus laikoma ir vartojimo sutartimi. Dėl tos prekės ar paslaugos nebus galima sudaryti vartojimo sutarčių. Tačiau įstatymų leidėjas vartojimo sutarties objektą sieja su to objekto įsigijimo tikslu, t.y. atitinkama prekė ar paslauga turi būti įsigyjama vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Kitu atveju tokia sutartis nebus laikoma vartojimo sutartimi ir dėl tokio objekto nebus galima sudaryti vartojimo sutarties. Sutartis bus laikoma įprasta sutartimi, t.y. „consumer2consumer“ sutartimi ar komercine sutartimi. Taigi vartojimo sutarties tikslas yra ne tik vienas iš požymių, atskiriant vartojimo sutartis nuo komercinių sutarčių, bet ir kriterijus, pagal kurį vertinama, ar konkretus daiktas gali būti vartojimo sutarties objektu. Todėl vertinant, ar konkreti prekė ar paslauga gali būti vartojimo sutarties objektu, atsižvelgiama ne tik į teisinį sutarties reglamentavimą, tačiau ir į pačios sudarytos sutarties prigimtį bei į tai, ar sutarties objektas gali būti naudojamas vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti.

ES sutarčių teisėje vartojimo sutarties tikslas nėra analizuojamas. Tiesiog konstatuojama, kad vartotojas prekes ar paslaugas privalo įsigyti ne savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais,

naudojamas negatyvusis apibrėžimas. O valstybių reglamentavime dažniausiai yra naudojamas pozityvusis apibrėžimas ir prekes ar paslaugas vartotojas turi įsigyti savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Nors tokiu skirtingu reglamentavimu yra praplečiamas, naudojant negatyvųjų apibrėžimą, arba susiaurinamas, naudojant pozityvųjų apibrėžimą, vartojimo sutarties objektas, tačiau abiem atvejais vartojimo sutarties tikslas nustato objekto apimtį. Todėl galima daryti pagrįstą išvadą, jog dėl vartojimo sutarties objekto nustatymo yra atsižvelgiama į vartotojo tikslus. Ankstesniuose šio magistro darbo skyriuose tikslo svarba buvo analizuojama plačiau, nagrinėjant paties vartotojo sąvoką. Tačiau vartojimo sutarties tikslas yra svarbus ir vartojimo sutarties objekto nustatymui. Ir nors teismų praktika šiuo klausimu nėra gausi, vis dėlto ETT E. Dietzinger byloje¹²⁰ konstatavo, kad „direktyvos taikymo sritis nėra ribojama prekių ar paslaugų prigimties. Vienintelis reikalavimas, kad prekės ir paslaugos turi būti skirtos privačiam naudojimui“. Tai reiškia, jog ETT iš esmės patvirtino, jog vartojimo sutarties objektu gali būti visos civilinėje apyvartoje esančios prekės ir paslaugos. Nėra ir negali būti atsižvelgiama į tos prekės ar paslaugos prigimtį. Tačiau ETT iškart numato ir išimtis arba tam tikrą ribojimą vartojimo sutarties objektui: vartojimo sutarties objektas turi būti skirtas privačiam naudojimui. Todėl jeigu tam tikra prekė ar paslauga nėra skirta privačiam naudojimui, tai tokia prekė ar paslauga negali būti ir sutarties objektu. Vadinasi, dėl tokios prekės ar paslaugos negalima sudaryti vartojimo sutarties. Panaši pozicija išsakyta ir E. Friz byloje¹²¹, kur Generalinė advokatė V. Trstenjak teigė, kad „direktyvoje 85/577 reikalaujama tik tai, jog vartotojas neveiktų siekdamas tikslų, susijusių su jo verslu ar profesija. Be to, šioje direktyvoje aiškiai nereikalaujama, kad sutarties dalykas būtų vartojimo prekė“. Todėl vartojimo sutarties objektu gali būti visos prekės ar paslaugos, jeigu jos nenaudojamos verslo tikslais.

¹²⁰ ETT 1998 m. kovo 17 d. sprendimas byloje C-45/96 *Bayerische Hypotheken-und Wechselbank AG v. Edgar Dietzinger*, ECR I-1199. Šioje byloje E. Dietzinger tėvas turėjo statybos įmonę, kuriai bankas suteikė einamosios sąskaitos perviršio paslaugą (angl. current account overdraft facility). 1992 m. rugsėjo 11 d. E. Dietzinger suteikė raštišką garantiją sumai, neviršijančiai 100000 markių, kuri užtikrintų tėvo prievolės bankui. Pati garantijos sutartis buvo sudaryta Dietzinger tėvų namuose apsilankius banko darbuotojui, kurį telefonu sutiko priimti motina. 1993 m. gegužės mėnesį bankas pareikalavo nedelsiant grąžinti visas paskolas, kurias buvo bankas suteikęs Dietzinger tėvams ir kurių suma tuo metu buvo 1,6 mln. markių. Taip pat bankas pareikalavo sumokėti 50000 markių pagal E. Dietzinger pasirašytą garantiją. Dietzinger siekė atsisakyti jo paties tėvams suteikto garantijos remdamasis tuo, kad jis nebuvo informuotas apie jo atsisakymo teisę pagal Vokietijos nacionalinę teisę, kuri įgyvendino direktyvą 85/577.

¹²¹ Generalinės advokatės Verica Trstenjak išvada, pateikta 2009 m. rugsėjo 8 d. byloje C-215/08 *E. Friz GmbH v. Carsten von der Heyde*, ECR I-09273. 1991 m. liepos 23 d. C. von der Heyden su Roland Steuerberaug GmbH (toliau – bendrovė Roland) atstovu gyvenamojoje vietoje sudarė stojimo į uždarąjį nekilnojamojo turto fondą sutartį ir įmokėjo 384 044 DEM įnašą. Šios bendrijos, įsteigtos kaip civilinės teisės reglamentuojama ūkinė bendrija ir turinčios 46 narius, tikslas – prižiūrėti, modernizuoti ir valdyti nekilnojamojį turtą, esantį Berlyne. Stojimo metu ši fondą administravo bendrovė Roland. 2002 m. rugpjūčio 6 d. C. von der Heyden be išankstinio įspėjimo atsisakė savo narystės minėtoje civilinės teisės bendrijoje ir pagal HWiG 3 straipsnį nutraukė savo stojimo sutartį. Kadangi išstojimo balansas buvo neigiamas, Friz, veikdama kaip minėto nekilnojamojo turto fondo valdytoja, pareikalavimo iš C. von der Heyden sumokėti 16 319 EUR sumą, kuri atitinka jo pradinio įnašo, įmokėto stojimo į minėtą bendriją dieną, vertės ir jo iki stojimo sutarties nutraukimo datos patirtų nuostolių dalies skirtumą.

Taigi ETT formuojamoje praktikoje matyti, jog nors įstatyminiame lygmenyje vartojimo sutarties tikslas nėra pabrėžiamas, tačiau teismas savo sprendimuose yra pasisakęs apie tai, jog vartojimo sutarties objektas yra ribojamas to objekto naudojimo tikslu. Vadinasi vartojimo sutarties objektas yra susietas su sutarties tikslu – ne verslo tikslais. Nors ryšys nėra akcentuojamas, tačiau visais atvejais į jį turi būti atsižvelgiama.

4. KONKREČIŲ VARTOJIMO SUTARTIES OBJEKTŲ YPATUMAI

Ankstesniame magistro darbo skyriuje buvo pripažinta, kad vartojimo sutarties objektui yra svarbus vartojimo sutarties tikslas bei konkretus įstatymų leidėjo reglamentavimas. Vis dėlto praktikoje gali būti tokių situacijų, kada vartojimo sutarties objektas tenkins visus reikalavimus, bet vis tiek nebus pripažintas vartojimo sutarties objektu. Kyla klausimas, ar įsigyjamos prekės rūšis, kurią siekia įsigyti vartotojas, gali nulemti sutarties pripažinimą arba nepripažinimą vartojimo sutartimi.

Iš ES teisės aktų ir ETT praktikos analizės matyti, jog ES reglamentavimas iš esmės nesusiduria su objekto problema, nes bendrojoje Nesąžiningų sąlygų direktyvoje nėra daroma jokie skirtumo dėl paties objekto. Vartojimo sutarties konstatavimui objektas neturi jokios įtakos, kadangi atsižvelgiama į pačios vartojimo sutarties prigimtį bei į objekto įsigijimo tikslą. Apskritai nėra net analizuojamas klausimas, ar vartotojo įsigyjamas objektas gali nulemti tai, jog sutartis bus arba nebus laikoma vartojimo sutartimi. Todėl ES teisėje vartojimo sutarties objektu gali būti visi civilinėje apyvartoje esantys daiktai. Vienintelis reikalavimas, jog jie privalo būti įsigijami privatiems tikslams.

Tuo tarpu teisinėje literatūroje keliamas klausimas, ar įsigyjamos prekės rūšys gali nulemti vartojimo sutarties klasifikaciją. Nors išsamesnės analizės nėra atliekama, tačiau atkreipiamas tam tikras dėmesys į kai kuriuos vartotojo įsigijamus daiktus. Todėl tolimesniuose skyriuose bus pasisakoma dėl kai kurių daiktų įsigijimo.

4.1 Vartojimo sutarčių sudarymo dėl nekilnojamojo daikto problema

Nors vartojimo sutarties objekto problema nėra ypatingai akcentuojama teisinėje literatūroje, tačiau pastebima, jog valstybėse reglamentavimas dėl vartotojų teisių apsaugos yra skirtingas. Todėl teisinėje literatūroje pamažu yra pasisakoma dėl daiktų rūšies įsigijimo įtakos vartojimo sutarties objektui. Ir vienas iš tokių objektų yra nekilnojamojo daikto įsigijimo sandoriai ir tokių sandorių konstatavimas vartojimo sutartimi. Keliamas klausimas, ar sutartys dėl nekilnojamojo daikto įsigijimo gali būti laikomos vartojimo sutartimi. Nors sutartis dėl nekilnojamojo turto įsigijimo vartotojai dažniausiai sudaro su kitais vartotojais, t.y. sutartys yra „consumer2consumer“ (c2c) tipo, tačiau jeigu sutartis būtų sudaroma su verslininku, tai iš principo nebūtų jokios priežasties, kodėl tokios sutarties nebūtų galima laikyti vartojimo sutartimi. Nors galima rasti nuomonių¹²², jog kadangi vartotojų teisių apsauga yra paremta vartotojo informacijos stoka, o vartotojas, sudarydamas tokio pobūdžio sutartis, gali tikėtis tam tikro dažniausiai teisinio ir ekonominio patarimo, tai specialus reguliavimas dėl vartotojų teisių apsaugos nekilnojamojo turto sutarčių sudarymui nėra reikalingas. Ekonominis pirkėjo silpnumas gali būti kompensuojamas būtent teisinės informacijos gavimu iš pardavėjo. Tačiau darbo autorės nuomone, jog nors vartotojas ir gali tikėtis tam tikros teisinės ar ekonominės informacijos iš pardavėjo, tačiau gaunama informacija ne visada gali būti tiksli ar visapusiška. Tokiu atveju vartotojas yra priverstas pasitikėti pardavėjo sąžiningumu ir tikėtis, jog vartotojui, kaip pirkėjui, bus pateikta visa informacija. Taip pat ES vartotojų teisių apsauga yra paremta silpnesniosios sutarties šalies gynimo principu, o ne vartotojo informacijos stokos principu. Todėl šiuo atveju, vartotojas vis tiek lieka silpnesnioji sutarties šalis, nes sutartis sudaroma su verslininku profesionalu, kuris turi daugiau patirties, žinių, lėšų ir pan. Todėl bent jau ES lygmeniu sutartys dėl nekilnojamojo daikto laikomos vartojimo sutartimi.

Teisinėje doktrinoje nėra daroma jokių išimčių dėl nekilnojamojo daikto sutarčių. Bet ES direktyvose yra numatytos tam tikros išimtys, kada nekilnojamojo daikto sutartys nepatenka į direktyvos reguliavimo apimtį. Pvz., direktyvos 85/577 3str. 2 d. a punkte numatyta, kad „direktyva netaikoma sutartims dėl nekilnojamojo turto statybos, pardavimo ir nuomos arba sutartims dėl kitų su nekilnojamojo turto susijusių teisių“¹²³. Taip pat išimtis dėl nekilnojamojo turto sutarčių numato direktyvos 97/7, 99/44, 2002/65, 85/374 ir kitos specialiosios paskirties direktyvos. Atitinkamose direktyvose numatyti tam tikri apribojimai sutarties objektui yra susiję grynai su konkrečios direktyvos paskirtimi ir tikslu, todėl ir reikalingas toks specialus

¹²² Hill J. Cross-border consumers contracts. P. 4.

¹²³ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva Nr. 85/577/ EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 372 (OJ L 1985 372/31).

reglamentavimas. Tačiau tokios išimtys nereiškia, jog ES įstatymų leidėjai sutartis dėl nekilnojamojo daiktų laiko ne vartojimo sutartimis. Bendrojoje Nešąžiningų sąlygų direktyvoje 93/13 jokių išimčių nenumatyta dėl sutarties dalyko. Net pačioje direktyvos 93/13 konstatuojamoje dalyje pasakyta, jog taikoma visoms sutartims ir nėra atsižvelgiama į prekės ar paslaugos prigimtį.

ES teismų praktika šiuo klausimu nėra gausi. Galima sakyti, jog teismui dar neteko nagrinėti tiesioginį prejudicinį klausimą dėl nekilnojamojo daikto sutarties pripažinimo vartojimo sutartimi. Vis dėlto panašios ar bent jau susijusios teismų praktikos galima rasti. Pvz., *Schulte* byloje¹²⁴ buvo pateikti prejudiciniai klausimai, kur, *inter alia*, buvo klausiama, ar direktyvoje 85/577 numatyta išimtis dėl nekilnojamojo turto pardavimo sutarčių, taikoma ir šioje byloje, kai nekilnojamojo turto pardavimo sutartis yra tik kreditu finansuojamo investavimo dalis ir dėl kurios sudarymo derėtasi išnešiojamosios prekybos būdu. ETT pabrėžė, jog direktyva 85/577 aiškiai ir nedviprasmiškai pašalina nekilnojamojo turto pardavimo sutartis iš savo taikymo srities ir negalima rasti jokių nuostatų, kurios pateisintų šios direktyvos taikymą. Todėl nagrinėjamos bylos atveju nekilnojamojo turto pirkimo sutartis, kuri buvo kreditu finansuojamo investavimo dalis, nepateko į direktyvos reguliavimo apimtį. Tačiau teismas nepaneigė, kad apskritai tokios sutartys gali būti laikomos vartojimo sutartimi. Tik konstatavo, jog negalima taikyti šios direktyvos nuostatų, bet valstybės narės turi pareigą nustatyti sutarties nutraukimo pasekmes, ir šis įgaliojimas turi būti vykdomas laikantis Bendrijos teisės ir ypač direktyvos nuostatų, kurios turi būti aiškinamos atsižvelgiant į direktyvos tikslus ir taip, kad būtų užtikrintas jos praktinis veiksmingumas. Darytina išvada, kad vartotojų teisės turi būti lygiai taip pat saugomos ir ginamos sudarant tokio pobūdžio sutartis, nors direktyva ir numato tam tikras išimtis.

Panašią poziciją ETT išreiškė ir *Heininger* byloje¹²⁵, kur teismas konstatavo, jog nemato jokių priežasčių, kodėl susiklosčiusiems santykiams nebūtų galima taikyti Išnešiojamosios

¹²⁴ ETT 2005 spalio 25 d. sprendimas byloje C-350/03 *E. ir W. Schulte v. Deutsche Bausparkasse Badenia AG.*, ECR I-9215. Šioje byloje Heinen & Biege agentas 1992 m. vasario mėn. susisiekė su sutuoktiniais Schulte ir pasiūlė jiems finansinę investiciją įsigyjant nekilnojamojo turto už kreditą ir sutuoktiniai Schulte 1992 m. balandžio 28 d. įsigijo butą. Šiam pirkimui finansuoti sutuoktiniai Schulte 1992 m. balandžio 7 d. banke pasirašytos sutarties pagrindu paėmė paskolą, kuri buvo užtikrinta notaro aktu patvirtinta hipoteka. Šiuo aktu sutuoktiniai Schulte įsipareigojo asmeniškai perimti kredito, užtikrinto hipoteka, mokėjimą, ir buvo nustatyta paskolos sutarties priverstinio ir skubaus vykdymo galimybė iš viso jų turto. Banko reikalavimu jie turėjo įsipareigoti įstoti į pajamų iš nuomos bendriją, kuri privalėjo užtikrinti vienodą pajamų iš nuomos paskirstymą visame gyvenamajame komplekse. Be to, jie įsipareigojo bankui pasirašyti dvi kaupiamąsias statybos sutartis, kurių kiekviena sudaryta pusei paskolos sumos. Buvo susitarta, kad paskola turi būti pradėta gražinti nuo pirmosios kaupiamosios statybos sutarties. Paskolos sutartyje nebuvo informacijos apie teisę nutraukti sutartį. Po to, kai sutuoktiniai Schulte nebevykdė mėnesinių mokėjimų įsipareigojimų pagal paskolos sutartį, bankas nutraukė šią sutartį, pareikalavo nedelsiant gražinti paskolą, o nesumokėjimo atveju – vykdyti priverstinį išieškojimą, remiantis 1992 m. gegužės 8 d. notaro patvirtintu aktu. 2002 m. lapkričio mėnesį sutuoktiniai Schulte, remdamiesi HWiG 1 straipsniu, nutraukė paskolos sutartį.

¹²⁵ ETT 2001 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje C-481/99 *Georg Heininger and Helga Heininger v. Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG*, ECR I-9945. Šioje byloje sutuoktiniai Heininger 1993 m. balandžio 28 d. sudarė paskolos sutartį, kuria finansuotą buto pirkimo įsigijimą. Tačiau 1998 m. sutuoktiniai atšaukė sutartį, teigdami, jog nekilnojamojo turto agentas, kuris veikė banko interesais ir naudai, neprašomas paskambino į jų namus ir skatino įsigyti butą bei sudaryti buto paskolos sutartį. Tačiau agentas neinformavo sutuoktinių apie sutarties nutraukimo teisę.

prekybos direktyvos 85/577, jeigu tenkina direktyvos 1 str. reikalavimus. Tačiau direktyvoje taip pat pateiktas išimčių sąrašas, kur numatyta išimtis dėl nekilnojamojo turto statybos, pardavimo ir nuomos arba sutartims dėl kitų su nekilnojamoju turtu susijusių teisių. Vis dėlto ETT akcentavo, jog nors kredito sutartis yra užtikrinama nekilnojamoju turtu, tačiau tai nereiškia, jog dėl to turėtų būtų taikomas mažesnis apsaugos standartas vartotojui. Direktyva turi apsaugoti vartotoją nuo rizikos, kylančios iš sutarties sudarymo ne pardavėjo patalpose, o vartotojo apsauga atliekama direktyvoje įtvirtinant teisę nutraukti sutartį. Tačiau nors direktyva ir taikoma nekilnojamojo turto kredito sutarčiai, galimo sutarties nutraukimo pagal šios direktyvos nuostatas pasekmės nekilnojamojo turto pirkimo sutarčiai ir hipotekos nustatymui kyla pagal nacionalinę teisę. Taigi iš esmės vėl nacionalinė teisė privalo imtis priemonių, jog būtų užtikrintos vartotojų teisės, susijusios su nekilnojamojo turto sutarties nutraukimu, kai viena iš sutarties šalių yra vartotojas.

Lietuvoje, kaip ir ES doktrinoje, nėra analizuojama vartojimo sutarties objekto problematika. Laikomasi nuomonės, jog vartojimo sutarties objektas yra tiek reikšmingas, kiek jis gali būti susietas su sutarties tikslu¹²⁶. Taigi vartojimo sutarties objektas, kaip ir ETT praktikoje pasakyta, taip pat yra siejamas su sutarties tikslu, todėl jeigu objektas nėra naudojamas tam tikslui, tai jis negali būti ir vartojimo sutarties objektu. Tačiau be viso to, teismų praktikoje bent jau ilgą laiką buvo daroma išimtis dėl nekilnojamųjų daiktų įsigijimo sutarčių, kada jos iš esmės nebuvo laikomos vartojimo sutartimis. Tik po 2009 m. kovo 24 d. LAT apžvalgos dėl vartotojų teisių apsaugos sutartiniuose santykiuose buvo padėtas galutinis taškas dėl tokių sutarčių statuso. Tačiau iki tokios apžvalgos priėmimo teismas ėjo gan skirtingais keliais.

Nagrinėjant teismų praktiką dėl vartojimo sutarčių sudarymo matyti, jog bylų nėra jau taip daug. Pirmiausia dėl to, jog vartotojai ne visada žino savo teises, kiti tiesiog yra pasyvūs ir negina savo pažeistų teisių, o dar kiti vartotojai nusprendžia nesikreipti į teismą dėl savo pažeistų teisių. Žinoma, nemažai ginčų gali išspręsti ir Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Bet kaip ten bebūtų, galima rasti bylų dėl vartojimo sutarčių ir pažeistų ar, neva, pažeistų vartotojų teisių. Bet didžiąją dalį tokių bylų sudaro bylos dėl elektros energijos, šilumos ar vandens tiekimo sutarčių, paslaugų suteikimo sutarčių ar įprastų vartojimo prekių. Nagrinėtų bylų, susijusių su vartojimo sutartimis dėl nekilnojamojo turto yra labai mažai teismų praktikoje, o LAT - išvis vienetai. Todėl ilgą laiką dėl nekilnojamojo turto vartojimo sutarčių buvo gana neaiški padėtis, nes teismų praktika negausi ir negalima teigti, jog tai jau buvo suformuluota bendra taisyklė, vertinant tokias sutartis.

Vienintelis teismas, formuojantis bendrąją teismų praktiką yra LAT, tad iš esmės rašant šį magistro darbą buvo analizuojamos tik LAT bylos, susijusios su nekilnojamojo turto įsigijimu, kai

¹²⁶ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.83.

viena iš sutarties šalių yra vartotojas. Pirmoji byla, rasta teismų praktikos paieškos sistemoje yra 2004 m. rugsėjo 13 d. LAT nutartis¹²⁷, kurioje kilo ginčas dėl preliminariosios sutarties nutraukimo teisėtumo. Teismas byloje konstatavo, jog pagal sutarties laisvės principą šalys gali susitarti dėl teisės vienašališkai nutraukti sutartį joje numatytais atvejais, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyvios teisės normos. Šioje byloje nekliamas klausimas ar sudarytos sutarties 8.1 punktas neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, todėl reikėjo įvertinti, ar teismai tinkamai aiškino sutarties normas ir ar pagrįstai byloje nustatytas faktines vienašališko sutarties nutraukimo aplinkybes kvalifikavo kaip atitinkančias sutarties sąlygas¹²⁸. Ir šioje vietoje LAT pripažino, jog sutarties sąlygos buvo aiškinamos tinkamai pagal visas aiškinimo taisykles, nebuvo pažeista nusistovėjusi teismų praktika dėl sutarčių aiškinio taisyklių. Tačiau LAT, pasisakęs dėl sutarčių laisvės principo, nepaminėjo to fakto, jog laisvės principas gali būti ribojamas, kai viena iš sutarties šalių – vartotojas – yra silpnesnioji sutarties šalis ir labiau pažeidžiama. Taip pat LAT net nekėlė klausimo, ar sudaryta sutartis negalėtų būti laikoma vartojimo sutartimi, nes viena iš sutarties šalių yra fizinis asmuo. Teismas tik konstatavo, kad „normos, reglamentuojančios bendruosius prievolių teisės klausimus (CK 6.154 – 6.228 straipsniai), taikomos tiek, kiek specialiosios teisės normos, reglamentuojančios konkrečias sutarčių rūšis, įtvirtintos CK 6.305 – 6.1018 straipsniuose, nenustato kitaip (CK 6.155 straipsnis). CK 6.165 straipsnis sistemiškai aiškintinas su CK 6.401 straipsniu, pagal kurio 2 dalies 1 punktą, šalims sudarius preliminarįją nepastatyto gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutartį, tik pirkėjas – fizinis asmuo turi teisę per dešimt dienų nuo sutarties sudarymo dienos atsisakyti preliminariosios sutarties. Taigi darytina išvada, kad CK 6.165 straipsnyje įtvirtintos bendrosios normos dėl preliminariosios sutarties turi būti taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja specialiosioms teisės normoms dėl konkrečios sutarties (CK 6.401 straipsnis) ir tarp šalių sudarytos sutarties esmei“¹²⁹. Teismas nekėlė klausimo, ar teismai pagrįstai nevertino preliminariosios sutarties kaip vartojimo sutarties, nors pats LAT pripažino, jog pirkėjas yra fizinis asmuo, bei netaikė vartotojo teises ginančias normas. Visais atvejais sprendžiant sutartinius ginčus vartojimo sutartys turi būti identifikuotos, idant galėtų būti ginamos vartotojų teisės. Kai sutartyje yra nustatoma, jog viena iš

¹²⁷ LAT CBS 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis byloje UAB „Progresyvos investicijos“ v. V. Manišienė Nr. 3K-3-451/2004. Šioje byloje 2002 m. balandžio 9 d. tarp ieškovės V. Manišienės ir atsakovo UAB „Progresyvos investicijos“ buvo sudaryta preliminarji buto pirkimo-pardavimo sutartis, pagal kurią ieškovė įsipareigojo duoti atsakovui sutikimą greta jai nuosavybės teise priklausančių gyvenamojo namo priestato ir žemės sklypo statyti daugiabutį gyvenamąjį namą. Už tai atsakovas UAB „Progresyvos investicijos“ įsipareigojo iki 2003 m. kovo 15 d. parduoti ieškovei dviejų kambarių butą su terasa kartu su vieno automobilio stovėjimo vieta požeminėje automobilių parkavimo aikštelėje, esančioje po pastatytu namu. Butą atsakovas turėjo parduoti ieškovei už lengvatinę kainą, pritaikius nuolaidą už sutikimo statyti namą arčiau teisės aktų nustatytų ribinių atstumų davimą. Ieškovė preliminariosios sutarties sąlygas įvykdė, o atsakovas, nesikreipdamas į teismą, sutartį nutraukė. Byloje kilo ginčas dėl sutarties vykdymo ir sutarties nutraukimo teisėtumo.

¹²⁸ LAT CBS 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis byloje UAB „Progresyvos investicijos“ v. V. Manišienė Nr. 3K-3-451/2004.

¹²⁹ Ten pat.

sutarties šalių yra fizinis asmuo, o kita sutarties šalis – verslininkas, tai reikia spręsti klausimą, ar sudarytos sutarties nebūtų galima pripažinti vartojimo sutartimi. Tuo tarpu šioje byloje LAT nieko nepasisakė dėl tokios pozicijos ir taikė bendrąsias įprastinės sutarties normas.

Tokios pozicijos buvo laikomasi ir kitoje byloje, kur LAT 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartimi¹³⁰ nesprenė klausimo dėl sudarytos preliminariosios sutarties pripažinimo vartojimo sutartimi. Nors nagrinėjamoje byloje pats pirkėjas atsisakė sudaryti pagrindinę sutartį ir teismai pagrįstai pripažino, jog atsakovo kaltės nėra dėl pagrindinės sutarties nesudarymo, tačiau nebuvo paminėtas tas faktas, jog šiuose teisiniuose santykiuose taip pat susiklosto vartojimo teisiniai santykiai. Vadinasi sutartis dėl buto įsigijimo, t.y. sutartis dėl nekilnojamojo daikto įsigijimo, nėra akivaizdžiai laikoma vartojimo sutartimi lyginant su kito pobūdžio sutartimis, pvz., elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartimis arba įprastų, kasdienių vartojimo prekių įsigijimo.

Akivaizdi LAT pozicija dėl vartojimo sutarčių įsigyjant nekilnojamuosius daiktus išsakyta 2007 m. balandžio 6 d. byloje, kurioje teismas aiškiai pasakė, jog „kai pirkimo–pardavimo sutarties objektas yra nekilnojamasis daiktas, tai kvalifikuojant konkrečią sutartį vis dėlto į ją būtina atsižvelgti. <...> CK 6.350 straipsnyje imperatyviai nustatyta, kad vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties objektas yra prekė – kilnojamasis daiktas. Nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartys reglamentuojamos CK šeštosios knygos IV dalies XXIII skyriaus aštuntajame skirsnyje (CK 6.392–6.401 straipsniai). Tai yra specialiosios teisės normos, kuriose, atsižvelgdamas į išskirtinį sutarčių objektą – nekilnojamąjį daiktą, įstatymų leidėjas atskirai įtvirtino specifinių pirkimo–pardavimo sutarčių reglamentavimą. <...> Šiose specialiosiose teisės normose nėra nuostatos, analogiškos CK 6.383 straipsnio 4 daliai, pagal kurią energijos pirkimo–pardavimo sutartis tam tikrais atvejais pripažįstama vartojimo sutartimi. Taigi sistemiškai aiškinant CK 1.39 straipsnio 1 dalį, 6.350 straipsnio 1 dalį ir 6.392–6.401 straipsnius, darytina išvada, kad įstatyme nepriskirta nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties prie vartojimo sutarčių kategorijos, atsižvelgiant į sutarties objektą, ir tai nustatyta imperatyviojoje teisės normoje“¹³¹.

¹³⁰ LAT CBS 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis byloje *S. A. v. UAB „Beržolė“* Nr. 3K-3-441/2006. Šioje byloje 2004 m. gegužės 6 d. sudaryta preliminarinė sutartimi atsakovas UAB „Beržolė“ (vykdytojas) įsipareigojo iki 2004 m. lapkričio 22 d. pastatyti ieškoviui butą, jį teisiškai įregistruoti, parengti visus reikiamus dokumentus ir notarine tvarka tvirtinama pirkimo–pardavimo sutartimi parduoti už 151 000 Lt. 2004 m. rugsėjo 21 d. apžiūros akte nustatyti buto statybos defektai buvo pašalinti. Atsakovas kvietė ieškovą atvykti 2004 m. spalio 4 d., po to – 2004 m. spalio 15 d. pasirašyti buto pirkimo–pardavimo sutarties, tačiau šalys jos nesudarė. Preliminariosios sutarties 3 punkte buvo nustatyta atsiskaitymų iki pagrindinės sutarties sudarymo tvarka. Ieškovas pagal preliminarinę sutartį iki 2004 m. lapkričio 22 d. sumokėjo atsakovui 102 650 Lt ir 2004 m. gruodžio 27 d. – likusią sumą. Atsakovas 2005 m. sausio 17 d. pranešė ieškoviui, kad preliminarioji sutartis yra nutraukta 2004 m. spalio 15 d., o ieškovo sumokėti pinigai pervesti į jo sąskaitą banke.

¹³¹ LAT CBS 2007 m. balandžio 6 d. nutartis byloje *L. K. V. AB „SEB Vilniaus bankas“* Nr. 3K-3-156/2007. Byloje ieškovė L. K. su atsakovu AB „SEB Vilniaus bankas“ 2003 m. gegužės 8 d. sudarė preliminarinę nebaigtą statybos namo su priklausiniais pirkimo–pardavimo sutartį. Šios sutarties 14.2 punkte ir sutarties dėl šios sutarties pakeitimo 13.2 punkte susitarė ir nustatė, kad „bet koks iš šios Sutarties kylantis arba su ja susijęs ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, turi būti sprendžiamas arbitražu pagal Arbitražo teismo prie Asociacijos Tarptautiniai prekybos rūmai – Lietuva arbitražo taisyklės, vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais. Arbitražinio teismo arbitrų skaičius bus

Teismas aiškiai rėmėsi ES priimtomis direktyvomis, kuriose buvo numatyta išimčių dėl nekilnojamųjų daiktų, todėl remdamasis tokia analogija LAT ir pripažino, jog vartojimo sutartys negali būti sudarytos dėl nekilnojamųjų daiktų. Taip susiformavo labai neaiški teismo pozicija dėl nekilnojamųjų daiktų įsigijimo, nes kai kuriose anksčiau nagrinėtose bylose LAT laikėsi priešingos pozicijos. Tikriausiai tokia painiava susidarė, kai bylas sprendė skirtingų sudėčių teismai, skirtingai vertinantys ir aiškinantys tiek ES direktyvas, tiek Lietuvoje galiojančias teisės normas.

2007 m. vasario 27 d. byloje LAT pakeitė poziciją ir pripažino, jog „teisiškai vertinant šalių santykius, susidariusius dėl preliminariosios sutarties neįvykdymo, svarbu yra tai, kad atsakovui tai – profesinės veiklos vykdymas; atsakovas dėl savo patirties, ekonominės padėties yra akivaizdžiai stipresnė prievolės šalis. Be to, CK 6.401 straipsnyje reglamentuojami būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo santykiai pagal subjektinę sudėtį ir tikslą, kurio siekiama, yra artimi iš vartojimo sutarčių atsiradusiems santykiams; minėta, kad prievolėms, kylančioms iš tokių santykių, keliami didesni sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai, o tam tikros abejonės aiškinamos ekonomiškai silpnesnės šalies naudai (CK 6.188 straipsnis, 6.193 straipsnio 4 dalis)“¹³². Šioje byloje jau aiškiai matyti, kad teismas pakeitė savo poziciją ir sutartis dėl nekilnojamųjų daiktų, bent jau dėl gyvenamojo buto pirkimo–pardavimo sutarčių, pripažino vartojimo sutartimi. Teismas savo praktikoje pastebėjo, jog sutartys savo esme gali būti laikomos vartojimo sutartimis, nes subjektai ir sutarties tikslas atitinka vartojimo sutarties sąvoką. Taip pat byloje Nr. 3K-3-608/2008 LAT ir toliau sutiko su tokia pozicija ir formavo bendrąją teismų praktiką dėl šių specifinių vartojimo sutarčių. Teismas konstatavo, jog „specifinė būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis (pirkėjas – fizinis asmuo, pardavėjas – juridinis asmuo), sutarties šalių tikslai (pirkėjo – savo ar savo šeimos narių aprūpinimas būstu, pardavėjo – paprastai veiklos vykdymas su verslu susijusiais tikslais) lemia tai, kad ši sutartis laikytina vartojimo sutartimi (CK 1.39 straipsnio 1 dalis) ir jai taikytinos vartotojo (šiuo atveju – pirkėjo) interesus apsaugančios specialiosios teisės normos“¹³³. Įstatyme įtvirtintas

trys. Arbitražo vieta – Vilnius“. Be to, byloje nustatyta, kad ieškovė inicijavo arbitražo procesą, paskyrė arbitražą. Pagal preliminarąją sutartį ieškovė atsakovui sumokėjo 50 tūkst. Lt avansą. Iki preliminarinioje sutartyje nustatyto termino pabaigos neatsirado sutarties 4.1 punkte nustatytos sąlygos ir nebuvo sudaryta pagrindinės sutarties. Vėliau be papildomo šalių susitarimo ar atsakovo sutikimo ieškovė sumokėjo likusią kainą. Byloje kilo klausimas, ar arbitražas galėjo nagrinėti toki gincą.

¹³² LAT CBS 2007 m. vasario 26 d. nutartis byloje *R. J. v. UAB „Ginta ir partneriai“* Nr. 3K-3-72/2007. Byloje šalys 2004 m. rugsėjo 24 d. sudarė preliminarąją sutartį, kuria atsakovas įsipareigojo ne vėliau kaip iki 2004 m. gruodžio 31 d. pastatyti butą su daline apdaila ir rūsį, juos parengti pardavimui ir perduoti ieškovei. Atsakovas pastatė ne gyvenamosios, bet kitos paskirties patalpą, todėl pirkimo–pardavimo sutartis negali būti sudaryta. Dėl prievolės neįvykdymo kilusiam ginčui spręsti ieškovė pasirinko atsakovo pasiūlytą būdą – pirkti kitos paskirties patalpą. Šalys derėjosi dėl kainos, vyko pas notarą sudaryti pirkimo–pardavimo sutarties, tačiau sutarties nesudarė.

¹³³ LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje *A. K. V. UAB „Alsva“* Nr. 3K-3-608/2008. Šioje byloje ieškovė A. K. 2005 m. liepos 5 d. sudarė preliminarąsias butų pirkimo sutartis Nr. B-20 ir Nr. B-34 su atsakovu UAB „Alsva“. Tačiau atsakovas 2007 m. vasario 17 d. vienašališkai nutraukė pasirašytas preliminarąsias sutartis. Todėl

tam tikras būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties reglamentavimo išskirtinumas iš kitų preliminariųjų sutarčių, nes tokiu būdu siekiama kuo visapusiškiau užtikrinti pirkėjo, t.y. fizinio asmens ir kartu vartotojo, interesus. Taip pat tokį išskirtinumą lemia aptariamos preliminariosios sutarties paskirtis bei sudarymo specifika ir pirkėjo dalyvavimas finansuojant gyvenamojo namo ar buto statybą. Visos šios aplinkybės lemia tai, jog pirkėjas savo pažeistas teises gali ginti ne tik CK 6.165 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta apimtimi, bet ir reikalauti prievolę įvykdyti natūra, t. y. įpareigoti pardavėją sudaryti su pirkėju gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartį, bei gali naudotis visais kitais civilinių teisių gynimo būdais. Aptariama pirkėjo teisė nepaneigia sutarties laisvės principo, kuris nėra absoliutus, o įstatymo numatytais atvejais gali būti ribojamas. CK 6.156 straipsnio 2 dalyje tiesiogiai įtvirtinta nuostata, kad asmuo gali būti įpareigotas sudaryti sutartį, jei pareigą sudaryti sutartį nustato įstatymai ar savanoriškas įsipareigojimas sudaryti sutartį, o CK 6.401 straipsnio 1 dalyje nustatyta sutartis kaip tik yra vienas iš atvejų, kai pirkėjas – fizinis asmuo – gali sudaryti preliminariąją sutartį, o pardavėjas – juridinis asmuo – įsipareigoja pastatyti ir po to sudaryti su pirkėju gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartį.¹³⁴ Taigi šioje byloje teismas atsižvelgė į tą faktą, jog viena iš sutarties šalių yra vartotojas ir sutartį dėl būsimo gyvenamojo namo pirkimo-pardavimo pripažino vartojimo sutartimi.

Nors teismas nėra tiesiogiai sprendęs bylos dėl vartojimo sutarties objekto kaip tokio, tačiau iš nutarčių galima daryti išvadą, jog teismas nekvestionuoja klausimo dėl vartojimo sutarčių pripažinimo tokiomis, kai sutarties objektas yra nekilnojamas daiktas. Vartojimo sutarties pripažinimui objekto prigimtis ir specifika nedaro jokios reikšmės, išskyrus tai, jog pats objektas turi būti naudojamas ne verslo tikslais, o asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Galutinį tašką LAT padėjo savo apžvalgoje dėl vartotojų teisių apsaugos sutartiniuose santykiuose. Kadangi tam tikrą laikotarpį sutartys dėl nekilnojamojo daikto nebuvo laikomos vartojimo sutartimis, o vėliau pakeista pozicija, tai teismas matė būtinybę užtikrinti vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių ir teisėtų interesų apsaugą nagrinėjant civilines bylas, ir pateikė teismų praktikos apibendrinimus bei tokiu būdu suformavo bendras teisės normų aiškinimo taisykles. LAT pabrėžė, jog „nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimas vartojimo sutartimi neprieštarauja šios sutarties prigimčiai, todėl tais atvejais, kai pastaroji sutartis atitinka vartojimo sutarties požymius (CK 1.39 straipsnio 1 dalis), ji turi būti kvalifikuojama vartojimo sutartimi. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad <...> CK 6.350–6.370 straipsnių normos yra skirtos kitai pirkimo–pardavimo sutarties rūšiai – vartojimo pirkimo–

ieškovė prašo pripažinti sutarčių nutraukimą neteisėtu ir įpareigoti atsakovą įvykdyti nurodytas sutartis, parduodant ieškovei sutartyse nustatytomis sąlygomis ir tvarka butus su jiems tenkančiomis 0,42 ha žemės sklypo dalimis.

¹³⁴ LAT CBS 2007 m. vasario 26 d. nutartis byloje *R. J. v. UAB "Ginta ir partneriai"* Nr. 3K-3-72/2007.

pardavimo sutarčiai – reglamentuoti. <...> Vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties objekto – kilnojamojo daikto – išskyrimas kaip sutartį kvalifikuojančio požymio lemia tai, kad CK 6.350–6.370 straipsnių normos, pirkėjui (fiziniam asmeniui) įsigyjant nekilnojamąjį daiktą, netaikomos¹³⁵. Toks neaiškus normų reglamentavimas turbūt ir sukėlė teismų praktikoje problemą, kada vartotojas negalėjo sudaryti nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties, nes vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties objektu galėjo būti tik kilnojamasis daiktas. Tačiau šia apžvalga LAT išsprendė problemą ir pripažino, jog „nekilnojamojo daikto, kaip nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties dalyko, specifika nėra kliūtis nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartį, atitinkančią vartojimo sutarties požymius, kvalifikuoti vartojimo sutartimi. CK 1.39 straipsnio 1 dalyje *inter alia* įtvirtinta, kad vartojimo sutarties objektas yra prekės ar paslaugos. Remiantis bendrosiomis pirkimo–pardavimo sutarčių nuostatomis (CK 6.305–6.306 straipsniai) prekė yra kiekvienas daiktas (tiek kilnojamasis, tiek nekilnojamasis. <...> Todėl vartotojų teisių apsauga turi būti užtikrinta ne tik sudarant nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartį kaip pagrindinę, bet ir kaip papildomą, organizacinę sutartį, taip pat esant ikisutartiniais teisiniais santykiams (sudarant preliminarįsias sutartis)¹³⁶.

Viską apibendrinus galima teigti, jog ES lygmenyje problemų dėl nekilnojamųjų daiktų įsigijimo sudarant vartojimo sutartis niekada nėra kilę. Tiek bendroji Nesąžiningų sąlygų direktyva, tiek ir ETT praktika yra vieninga šiuo klausimu ir net nekvestionuojama, ar galima sudaryti vartojimo sutartį įsigyjant nekilnojamąjį daiktą. ETT pripažįsta, jog nekilnojamasis daiktas gali būti tokia pati prekė kaip ir visos kitos civilinėje apyvartoje esančios prekės ar paslaugos. Tačiau tam tikrų sričių direktyvos dėl savo tikslo ir paskirties numato išimtis dėl tokių objektų įsigijimo, kai sudaroma vartojimo sutartis. Bet visais atvejais nekilnojamojo daikto įsigijimo tikslas turi būti nesusijęs su verslo ar profesijos tikslais. Tuo tarpu Lietuvoje kurį laiką buvo manoma, jog nekilnojamojo daikto pirkimo pardavimo sutartys negali būti laikomos vartojimo sutartimis. Bent jau LAT teismų praktika rodo, jog bylose dėl nekilnojamojo daikto įsigijimo, kai viena iš sutarties šalių yra vartotojas ir tenkina kitus vartojimo sutarties reikalavimus, nebuvo pripažįstama vartojimo sutartimis arba net nesvarstomas toks klausimas. Tokią painiavą greičiausiai įnešė nevisiškai aiškus pirkimo–pardavimo sutarčių reglamentavimas, kai vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties objektas gali būti tik kilnojamieji daiktai, taip pat direktyvose numatytos išimties, kurios buvo skirtingai interpretuojamos. Galiausiai pati teismų praktika išsprendė kilusią problemą ir pripažino, jog vartojimo sutarties objektas nėra tas kriterijus, kuris nulemia sutarties pripažinimą vartojimo arba nevartojimo sutartimi.

¹³⁵ Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

¹³⁶ Ten pat.

4.2 Kitų vartojimo sutarties objektų problema

Vartojimo sutartis dėl vartotojui įprastų, kasdienių prekių, tokių kaip skalbimo mašinos, maisto, batų, kompaktinių plokštelių, įsigijimo yra daug lengviau atpažinti ir jas konstatuoti. Tokios sutartys dažniausiai sudaromos dėl kilnojamųjų daiktų ir tokiais daiktais ar paslaugomis yra aiškiai tenkinami vartotojo poreikiai. Tačiau teisinėje literatūroje ir apskritai teisinėje doktrinoje kyla diskusijų dėl kitokio pobūdžio prekių įsigijimo, kai nėra taip paprasta atskirti, ar ta prekė yra vartojimo prekė. Manoma, jog dėl tam tikrų prekių ar paslaugų nebūtų galima sudaryti vartojimo sutarties, nėra prasmės ar tikslo tokios sutarties šaliai taikyti vartotojų teises saugančias normas. Todėl šiame skyriuje bus nagrinėjami tie objektai, dėl kurių teisinėje doktrinoje kyla abejonių.

Pirmiausia diskusijų kyla dėl tokių sutarčių, kuriomis yra įsigijamos prabangos prekės ar paslaugos. Ar verta ir yra pagrindo tokias sutartis priskirti vartojimo sutartims? Vartojimo teisės normos yra skirtos apsaugoti vartotoją kaip silpnesniąją sutarties šalį, tačiau prabangos prekių pirkėjai dažnai yra arba gali būti laikomi išsilavinusiais, išprususiais asmenimis. Tokiu atveju specialios normos būtų pritaikytos asmeniui, kuris nors ir atitiks formalius kriterijus, tačiau, įvertinus padėtį, jo niekaip nebūtų galima priskirti silpnesnei sutarties šaliai. Direktyvose ir doktrinoje yra kalbama apie tai, jog vartotojas yra mažiau patyrusi ir ekonomiškai silpnesnė sutarties šalis. Tačiau asmuo, galintis pirkti prabangos prekes, dažnai gali būti labiau patyręs ir ekonomiškai stipresnėje padėtyje nei pats pardavėjas. Anot J. Hill¹³⁷ vartotojų teisių apsaugos mechanizmo taikymas tokiems asmenims būtų kvestionuojamas. Labiausiai kyla abejonių dėl investavimo sutarčių, kada iš esmės spekuliacijos tikslais privatus asmuo sudaro tokius sandorius, ir dėl sutarčių, kai įsigijamos prabangos prekės, tokios kaip meno kūriniai, prabangūs automobiliai, papuošalai su brangakmeniais ir pan. Tačiau jeigu būtų numatyta išimtis dėl tokių sutarčių, tokiu atveju iškiltų kita problema. Tai, kas vieniems gali atrodyti vartojimo preke, kitiems gali atrodyti prabangos prekė ir atvirkščiai. Kyla sunkumų nubrėžiant liniją tarp skirtingų rūšių sutarčių, kuri pagrįsta sutarties dalyko verte arba prekių ar paslaugų pobūdžiu. Nors subjektyviai galbūt ir galima atskirti sutartis dėl vartojimo prekių ir prabangos prekių, tačiau teisine prasme tokių sutarčių atskyrimą padaryti gana sudėtinga. Kai kuriems gali atrodyti, kuo skiriasi prabangaus automobilio įsigijimas nuo dviračio įsigijimo, jeigu abiem atvejais jie yra skirti pirkėjo poreikiams tenkinti. Vertinant visą šią poziciją pagal galiojančius teisės aktus bei išsakytą ETT praktiką, galima konstatuoti, jog tokių diskusijų teisiniu lygmeniu nekyla. Direktyvose aiškiai yra įvardijami sutarties objektai, o Nesąžiningų sąlygų direktyvoje nieko nėra pasisakoma dėl vartojimo ar ne vartojimo prekių. Jeigu asmuo iš esmės atitinka visus vartotojo sąvokos

¹³⁷ Hill J. Cross-border consumer contracts. 2008. P.5.

reikalavimus ir prekė ar paslauga nėra naudojama verslo tikslais, tai nėra ir jokio pagrindo, kodėl nebūtų galima taikyti direktyvų nuostatų.

Literatūroje¹³⁸ keliamas klausimas dėl programinės įrangos ir kitos skaitmeninės informacijos galėjimo būti vartojimo sutarties objektu. Ši problema tampa vis aktualesnė, nes skaitmeninės technologijos ir skaitmeninės paslaugos, tokios kaip muzikinių įrašų parsisiuntimas internetu, įgauna vis didesnę svarbą. Pačios programinės įrangos įsigijimas gali būti atliekamas skirtingais būdais. Viena situacija, kada programinė įranga yra inkorporuota į įsigyjamą daiktą, pvz., į nešiojamąjį kompiuterį, į skalbimo mašiną ir pan. Visai kitokia situacija, kada programinė įranga yra įsigyjama atskirai, kaip tam tikra prekė, pvz., įsigyjamas žodžių apdorojimo paketas, skirtas kompiuteriui. Tokia programinė įranga kaip atskiras elementas gali būti įsigyjama materialu pavidalu, t.y. įsigyjant kompaktinę plokštelę, arba atsisiunčiant tokią įrangą internetu. Integruota programinė įranga negalėtų būti laikoma preke kaip tokia, nes įsigyjamas prietaisas be tos programinės įrangos negalėtų veikti, todėl tokiu atveju programinę įrangą galima laikyti kokybiško prietaiso sudedamąja dalimi. Su tokia pozicija sutinka ir literatūroje nagrinėta Jungtinė Karalystė¹³⁹. Tačiau jeigu programinė įranga įsigyjama atskirai, tai ji turėtų būti traktuojama kaip prekė, nes asmuo ir siekia įsigyti konkrečią programinę įrangą, kurią galėtų pats pritaikyti savo reikmėms. Su teiginiu, jog programinė įranga yra vis dėlto prekė ir gali būti vartojimo sutarties objektu, sutinka Europos Komisija. Žaliojoje knygoje¹⁴⁰ Europos Komisija pažymėjo, kad vartojimo sutarčių reglamentavimas dėl tokio pobūdžio produktų įsigijimo yra mažai reglamentuotas ir tai kelia dideles problemas. Todėl turi būti priimtas toks reglamentavimas, kuris leistų vartotojams reikalauti žalos atlyginimo dėl nekokybiškų daiktų. Šioje Žaliojoje knygoje taip pat pateikiama pavyzdžių, dėl kokių skaitmeninio turinio prekių labiausiai skundžiasi vartotojai: dėl internetu parsisiųstų muzikinių įrašų arba naudojantis MP3 grotuvais, dėl telefonuose naudojamų programinių ir kitų skaitmeninių įrangų. Vadinasi, ES lygmeniu tokia problema egzistuoja, ypač tose valstybėse, kuriose yra plačiai naudojamos informacinės technologijos, sudaromos sutartys elektroniniu būdu. Tačiau ES direktyvos plačiai dėl tokio pobūdžio prekių nepasisako ir kiekviena valstybė narė priima savitus teisės aktus, kurie ir reglamentuoja šių specifinių prekių įsigijimo aspektus. Lietuvoje taip pat kol kas nėra plačiai atskleistos šios sąvokos.

¹³⁸ Micklitz H.-W., Stuyck J., Terryn E. red. Cases, materials and text on consumer law. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2010. P. 316-320.

¹³⁹ Micklitz H.-W., Stuyck J., Terryn E./red. Cases, materials and text on consumer law. P. 317-318.

¹⁴⁰ Green paper on the Review of the Consumer Acquis COM (2006) 744 final.//http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/green-paper_cons_acquis_en.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-11.

Taigi nors dėl kai kurių civilinėje apyvartoje esančių prekių ar paslaugų įsigijimo kyla diskusijų, tačiau laikomasi formalių teisės normų reikalavimų, ir, jeigu sudaryta sutartis dėl tam tikros prekės ar paslaugos tenkina vartojimo sutarties reikalavimus, tai sutartis laikoma vartojimo sutartimi neatsižvelgiant į tos sutarties objekto pobūdį. Svarbiausia, jog objektas būtų įsigyjamas privatiems tikslams, o į objekto pobūdį negalima atsižvelgti. Todėl tiek prabangos prekės, tiek kasdieninės vartojimo prekės bei programinė įranga kaip tokia gali būti vartojimo sutarties objektu.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atskleidus vartojimo sutarties atsiradimo istoriją, vartojimo sutarties sąvoką ir jos elementus, įvertinus tų elementų įtaką vartojimo sutarties objektui ir konstatavus, jog sutarties objektas yra tiesiogiai priklausomas nuo sutarties tikslo, išanalizavus Lietuvos teismų ir ETT praktiką, susijusią su vartojimo sutarčių sudarymu, formuluotinos šios IŠVADOS:

1. XX a. 7 dešimtmetyje pradėta kalbėti apie vartotojų teisių apsaugą. Jai vystantis pradėjo formuotis ir teisinė bazė, kurioje atsirado ir vartojimo sutarties institutas. Vartojimo sutarties sąvoka tapo labai reikšminga, nes tai buvo pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis apibrėžiama vartotojų apsaugos ideologija ir visa vartotojų apsaugos teisė. Lietuvoje vartojimo sutarties sąvoka galėjo vystytis tik po 1990 m. ir galutinai susiformavo priėmus naująjį CK.

2. Vartojimo sutartis – sutarčių teisės sudedamoji dalis, turinti savitą reglamentavimą ir specialias teisės normas. Ji priskiriama atskirai sutarčių kategorijai, kuriai galima priskirti įvairių rūšių sutartis. Kvalifikavus atitinkamą sutartį vartojimo sutartimi, teisiniams santykiams greta bendrųjų sutarčių teisės normų būtina taikyti specialiąsias.

3. Vartojimo sutarties sąvoka vis dar nėra unifikuota ir kiekviena valstybė pateikia savitą apibrėžimą, kuris gali būti išvedamas netiesiogiai iš vartotojo sąvokos. Tačiau galima išskirti esminius vartojimo sutarties požymius, kurie yra: fizinis asmuo (kai kuriose valstybėse gali būti ir juridinis asmuo), prekės ir paslaugos įsigyjamoms privatiems tikslams ir prekes ar paslaugas teikia verslininkas.

4. ETT ir ES priimtos direktyvos vartotoju laiko išskirtinai tik fizinius asmenis ir nėra jokios galimybės juridiniams asmenims tapti vartotojais. Tuo tarpu kitose valstybėse narėse vartotojų sąvokų yra įvairių ir kartais vartotojo sąvoka lyginant su ETT pozicija yra platesnė. Lietuva vartotojo sąvokos neišplėtė ir vartotojais laikomi tik fiziniai asmenys, o kai formaliai sutarties šalis yra namų bendrija – galutiniai vartotojai.

5. Vartojimo sutarties tikslas yra vienas iš elementų, leidžiančių nustatyti, ar sudaryta sutartis gali būti laikoma vartojimo sutartimi. Sutarties tikslas turi būti privatus, įsigyta prekė ar paslauga gali būti naudojama tik asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Šis tikslas turėtų būti žinomas ir pardavėjui, siekiant išvengti dvigubo naudojimo tikslų.

6. ES direktyvose yra naudojamos skirtingos sąvokos, apibūdinant kitą sutarties šalį. Tačiau doktrinoje ir teismų praktikoje priimta naudoti apibendrinamąją sąvoką „verslininkas“. Verslininku gali būti visi asmenys, kurie užsiima prekybine, komercine, profesine veikla ir ta veikla yra nuolatinė, savarankiška ir teikti ekonominę naudą.

7. ES lygiu vartojimo sutarties objektu yra laikomos visos prekės ar paslaugos, todėl sutartis galima sudaryti ne tik dėl kilnojamųjų ar nekilnojamųjų daiktų, bet ir dėl kitų civilinėje apyvartoje esančių objektų bei paslaugų. Tuo tarpu Lietuvoje vartojimo sutarties objektu gali būti tik daiktai, t.y. kilnojamieji ar nekilnojamieji daiktai, bei paslaugos.

8. Išanalizavus ETT ir LAT praktiką galima daryti išvadą, jog vartojimo sutarties objektas tiesiogiai priklauso nuo vartojimo sutarties tikslo. Vartojimo sutarties objektu gali būti tik tos prekės ar paslaugos, kurios yra naudojamos tik privatiems tikslams. Todėl vertinant, ar paslauga arba prekė gali būti vartojimo sutarties objektu, atsižvelgiama ne tik į teisinį sutarties reglamentavimą, tačiau ir į pačios sudarytos sutarties prigimtį bei į tai, ar sutarties objektas gali būti naudojamas vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti.

9. Lietuvoje ilgą laiką sutartys dėl nekilnojamųjų daiktų įsigijimo nebuvo laikomos vartojimo sutartimi. Tačiau LAT pakeitė savo poziciją ir pripažino, jog vartojimo sutarties objektas nėra tas kriterijus, kuris nulemia sutarties pripažinimą vartojimo arba nevartojimo sutartimi.

10. Prabangos prekės ar tam tikros investicinės sutartys, taip pat programinė įranga ir bet kokia kita skaitmeninė informacija gali būti vartojimo sutarties objektu, jeigu vartotojas konkrečiai siekia tokią prekę įsigyti ir ta prekę bus skirta privatiems tikslams. Nėra svarių priežasčių, kodėl tokios prekės negalėtų būti vartojimo sutarties objektu.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant sisteminio normų aiškumo vartojimo sutarties sąvoka turėtų būti pateikta ne prie tarptautinės privatinės teisės normų, tačiau bendrojoje sutarčių teisės dalyje iškart po CK 6.160 str. arba po CK 6.161 str. Tokiu atveju visiems laikams būtų aišku, jog vartojimo sutarties apibrėžimas taikomas ne tik privatinei teisei, tačiau ir visais kitais atvejais.

2. Siekiant išspręsti neviseškai aiškų vartojimo sutarčių reglamentavimą, pačiame CK, pateikus vartojimo sutarties sąvoką, turėtų būti pateikta ir prekės sąvoka, tokiu būdu įvardijant vartojimo sutarties objektą.

3. Atsižvelgiant į Tarybos direktyvą Nr. 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse, turėtų būti praplėsta prekės sąvoka, idant būtų tinkamai įgyvendinta ši direktyva, nes Nesąžiningų sąlygų direktyvoje vartojimo sutarties objektas iš esmės yra labai platus, vartojimo sutarties objektu gali būti bet kurie civilinės apyvartos objektai. Kadangi nei direktyvoje, nei ETT praktikoje nėra pasakyta, kas laikoma preke, tai remiantis loginiu

metodu galima konstatuoti, kad preke gali būti ne tik daiktai, bet ir visi kiti objektai, teisėtai siūlomi vartotojui.

4. Kadangi teisinėje literatūroje kyla problemų dėl programinės įrangos ir kitos skaitmeninės informacijos, tai į prekės sąvoką taip pat reikėtų įtraukti ir šiuos objektus. Todėl prekės sąvoka turėtų būti pakeista ir išdėstyta taip:

Prekė – tai bet kokie civilinėje apyvartoje esantys objektai, kuriuos siūloma parduoti arba parduodami vartotojui. Šilumos ir elektros energija, vanduo, gamtinės dujos, programinė įranga ir kita skaitmeninė informacija taip pat laikomos prekėmis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai aktai ir jų rengimo medžiaga

1. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1701.
2. Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos civilinis kodeksas su visais vėlesniais papildymais ir pakeitimais//Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1983, Nr. 34-363.
3. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas su visais pakeitimais ir papildymais//Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833.
4. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas su visais pakeitimais ir papildymais//Valstybės žinios. 2007, 12-488.
5. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo projekto//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=10447&p_query=&p_tr2=
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 76-3873.
7. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės įstatymas //Valstybės žinios. 2010, Nr. 86-4541.
8. Lietuvos Respublikos Produktų saugos įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 25-757.
9. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas//Valstybės žinios. 2010, Nr. 38-1775.

Europos Sąjungos teisės aktai ir jų rengimo medžiaga

1. 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2008, Nr. 177 (OJ L 2008 177).
2. 1980 m. birželio 19 d. Romos Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės//Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2005, Nr. 169 (OJ C 2005 169).
3. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva Nr. 93/13/EB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1993, Nr. 95 (OJ L 1993 95/29).
4. 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1972, Nr. 299 (OJ L 1972 299/32).
5. 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva Nr. 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 210 (OJ L 1985 210/29).
6. 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva Nr. 85/577/ EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1985, Nr. 372 (OJ L 1985 372/31).

7. 1994 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 94/47/EB dėl pirkėjų apsaugos, susijusios su teisės tam tikru laiku naudotis nekilnojamaisiais daiktais pirkimo sutarčių tam tikrais aspektais//Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 1994, Nr.280 (OJ L 1994 280/83).
8. 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1999, Nr. 171 (OJ L 1999171/21).
9. 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 97/7/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1997, Nr. 144 (OJ L 1994 144/19).
10. 1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 98/6/EB dėl vartotojų apsaugos, žymint vartotojams siūlomų prekių kainas//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1998, Nr. 80 (OJ L 1998 80/27).
11. Preliminary programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy//Official journal. 1975, Nr. 92 (OJ C 1975 92/2).
12. Komisijos Žalioji knyga dėl politinių galimybių sukurti Europos sutarčių teisę vartotojams ir įmonėms. KOM (2010) 0348 galutinis//<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0348:LT:HTML>.
13. Green paper on European Union Consumer Protection. COM (2001) 0531 final//<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&lng1=en,en&lng2=de,en,fr,&val=256620:cs&page=7&hwords=>.
14. 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2005/29/EB dėl nesąžiningos verslo įmonių komercinės praktikos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2005, Nr. 149 (OJ L 2005 149/22).
15. 1986 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva Nr. 87/102/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu, suderinimo//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1987, Nr. 42 (OJ L 1987 42/28).
16. 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva Nr. 90/314/EB dėl kelionių ir organizuotų išvykų paketų//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 1990, Nr. 158 (OJ L 1990 158/61).
17. 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB//Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2002, Nr. 271 (OJ L 271/16).

18. Green paper on the Review of the Consumer Acquis. COM (2006) 744 final//http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/green-paper_cons_acquis_en.pdf.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Vokietijos civilinis kodeksas//http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P13.
2. Vengrijos civilinis kodeksas//<http://www.angelfire.com/mn2/reformclub/hunc1.html>.
3. Prancūzijos vartotojų kodeksas//http://195.83.177.9/upl/pdf/code_29.pdf.
4. Kalifornijos civilinis kodeksas//<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=civ&codebody=&hits=20>.
5. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas//<http://www.russian-civil-code.com/>.
6. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio pirkimo-pardavimo sutarčių/Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.
7. United nations convention on contracts for the international sale of goods//<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/treaty.html>.

Specialioji literatūra

1. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidykla, 2004.
2. Atiyah P.S. The rise and fall of freedom of contract. Oxford: Clarendon press; New York (N.Y): Oxford University Press, 2003.
3. Beale H. G./red. Chitty on contracts. 29th edition. Volume I. General principles. London: Sweet & Maxwell, 2004.
4. Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė: monografija. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, 2009.
5. Elliott C. and Quinn F. Contract law. 6th edition. Great Britain: Harlow; Pearson; Longman, 2007.
6. Harvey B. W., Parry D. L. The law of consumer protection and fair trading. London; Edinburgh; Dublin: Butterworths, 2000.
7. Hill J. Cross-border consumer contracts. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008.
8. Howells G., Wilhelmsson T. EC consumer law. Aldershot: Ashgate, 1997.
9. Lietuvių kalbos žodynas// <http://lkz.mch.mii.lt/Zodynas/Visas.asp>.
10. Micklitz H.-W., Stuyck J., Terry E./red. Cases, materials and text on consumer law. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2010.

11. Pakalniškis V., Kiršienė J., Ruškytė R., Vitkevičius P. S. Civilinė teisė. Bendroji dalis. 1 tomas. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004.
12. Plender R., Wilderspin M. The European contracts convention: the Rome convention on the choice of law for contracts. London: Sweet & Maxwell, 2001.
13. Ramsay I. consumer protection. Text and materials. London: Weindenfeld and Nicolson, 1989.
14. Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). Contract II: general provisions, delivery of goods, package travel and payment services. Principles of the existing EC contract law (Acquis principles). München: Sellier European Law Publishers, 2009.
15. Schulze R., Schulte-Nölke H. and Jones J. A casebook on European consumer law. Oxford; Portland (Oregon): Hart Publishing, 2002.
16. Shulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M. EC consumer law compendium: the consumer acquis and its transposition in the member state. München: Sellier European Law Publishers, 2008.
17. Stone P. EU private international law: harmonization of laws. Cheltenham; Northampton (Mass.): Edward Elgar, 2006.
18. Tyrimas apie vartotojų pasitenkinimą mažmeninės prekybos siūlomomis prekėmis 2009 m.// <http://www.vartotojoteises.lt/index.php?2737869162>.
19. Wallis D. Darbo dokumentas dėl Europos sutarčių teisės ir acquis peržiūros: esama padėtis ir termino „vartotojas“ samprata.// http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/615/615453/615453lt.pdf.

Teismų praktika

ETT praktika

1. ETT 1963 m. vasario 5 d. sprendimas byloje C-26/62 *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen* ECR (1963) 3.
2. ETT 1964 m. liepos 15 d. sprendimas 6/64 *Costa v. Enel* ECR (1964) 1141.
3. ETT 1991 m. kovo 14 d. sprendimas byloje C-361/89 *Criminal proceedings v. Patrice Di Pinto*. ECR I-1199.
4. ETT 1993 m. sausio 19 d. sprendimas byloje C-89/91, *Shearson Lehmann Hutton Inc. v. TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen mbH*. ECR I-1189.
5. ETT 1997 m. kovo 7 d. sprendimas C-296/95 *Francesco Benincasa v. Deltakit Sr.* ECR I-3767.
6. ETT 1998 m. kovo 17 d. sprendimas byloje C-45/96 *Bayerische Hypotheken- und Wechselbank AG v. Edgar Dietzinger*, ECR I-1199.
7. ETT 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje C-180/98 ir C-184/98 *Pavlov ir kt.* ECR I-6451.

8. ETT 2001 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje C-481/99 *Georg Heininger and Helga Heininger v. Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG*, ECR I-9945.
9. ETT 2005 sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*. ECR I-3767.
10. ETT 2005 m. spalio 25 d. sprendimas byloje C-229/04 *Crailsheimer Volksban*. ECR I-09273.
11. ETT 2005 spalio 25 d. sprendimas byloje C-350/03 *E. ir W. Schulte v. Deutsche Bausparkasse Badenia AG.*, ECR I-9215.
12. ETT 2007 m. birželio 26 d. sprendimas byloje C-284/04 *T-mobile Austria ir kt.* ECR I-5189.
13. Generalinės advokatės Verica Trstenjak išvada, pateikta 2009 m. rugsėjo 8 d. byloje C-215/08 *E. Friz GmbH v. Carsten von der Heyden*, ECR – I-09273.

.LAT

1. LAT CBS 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Specialios paskirties AB "Vilniaus šilumos tinklai" v. B.Giedraitienė* Nr. 3K-3-1137/2002.
2. LAT CBS 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis byloje *UAB „Progresyvios investicijos“ v. V. Maniušienė* Nr. 3K-3-451/2004.
3. LAT CBS 2005 m. spalio 19 d. nutartis byloje *V.Pečiulis v. AB „Durpeta“* Nr. 3K-3-458/2005.
4. LAT CBS 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis byloje *S. A. v. UAB „Beržolė“* Nr. 3K-3-441/2006.
5. LAT CBS 2007 m. vasario 26 d. nutartis byloje *R. J. v. UAB “Ginta ir partneriai”* Nr. 3K-3-72/2007.
6. LAT CBS 2007 m. balandžio 6 d. nutartis byloje *L. K. V. AB „SEB Vilniaus bankas“* Nr. 3K-3-156/2007.
7. LAT CBS 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *791-osios daugiabučio namo savininkų bendrija v. AB „Grigiškės“* Nr. 3K-3-211/2008.
8. LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis byloje *R. K v. A. K.* Nr. 3K-3-366/2008.
9. LAT CBS 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tele2“ v. IĮ „Rogrinta“* Nr. 3K-3-579/2008.
10. LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje *A. K. V. UAB „Alsva“* Nr. 3K-3-608/2008.
11. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga//Teismų praktika. 2009, Nr. 30.

SANTRAUKA

Vartojimo sutarties objekto problematika

Raktažodžiai: vartojimo sutartis, vartotojas, verslininkas, vartojimo sutarties objektas, nekilnojamojo turto įsigijimas.

Magistro darbas susideda iš trijų pagrindinių dalių, kur pirmojoje dalyje pateikiama vartojimo sutarties vystymosi istorija, aptariami bendrieji vartojimo sutarties aspektai. Toliau nagrinėjami vartojimo sutarties elementai ir jų svarba. Galiausiai analizuojamas vartojimo sutarties objektas, jo įtaka sutarties pripažinimui bei kylančios problemos dėl netinkamai pateiktos vartojimo sutarties sąvokos.

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos problemos, susijusios su vartojimo sutarties pripažinimu ir vartojimo sutarties objekto svarba šios sutarties pripažinimui. Minėtas problemas iššaukia vartojimo sutarties objekto reglamentavimo nebuvimas ir skirtingas vartojimo sutarties sąvokos aiškinimas.

Pirmoje darbo dalyje yra nagrinėjamas vartojimo sutarties instituto atsiradimas, jo vystymasis ir vieta visoje sutarčių teisėje, siekiant nustatyti susiklosčiusio reglamentavimo priežastis. Sistemiškai išanalizavus ES direktyvas dėl vartotojų teisių apsaugos, Lietuvoje galiojančius teisės aktus bei įvairių valstybių teisės normas, susipažinus su LAT ir ETT teismine praktika, darbe detaliam nagrinėjamas kiekvienas sutarties elementas ir to elemento sukeltos problemos dėl vartojimo sutarties pripažinimo. Didžiausias dėmesys skiriamas vartojimo sutarties objektui, nes nors literatūroje teigiama, jog vartojimo sutarties objektas yra tiek reikšmingas, kiek jis yra susijęs su sutarties tikslu, tačiau atlikta LAT praktikos ir literatūros analizė rodo, jog vartojimo sutarties objekto pobūdis taip pat gali būti reikšmingas faktorius, nulemiantis vartojimo sutarties pripažinimo klausimą. Vis dėlto ne dėl visų civilinėje apyvartoje esančių objektų galima sudaryti vartojimo sutartis, o tai reiškia, jog vartojimo sutarties objektas yra vienas iš sutarties elementų. Tačiau objektas tiek nacionaliniu lygmeniu, tiek tarptautiniu lygmeniu nėra tinkamai reglamentuotas, todėl ir kyla problemų dėl vartojimo sutarties objekto.

Atliktas tyrimas patvirtina, jog vartojimo sutarties objektas yra tiesiogiai priklausomas nuo sutarties tikslo – ne verslo tikslais - ir vartotojo sąvokos apibrėžimo, todėl reikėtų atsižvelgti į vartojimo sutarties objektą ir tinkamai jį reglamentuoti, siekiant išvengti problemų dėl sutarties pripažinimo vartojimo sutartimi ir užtikrinant vartotojų teisių apsaugą.

SUMMARY

Problematical aspects in subject matter of consumer contract

Raktažodžiai: consumer contract, consumer, businessman, the subject matter of consumer contract, purchase of immovable property.

Master's paper has three basic parts where in the first part is introducing the history of consumer contract, is considering the basic aspects of consumer contract. Thereinafter is analyzing the elements of consumer contract and the importance of them. Finally is studying the subject matter of consumer contract, its importance to recognition of consumer contract and the most problematical aspects in subject matter of consumer contract.

This Master's paper analyses the problems associated with the recognition of consumer contract and the importance of subject matter of consumer contracts to recognition of this contract. The above problems are caused by the absence of regulation of the subject matter of consumer contract and the different interpretation of consumer law.

In the first part of this paper author analyses the rise of consumer contract institute, its development and the place in contract law seeking to determine the cause of the established regulation. Later after have studying the national laws of different states (Germany, France. U.K., Lithuania and etc.), EU Directives on the consumer rights protection, as well as some cases of Lithuania Supreme Court and European Court of Justice, author examined in detail each element of the consumer contract and problems caused by these elements in recognition consumer contract. Most attention is given to the subject matter of consumer contract because the analysis of the practice of the Lithuania Supreme Court and the material shows that the nature of subject matter also is important factor in recognition of the consumer contract. It means that not all objects in civilian circulation can be the subject matter of consumer contract. So the subject matter of consumer contract is also important element.

The analysis confirms that the subject matter of consumer contract is directly dependent on the intention of contract and consumer definition. That's why the national states and EU must regulate the subject matter of consumer contract in order to avoid problems in the recognition of consumer contract and ensuring consumer protection.